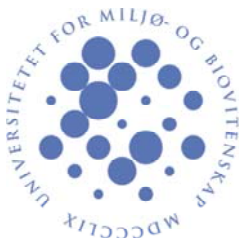

Knut Onsager
Lene Schmidt
Knut Bjørn Stokke
Guri Mette Vestby

Utvikling og livskraft i kystsamfunn

En studie av tre små kystkommuner

NIBR

Norsk institutt for by- og regionforskning

Utvikling og livskraft i kystsamfunn

Andre publikasjoner fra NIBR:

NIBR-rapport 2007:03	Fargerikt samfunn i et arktisk klima: En studie av steds- og næringsutvikling i Vardø
NIBR rapport 2010:6	Florø i fokus – sosiokulturelle stedsanalyse for byutvikling og profilering.
NIBR-rapport 2011:24	"Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Sandøy kommune".
NIBR-rapport 2011:30	Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Lurøy kommune, med hovedvekt på Lovund
NIBR-rapport 2012:23	Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Skjervøy kommune.
NIBR-rapport 2012:5	"Derfor blir vi her"- innvandrere i Distrikts-Norge".
NIBR-rapport 2012:7	Festivalkommuner

Rapportene koster
fra kr 250,- til kr 350,- og kan bestilles
fra NIBR:
Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Tlf. 22 95 88 00
Faks 22 60 77 74

E-post til
nibr@nibr.no

Publikasjonene
kan også skrives ut fra
www.nibr.no
Porto kommer i tillegg til de oppgitte
prisene

Knut Onsager
Lene Schmidt
Knut Bjørn Stokke
Guri Mette Vestby

Utvikling og livskraft i kystsamfunn

En studie av tre små kystkommuner

NIBR-rapport 2013:12

Tittel: **Utvikling og livskraft i kystsamfunn**
En studie av tre små kystkommuner

Forfattere: Knut Onsager, Lene Schmidt, Knut Bjørn Stokke,
Guri Mette Vestby

NIBR-rapport: 2013:12

ISSN: 1502-9794
ISBN: 978-82-7071-995-2

Prosjektnummer: O-2848

Prosjektnavn: Utvikling og livskraft i kystsamfunn.

Oppdragsgiver: Norges Forskningsråd.

Prosjektleder: Knut Onsager

Referat: Rapporten belyser utviklingstrekk og drivkrefter bak befolknings- og arbeids-plassutviklingen i tre små kystkommuner (Sandøy, Lurøy, Skjervøy) i perioden 2000-12. Utvalget består av kystsamfunn og -kommuner med en noe bedre relativ utvikling i folketall og arbeidsplasser enn flertallet av små kystkommuner i samme periode. Casekommunenes utvikling har blitt styrket av gjensidige forsterkende faktorer som attraktive tettsteder for bosetting, næringsmiljøer med innovasjons- og vekstevne, offensiv velferds-utbygging og lokal samhandlingsevne i steds- og næringsutviklingen. Ellers har kommunene de siste årene dratt litt fordeler av noe økt arbeidsinnvandring.

Sammendrag: Norsk og engelsk

Dato: November 2013

Antall sider: 105

Pris: kr 250,-

Utgiver: Norsk institutt for by- og regionforskning
Gaustadalléen 21,
0349 OSLO
Telefon: (+47) 22 95 88 00
Telefaks: (+47) 22 60 77 74
E-post: nibr@nibr.no

Vår hjemmeside: <http://www.nibr.no>

Trykk: X-ide
Org.nr. NO9702005284 MVA
© NIBR 2013

Forord

Denne rapporten er en del av prosjektet ”Livskraft i kystsamfunn” (2010-13) som har vært finansiert av Norges Forskningsråd innenfor programmet Havet og Kysten. Rapporten består i hovedsak av en komparativ analyse av tre kystkommuner, som tidligere har vært gjenstand for casestudier og publisert i egne NIBR-rapporter (2011:24, 2011:30 og 2012:13).

Arbeidet i casestudiene og mye av grunnlagsarbeidet for denne siste rapporten er utført av Lene Schmidt (NIBR), Knut Bjørn Stokke (UMB), Guri Mette Vestby (NIBR) og Knut Onsager (NIBR). Sistnevnte har vært prosjektleder.

Vi vil takke de mange personene som gjennom prosjektet velvillig har stilt opp og delt sine kunnskaper og erfaringer med oss gjennom intervjuer og lokale møter i Sandøy, Lurøy og Skjervøy. Dette har vært av stor verdi for arbeidet.

Oslo, november 2013

Knut Onsager
Forskningsjef

Innhold

Forord	1
Innhold.....	2
Tabelloversikt.....	4
Figuroversikt	5
Summary	10
1 Innledning.....	15
1.1 Bakgrunn og mål	15
1.2 Tematikk og problemstilling.....	15
1.3 Metode og data.....	16
2 Teori, begreper og analyseramme	21
2.1 Begrepet ”livskraftig kystsamfunn”.....	21
2.2 Helhetlig ramme for analyse av kystsamfunn	23
3 Empirisk analyse.....	29
3.1 Kystsamfunn og –næringer i en nasjonal kontekst	29
3.2 Casene : Tre små kystkommuner i ulike fylker.....	35
3.2.1 Sandøy på Romsdalskysten.....	39
3.2.2 Lurøy på Helgelandskysten.....	45
3.2.3 Skjervøy i Nord-Troms	51
3.3 Komparative perspektiver	58
3.3.1 Casekommunenes utviklingsbetingelser, -prosesser og -resultater	58
3.3.2 Casekommunenes ”relative suksess” i forhold til kommunegruppen.....	67
3.3.3 Faktorer av vesentlig betydning for case- kommunenes utvikling og livskraft	70
3.3.4 Faktorer med varierende betydning for utviklingen og livskraften i casekommunene	74
3.3.5 Noen likheter i utfordringer for casekommunene	78
4 Sammenfattende konklusjoner og drøftinger.....	80
4.1 Casekommunenes utvikling og livskraft	80

4.2	Casekommunenes rammebetingelser, utfordringer og mulige tiltaksområder	83
4.3	Om generalisering	87
	Litteratur	92
	Vedlegg 1 Tabeller og figurer.....	95

Tabelloversikt

Tabell 3.1	Demografiske hovedkomponenter for kystkommuner 2000-11.....	30
Tabell 3.2	Nærings- og sektorstrukturer og utviklingstrekk i kystkommuner 2000-2011.	31
Tabell 3.3	Nøkkeltall for folketall og arbeidsplasser 2011 og prosentvise endringer 2000-11 i casekommunene og klasser av kystkommuner i landet.	36
Tabell 3.4	Skift- og andelsanalyse for privat sektor i casekommunene (nasjonal referanse er her alle små kystkommuner i landet)	69

Figuroversikt

Figur 2.1	Illustrasjon av helhetlig ramme for analyse av demografisk og økonomisk livskraft og utvikling i kystsamfunn.	28
Figur 3.1	Små kystkommunener (<3000 innb) spesialisert i marine og/eller maritime næringer fordelt etter relativ utvikling i folketall og arbeidsplasser 2000-11. Fylkene er plassert etter tall for deres respektive små kystkommuner samlet (antall små kystkommuner i parentes.)	35
Figur 3.2	Prosentpoeng endring i folketallet i casekommunene og sammenliknbare aggregater av kystkommuner for hvert år 2000-11	37
Figur 3.3	Prosentpoeng endring i arbeidsplasser i casekommunene og sammenliknbare aggregater av kystkommuner for hvert år 2000-11	38
Figur 3.4	Oversikt over casekommunenes geografiske beliggenhet.	39

Sammendrag

Knut Onsager, Lene Schmidt, Knut Bjørn Stokke og Guri Mette Vestby

Utvikling og livskraft i kystsamfunn

En studie av tre små kystkommuner.

NIBR-rapport 2013:12

Dette er den siste rapporten fra prosjektet "Livskraftige kystsamfunn" som har vært finansiert av programmet Havet og kysten (2009-2013). Målet med prosjektet har vært å utvikle oppdatert kunnskap om viktige utviklingstrekk og betingelser for livskraftige kystsamfunn i ulike regioner med sterk forankring til marine eller maritime næringer. I prosjektet er det gjennomført tre casestudier av henholdsvis Sandøy kommune (Møre og Romsdal), Lurøy kommune (Nordland) og Skjervøy kommune (Troms), og disse er tidligere publisert i egne NIBR-rapporter (2011:24, 2011:30, 2012:23). I denne rapporten belyses sentrale problemstillinger i prosjektet med basis i komparative perspektiver på disse tre kystkommunene.

Rapporten innleder med en kort omtale av tematikk og overordnede problemstillinger før omtale av begreper, teoretisk analyse-ramme og metodisk opplegg. Deretter følger rapportens hoveddel som består av en empirisk analyse. Først beskrives kort den nasjonale konteksten som casekommunene må vurderes i lys av, og deretter følger omtaler og analyser av casekommunene enkeltvis og komparativt. I den komparative analysen er todelt; en mindre analyse av casekommunenes utvikling sammenliknet med kommunegruppen på landsbasis, og en større analyse som sammenlikner case-kommunene innbyrdes med søkelys på fellestrekk og ulikheter i forutsetninger, utviklingsprosesser og årsaksfaktorer bak befolknings- og arbeidsplassutviklingen det det siste tiåret. Avslutningsvis i rapporten sammenfattes funn og konklusjoner, og det er en drøfting av muligheter og begrensninger for generalisering.

NIBR-rapport 2013:12

I rapportens komparative analyser sammenliknes først casekommunenes hovedstrukturer og utviklingstrekk med kommunegruppen ("små kystkommuner") med basis i kvantitative data (ekstern komparasjon). Casekommunenes noe gunstigere utvikling enn gjennomsnittet for kommunegruppen tilskrives her en kombinasjon av strukturfordeler, konkurransestyrke og høyere vekstrater i offentlig sektor.

Hoveddelen av den komparative analysen er en sammenlikning av casekommunene innbyrdes (intern komparasjon) med basis i både kvalitative og kvantitative data. Mye av datagrunnlaget er basert på tre tidligere caseanalyser. I komparasjonen er søkelyset rettet mot likheter og ulikheter i casekommunene når det gjelder viktige betingelser og drivkrefter bak den demografiske og økonomiske utviklingen de har hatt det siste tiåret. Her kommer det blant annet fram at befolknings- og arbeidsplassutviklingen i alle casekommunene har blitt styrket av følgende gjensidig forsterkende forhold:

- *Attraktive tettsteder for bosetting og tilflytting.* Alle casekommunene har hatt ett tettsted som har stått for hele befolkningsveksten det siste tiåret i kommunene, som ellers har hatt kretser med befolkningsnedgang. Tettstedene med vekst har hatt både nettoinnflytting og noe naturlig tilvekst. Medvirkende faktorer til dette har vært tettstedenes demografiske struktur, etterspørsel etter arbeidskraft, gode velferdstjenester og tilgang på boliger. Enkelte stedskvaliteter som gode oppvekstvilkår, fritidstilbud, sosiale nettverk og nærhet til spesielle natur har ellers blitt trukket fram som tilleggsfaktorer av betydning for valg av tilflyttingssted og bofasthet blant en del informanter.

- *Innovative bedrifter og næringsmiljøer.* Sterk reduksjon av arbeidsplasser i tradisjonelle kystnæringer (fiske, fiskeindustri, verftsindustri) har blitt kompensert med ny tilvekst i andre kystnæringer (oppdrett, oppdrettstjenester, skipsteknologi m.m.), tjenesteyting, bygg og anlegg. Enkelte større nøkkelbedrifter i basisnæringene har fungert som lokale dynamoer med impulser til annet næringsliv og utvikling av kollektive goder og stedskvaliteter. Entreprenører og nyetableringer har også bidratt til fornyelse og flere arbeidsplasser. Tilveksten i privat sektor har bidratt til styrke tilflyttingen til tettstedene både fra inn- og utlandet.

- *Offensiv utbygging av velferdstjenester.* Utbyggingen av kommunale tjenester og institusjoner særlig innenfor helse og sosial har bidratt til å styrke ordinære velferdstjenester i tettstedet og til mange flere stabile arbeidsplasser i kommunen. En stor andel kvinner med lokal tilhørighet har blitt rekruttert til disse jobbene. Utviklingen i sektoren har hatt en stabiliserende funksjon i arbeidsmarkedet og har høyst sannsynlig medvirket til å begrense utflyttingen.

- *Steds- og miljøkvaliteter.* Foruten arbeidskraftetterspørsel og velutbygde velferdstjenester har ulike steds- og miljøkvaliteter blitt trukket fram som tilleggsfaktorer av betydning for bofasthet og tilflytting blant en del informanter. Her framheves både typisk urbane og rurale stedskvaliteter i og rundt tettstedet knyttet til arbeids- og servicetilbud, oppvekstvilkår, boligtilbud, sosial nærhet, fritidsmuligheter, nærhet til natur m.m.

- *Mobilisering og samhandling.* I tettstedene (særlig to av casene) har aktive aktører i næringsliv og sivilsamfunn samarbeidet med kommunen om å investere og utvikle en rekke kollektive goder (infrastruktur, idretts- og svømmeanlegg, museer, arrangementer m.m.). Lokale nøkkelbedrifter har spilt en viktig rolle i initiering, finansiering og gjennomføring. Bevissthet om den gjensidige avhengighet mellom steds- og næringsutvikling har bidratt til ressursmobilisering og samhandling om fellestiltak på feltet og styrket stedskvaliteter.

I rapporten omtales også enkelte *utfordringer* som casekommunene står ovenfor som livskraftige og robuste kommuner. Her omtales utfordringer knyttet til befolkningsutviklingen, tilgangen på kompetansepersonell, attraktive jobber og flere arbeidsplasser, gode velferdstjenester og lokal utviklingskapasitet. Noe av dette omtales også som noen av de relevante fokusområdene for tiltak som kan styrke casekommunenes livskraft og utvikling framover.

Rapportens hovedfunn og konklusjoner er basert på analyse av et strategisk utvalg av mindre kystkommuner som har en bedre relativ utvikling i folketall og arbeidsplasser enn kommunetypen samlet. Hensikten har vært å belyse generelle og stedsspesifikke betingelser og prosesser som har bidratt til å styrke denne typen kystkommuners demografiske og økonomiske utvikling det siste tiåret, og ellers utfordringene de står ovenfor som livskraftige kystsamfunn framover. På et generelt overordnet nivå er caseutvalget forholdsvis representative for små kystkommuner

med hensyn til størrelsen på befolkning, næringsmiljø og arbeidsmarked foruten utkantbeliggenhet i forhold til større landdelsentra. Utvalget må også sies å gjenspeile en betydelig del av den store variasjonen man har innenfor kommunegruppen med hensyn til små kystkommuners geografiske beliggenhet etter en langstrakt kyst, regional kontekster og typer av næringsspesialiseringer. Utvalget er imidlertid mindre representativt for hele populasjonen når det gjelder spesifikk bransjespesialisering (større andel av nasjonale vekstnæringer som oppdrett, skipsteknologi), samtidig som utvalget har hatt en bedre relativ utvikling i folketall og arbeidsplasser det siste tiåret enn flertallet av små kystkommuner i samme periode.

Utvalget gir derfor både enkelte muligheter og begrensninger for å generalisere funn fra analysene. Mange av de rammebetingelsene og utfordringene som rapporten omtaler for casekommunene vil ha relevans for mange andre distriktskommuner mer generelt. Suksessfaktorene som har styrket casekommunenes befolknings- og arbeidsplassutvikling kan ikke generaliseres på samme måte. De fem foran omtalte samvirkende faktorene er forhold som hver for seg og samlet ikke er så lett å kopiere fra et sted til et annet. På et generelt nivå vil imidlertid noen av de fokus- og tiltaksområdene som omtales for å styrke casekommunenes livskraft og robusthet på sikt, også være av relevans for mange andre distriktskommuner. Den konkrete innretningen vil imidlertid alltid måtte utvikles og skreddersys lokale og regionale forutsetninger og muligheter.

Summary

Knut Onsager, Lene Schmidt, Knut Bjørn Stokke and Guri Mette Vestby

Viability and development of coastal communities

A study of three coastal communities.

NIBR Report 2013:12

This is the final report from the NIBR project “Viable Coastal Communities” funded under the 2009–2013 Norwegian Research Council programme “Sea and Coast”. The project was launched with the objective to learn more about key developmental trends and factors promoting wealth creation and vigorous coastal communities with strong ties to marine and maritime industries. As part of the project, three case studies were carried out in the municipalities of Sandøy (Møre og Romsdal county), Lurøy (Nordland county) and Skjervøy (Troms county) (see NIBR Reports 2011:24; 2011:30; and 2012:23). In this final report we discuss the results of the research based on a comparative analysis of these three coastal municipalities.

After a discussion of the concepts, the report describes the study’s theoretical framework, the methodical approach and case selection criteria. Empirical descriptions and analyses follow. The case municipalities need to be assessed in light of the wider national context, which is presented here. Discussions and analyses of the case municipalities separately and, not least, comparatively, follow. These comparative analyses compare features of the case municipalities with those of the national group of similar municipalities (external comparison). Based on the quantitative data, we illustrate the significance of structural and competitive components for population and job trends in the case municipalities over the past decade. The main body of the report – a comparative analysis of the case municipalities (internal comparison) – follows. We investigate general and specific features of the case municipalities in terms of history, and growth-

NIBR-rapport 2013:12

---

promoting factors, demographic and job trends in the last decade as well as the challenges facing these municipalities as vigorous and robust communities. The report ends with a review of the main conclusions of the empirical analyses and discusses some of the difficulties and possibilities of generalizing the findings.

The external comparison explores certain measurable components behind the better-than-average performance in terms of population and job growth in these municipalities over the past ten years compared with the performance of municipalities in the national group (i.e. small coastal communities). There appears to be a connection between the somewhat superior performance of our case municipalities and the structural and competitive components. The case municipalities have enjoyed certain minor advantages related to structural components, i.e. slightly younger populations (higher proportion of people of child-bearing age) and a slightly more favourable economic or business structure (share of national growth industries) than the national group average. In addition, performance in the case municipalities has benefited from what might be termed the competitive component. This is indicated by the slightly higher (net) influx rates than the average for the national group of municipalities, and faster job creation rates in the private sector in excess of the structural advantage (except in the case of Skjervøy). Another factor here is the significantly faster rise in public sector jobs in the case municipalities compared with the national group's average. The reasons are complex. It is worth noting that the case municipalities with the slowest growth in private sector jobs had the fastest growth in public sector jobs. The latter seemed to compensate for the decline of the private sector and helped stabilize employment levels in these municipalities.

The main body of the report, however, deals with the internal comparison, that is, the comparison of the case municipalities among themselves on the basis of the different sources of data and different types of analysis. The section gives an account of attributes and features shared by the municipalities and distinguishing factors such as economic history, processes driving demographic and job trends as well as important factors that have helped strengthen their demographic and economic vitality in the past decade. Here, we highlight the special challenges facing these municipalities. The report discusses mutually reinforcing factors

underpinning demographic and economic growth in the case municipalities.

1. Attractive towns to settle in and move to. Each of the case municipalities have had one urban centre with a growing number of inhabitants as a result of (net) in-migration and natural growth rate (birth surplus). Important contributing factors include healthy demand for workers, well developed welfare services, high standard of service delivery and housing availability. Permanent residents mention the family friendly environment, the leisure facilities and sense of community cohesion as other good reasons for wanting to remain.

2. Cornerstone businesses and a business environment with a capacity for renewal and growth. These two factors have driven the rise in jobs in old and new businesses. It has made up for the significant and historically simultaneous decline in the number of jobs in traditional industries. Cornerstone businesses have invested heavily in local upgrades and their connections with national and international growth markets have stimulated efforts to expand further. These businesses have also helped other local firms to expand. Several smaller businesses have been started in emerging industries. Some of the larger businesses have recruited a good proportion of their new employees from the immigrant workforce. Taken together, these different factors have been particularly instrumental in maintaining employment levels in the private sector in our case municipalities. The demand for workers in the private sector has been a contributory factor in making the municipalities seem attractive to potential new residents.

3. Rapid expansion of the public sector. The expansion of local services and institutions, particularly within healthcare and social services, has created a large number of new jobs in the sector and strengthened the central welfare services in the expanding urban centres in the municipalities. The new jobs have been particularly attractive to women, and women have mainly been recruited to these jobs. Sector expansion has helped stabilize the local job market. Higher government subsidies made sector growth possible, but national reforms, demographic changes and local priorities also helped.

4. Mobilization and coordination of local resources. Local businesses have worked together with local authorities and civil society in the

---

towns of the case municipalities (especially in two of them) to provide human and financial resources and realize major investments in public facilities in the local community (sports and swimming facilities, local museums, infrastructure, events). Local business owners have also invested heavily in the development of new local businesses or other related industries. Together with synergistic place and business development, their input has also helped the towns expand and become more appealing.

In this section of the report we look ahead and discuss some of the challenges the case municipalities will be facing as viable and robust communities. Highlighted here are challenges related to population growth, access to skilled workers, job creation and varied jobs, business creation and additional revenue, the basis for welfare services and institutional development capacity. Although several of these challenges are subject to regulatory and economic constraints at the national level, the report also reviews some of the options available to local authorities to consolidate the viability and health of these coastal communities.

The findings and conclusions of this study are based on a small number of cases. This both narrows and widens in certain respects the possibility to generalize the findings and lessons learned. We concentrate in this report on the development and viability of three coastal municipalities that have fared somewhat better than the average small coastal community in various parts of the country over the last decade. The reason for selecting these particular cases was precisely because we wanted to identify and understand the general and specific factors and processes responsible for strengthening demographic and economic vitality of this type of coastal municipality in the past decade, in addition to highlighting the challenges in front of them as vigorous and robust coastal communities.

On key “input variables” such as size and main structure (demography and business), the case municipalities are fairly representative by and large of small coastal communities. At the same time, they exemplify part of the range of small coastal communities in different regional settings and locations along the coast. However, they are not as representative as regards certain underlying structures (such as strong, localized cornerstone businesses in growth industries) and “performance” in population

and job growth, relatively speaking. One of the reasons is discussed in the preceding description of the comparative analysis.

On this basis, it would be useful for others intending to pursue a local development policy for viable and robust rural communities, we argue, to look at many of the factors and mechanisms found by the study to promote demographic and economic vitality in the case municipalities. The exception is the belief that one can and should try to invite larger growth businesses to the municipality to ensure viable and robust local communities over the longer term. Many of the challenges alluded to in the case municipalities will arguably also be of relevance to small rural municipalities generally.

---

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og mål

Rapporten er en del av NIBR-prosjektet ”Livskraftige kystsamfunn” som har vært finansiert av programmet Havet og kysten (2009-2013). Hensikten med prosjektet har vært å utvikle oppdatert kunnskap om viktige egenskaper ved, og betingelser for, livskraft og utvikling i kystsamfunn forankret til marine og maritime næringer i ulike deler av landet.

1.2 Tematikk og problemstilling

Norge er ressursbasert kunnskapsøkonomi med høy verdiskaping og sysselsetting innenfor kunnskapsintensive ressursnæringer og relaterte teknologi- og servicenæringer (Hanson og Wicken red. 2008). Her inngår store marine og maritime næringer spredt lokalisert til mange små og store kystsamfunn langs hele kysten. Landets fortrinn og store potensialer for verdiskaping og relatert velferd knyttet til disse næringene og lokalsamfunnene vil framover påvirkes av ressursforvaltningen, rettighetsfordelingen, kunnskapsutvikling og tilgangen på arbeidskraft. Sistnevnte vil være påvirket av landets evne til å opprettholde og videreutvikle livskraftige og attraktive bedrifter og kystsamfunn langs mye av kyst-Norge. Oppdatert kunnskap om egenskaper og betingelser for livskraftige og attraktive kystsamfunn i ulike deler av landet har derfor relevans for nærings-, distrikts- og regionalpolitikken, og bør være av interesse for utviklingsaktører på lokalt og regionalt nivå.

Søkelyset i prosjektet har vært rettet mot kystsamfunn med en sterk forankring til marine og/eller maritime næringer. Av landets 264 kystkommuner er det 136 kystkommuner som har en sterk næringsforankring til de marine og maritime næringene. Disse kan sies å representere noen våre mest typiske kystsamfunn og –

kommuner med utgangspunkt i deres næringsbaser. Dette er særlig mange kystkommuner beliggende på Vestlandet og i Nord-Norge. En høy andel av landets arbeidsplasser i kystnæringene er lokalisert til slike kystkommuner, hvorav en særlig stor andel av de marine næringene.

Følgende problemstillinger står sentralt i rapporten:

1. Hva kjennetegner demografisk og næringsmessig forhold og utviklingstrekk i kystkommuner med sterk forankring til marine og maritime næringer?
2. Hvilke forutsetninger og prosesser har bidratt til suksessen i et utvalg av kommuner som har klart seg spesielt godt? Hvilke faktorer har bidratt til å styrke deres demografiske og økonomiske livskraft og utvikling det siste tiåret? Hvilke utfordringer står de ovenfor framover?
3. I hvilken grad, og eventuelt hva slags, kunnskap kan utledes fra studien av generell relevans for lokal og regional utviklingspolitikk?

Etter en innledende omtale av begreper og analyseramme (kapittel 2) er det i rapporten en liten oversikt over strukturer og utviklingstrekk i ulike klasser av kystkommuner nasjonalt (kap.3.1). Hoveddelen av rapporten er imidlertid viet spørsmål nummer to over og en komparativ analyse av tre små kystkommuner og tidligere case-studier av disse i henholdsvis Møre og Romsdal, Nordland og Troms (kapittel 3.2-3.3). I siste del sammenfattes hovedmomenter og konklusjoner foruten drøfting av generelle lærdommer (kapittel 4).

1.3 Metode og data

Rapporten er basert på et kvalitativt forskningsopplegg med bruk av kvantitative og kvalitative data. Dette innebærer en prosess som har startet med begrepsutvikling og utvikling av analyseramme for empiriske caseanalyser og deretter komparasjonen, før en avsluttende drøfting av funn og spørsmål om generalisering. I det følgende omtales dette noe mer i detalj.

Etter innledende begrepsdrøfting og utforming av analyseramme for empiriske studier er det gjennomført ekstensive analyser av

registerdata som med utgangspunkt i landets kystkommuner fordelt på hovedklasser beskriver sentrale strukturer og utviklings-trekk. Dette har også vært et referansegrunnlag i vurdering av case og caseutvalg, og analyser av casene. En viktig del av denne rapportens kunnskapsgrunnlag er tre tidligere publiserte casestudier (NIBR-rapport 2011:24, 2011:30, 2012:23). Dette er helhetlige casestudier basert på ulike informasjonskilder i form av kvantitative (register-) data og kvalitativ informasjon (dokumenter, et stort antall intervjuer i casekommunene samt 3 større lokale møter). Disse casestudiene har, sammen men ulike kvantitative data, dannet hovedgrunnlaget for den komparative analyse som presenteres i denne rapporten, og som brukes som metode for å svare på de sentrale problemstillingene i prosjektet omtalt innledningsvis.

Casentvalget. Utvalgskriterier og prosedyrer for casene som inngår i den komparative analysen skal omtales her. Dette utvalget ble tatt i en tidlig fase av prosjektet. Utgangspunktet er kystkommune som caseobjektet her. Det er snakk om et strategisk utvalg av informasjonrike case. Når det gjelder en del sentrale ”innsats-variable” har de utvalgte casene viktige fellestrekk med den gjennomsnittlige casekommunen i populasjonen av ”små kystkommuner”. På den annen side skiller casekommunene seg ut fra gjennomsnittet i populasjonen når det gjelder å ha gunstigere ”resultatvariable” målt i utvikling i folketall og arbeidsplasser gjennom det siste tiåret.

Avgrensings- og utvalgsprosessen gikk i tre etapper. Med utgangspunkt i befolknings- og bedriftsregistre (SSB) satte vi ”struktur-kriterier”. Dette gikk ut på at utvalget skulle velges i populasjonen av kystkommuner som har sterk næringsforankring og høy spesialisering¹ innenfor de typiske kystnæringene. Disse ble avgrenset til marine næringer (sjømat) og maritime næringer (skipsteknologi, sjøfart). Her stod vi igjen med 136 kystkommuner, hvorav 5 kommuner med over 10.000 innbyggere, 31 kommuner med 3.000-10.000 innbyggere og 100 kommuner med under 3.000 innbyggere. Videre avgrenset vi oss til den sistnevnte og største gruppen av kystkommuner². Dette hadde også sine metodiske

---

¹Her la vi til grunn andeler krav om en direkte sysselsetting på over 10 % og næringsmessig overrepresentasjon målt i en lokaliseringkvotient på over 5,0 i 2011.

²Disse 100 kystkommunene med under 3000 innbyggere fordeler seg slik ift. sterk spesialisering (lokaliseringskvotient over 5,0): 85 kommuner er høyt spesialisert innenfor bare marine næringer, 8 kystkommuner bare innenfor maritime næringer og 7 kystkommuner både i marine og maritime næringer.

fordeler³. Det andre avgrensningen ble gjort etter noen ”utviklingskriterier”. Utgangspunkt var at vi skulle ha med kystkommuner som hadde forholdsvis gode ”resultater” å vise til i forhold til gjennomsnittet for kommunegruppen i eget fylke og på landsbasis. Resultatindikatorer gikk her på relativ utvikling i folketall og arbeidsplasser over den siste tiårsperioden. Her ble tendenser over tiåret vektlagt og ikke kortvarige tilfeldige fluktuasjoner. Vi stod da igjen med et tjuetalls aktuelle kommuner. I denne gruppen gjorde vi så ytterligere et par avgrensninger. Ett av disse var knyttet til noen generelle bærekraftkriterier. Her ekskluderte vi kommuner hvis vekst med stor sannsynlighet kunne tilbakeføres til olje- og gassutbygginger i egen kommune eller nabokommuner. Når dette er sagt finnes det nesten ikke en kystkommune i landet som på en eller annen måte er noe berørt av det svært høye aktivitetsnivået man har utviklet i norsk olje- og gassektor de senere årene, og selv om man da ser bort i fra sektorens betydning for statsinntekter og nivået på inntekts-overføringene til kommunene. I tillegg ekskluderte vi små kystkommuner med marine næringsmiljøer hvis stabilitet eller vekst høyst sannsynlig kunne tilskrives strukturrasjonaliseringer og økt konsentrasjon av fiskekvoter gjennom eksterne oppkjøp. I utvalget ekskludert vi derimot ikke kystkommuner med oppdrettsnæringer, selv om dette er en næring med utfordringer i forhold til enkelte miljømessige bærekraftkriterier.

I siste utvalgsrunde stod vi da igjen med ett titalls kystkommuner hvor vi kunne velge inntil tre casekommuner. Her var ett krav at utvalget måtte ha med kystkommuner fra ulike fylker og helst landsdeler for å dekke noe av variasjoner i regionale kontekster. Deretter valgte vi ut tre casekommuner som vi antok ville være informasjonsrike casene i forhold til problemstillingene og med basis i tidligere studier og annen informasjon vi innhentet fra kommunens administrasjon og hjemmesider.

Caseutvalget har således på den ene siden en betydelig grad av representativitet for gruppen små kystkommuner når det gjelder befolkningsstørrelse, næringsstruktur og geografisk beliggenhet.

---

³Utviklingsprosesser og dynamikk kan være enklere å avdekke i småsamfunn og -kommuner enn store (mindre kompleksitet, færre aktører/organisasjoner, endringsprosesser å kontrollere for).

Caseutvalget er imidlertid mindre representativt når det gjelder "relativ suksess" målt i enkle resultatindikatorer som vekstrater i folketall og arbeidsplasser det siste tiåret. Alle casene har, om enn i ulik grad, hatt en noe bedre utvikling enn gjennomsnittet for kommunegruppen. I forhold til slike kriterier representerer utvalget informasjonsrike, men avvikende ("deviant") case fra hele populasjonen (små kystkommuner) de tilhører (Flyvebjerg 2006).

Komparasjonen. Hoveddelen av rapporten er en komparativ analyse av tidligere utvalgte og studerte casekommuner (se omtale foran). Komparative perspektiver benyttes i forhold til to hovednivåer. På den ene siden sammen-liknes casekommunene med kommune-gruppen som helhet (ekstern komparasjon) med fokus både på viktige strukturelle betingelser (demografiske, næringsmessige, sektorielle), endrings-prosesser og resultater det siste tiåret. Søkelyset er her avgrenset mot enkelte "forklaringsfaktorer" bak casekommunenes relativt sett bedre utvikling i folketall og arbeidsplasser enn gjennomsnittet for kommunegruppen (små kystkommuner på landsbasis) det siste tiåret (2000-11).

Hoveddelen av den komparative analysen er imidlertid en sammenliknende studie av casekommunene innbyrdes (intern komparasjon). Søkelyset rettes da mot likheter og ulikheter mellom casekommunenes utviklingshistorikk og -betingelser, befolknings- og arbeidsplassutviklingen og årsaksprosessene bak det siste tiåret, samt utfordringer de står ovenfor som livskraftige, robuste kyst-samfunn. Denne delen av komparasjonen baseres både på kvantitative og kvalitative data og analyser, og der tidligere casestudier har vært det viktigste grunnlaget.

Denne delen av komparasjonen legger altså vekt på å få fram likheter og ulikheter i forklaringsvariablene som har medvirket til en betydelig grad av likhet i utfallet (Andersen 2013). Med likhet i utfall menes her at casekommunenes demografisk og økonomisk utvikling i perioden 2000-11 har større likheter i resultater enn de har i forhold til hovedgruppen av "små kystkommuner" målt i relativ utvikling i folketall og arbeidsplasser. En slags resultatlikhet målt i casekommunenes "relative suksess" i forhold til populasjonen i eget fylke og nasjonalt er imidlertid basert på "nettotall" som tildekker motstridende underliggende prosesser som har virket, dvs. både de nedgangs- og vekstprosessene som

har ligget bak⁴. Disse må avdekkes hver for seg for å kunne forklare utfall for ulike komponenter og nettoeffekten av det. Søkelyset rettes særlig mot likheter og ulikheter i underliggende forklaringsvariable knyttet til demografiske og sysselsettingsmessige vekst- og nedgangsprosesser og –resultater på lokalt nivå.

---

⁴Demografiske nedgangsprosesser som kjent knyttet til fødselsunderskudd og utflytting, mens vekstprosesser er knyttet til fødselsoverskudd og innflytting. Nedgangsprosesser knyttet til sysselsatte og arbeidsplasser er knyttet til nedlegging av bedrifter, teknologisk utvikling og rasjonalisering m.m., mens vekstprosesser er knyttet til nyetableringer, ekspansjon i etablerte bedrifter m.m.

---

2 Teori, begreper og analyseramme

2.1 Begrepet ”livskraftig kystsamfunn”

Begrepet ”*kystsamfunn*” kan brukes om kommuner med fjord- eller kystlinje, som samtidig har en sterk næringsmessig forankring til typiske kystnæringer som marine⁵ og maritime⁶ næringer. Av alle landets 264 kystkommuner er det 136 kommuner som har en sterk næringsmessig forankring og spesialisering innenfor kystnæringene. De fleste (100 stk.) av disse er små kystkommuner med under 3.000 innbyggere. Det primære studieobjektet i rapporten er disse små kystkommunene som er spesialisert innenfor marine og/eller maritime næringer.

Kommuner består av flere kretser, mens vi retter et særlig søkelys på vekstkretsen i vår studie, selv om utviklingen i hele kommunen belyses med hensyn til sentrale utviklingstrekk. Videre belyses egenskaper ved de funksjonelle regionene som kommunen inngår i. Lokalsamfunn, kommuner og regioner er relasjonelle enheter hvis utvikling henger sammen, samtidig som de igjen påvirkes av nasjonale og internasjonale rammevilkår og impulser.

I lokalsamfunns- og regionalforskningen har begrepet ”*livskraftig*” tidligere vært bruk om lokale og regionale samfunns evne til selvpoppoldelse og videreutvikling gjennom fornyelse⁷. Enkelte har knyttet begrepet til tre ulike dimensjoner; en demografisk, en økonomisk og en sosio-kulturell livskraft (Aasbrenn red.1995). Dette har vært beskrevet slik: ”Et stedssamfunn som skal bevare sin livskraft må ha evnen til å fornye seg, demografisk gjennom

---

⁵Fiske, fangst, oppdrett, sjømatindustrier.

⁶Skipsverft, skipsutstyr, skipskonsulenter, sjøfart.

⁷ Begrep har riktignok sin opprinnelse i biologien for å betegne organismers kraft og evne til å virke eller leve, vitalitet eller selvpoppoldelse gjennom fornyelse etc. (Universitetsforlaget 1989).

fødsler og/eller innflytting, økonomisk gjennom investeringer og vedlikehold av produksjons- og fordelingsystemer, og kulturelt gjennom læring og opprettholdelse av sosiale nettverk, samfunnsinstitusjoner, individuelle og kollektiv kompetanse” (op.cit.:s.16).

I utgangspunktet legger vi til grunn at et livskraftig kystsamfunn må være demografisk og økonomisk *livskraftig*⁸. Med *demografisk livskraftig* mener vi i første rekke lokalsamfunn og kommuner der fødselsoverskudd og/eller nettoinnflytting bidrar til demografisk fornyelse og styrker grunnlag for at folketall kan opprettholdes på sikt. Med *økonomisk livskraftig* legger vi til grunn at lokalsamfunn og kommune gjennom utvikling og fornyelse i næringsliv og offentlig sektor bidrar til utviklings- og vekstprosesser som bidrar til å styrke sysselsettingen og verdiskapingen. Et særlig søkelys vil her måtte være rettet mot utviklings- og fornyelsesprosesser i næringslivet, eller mangel på sådanne. Når det gjelder *sosio-kulturell livskraftig* handler det om lokalsamfunns og kommuners sosiale og kulturelle vitalitet, åpenhet for nye impulser m.m. Ut over dette kan vi for øvrig også snakke om en livskraftig kommune institusjon. Dette kan knyttes til kommunens evne til å fornye og videreutvikle gode velferdstjenester for ulike befolkningsgrupper (barn, ungdom, eldre, syke). Dette påvirkes naturligvis ikke bare av lokale ressurser men også av nasjonal velferds- og kommunepolitikk. Både demografisk og økonomisk livskraft slik det er definert over vil langt på vei forutsette at kystsamfunnet også klarer å opprettholde og videreutvikle gode velferds- og tjenestetilbud. Samlet påvirker dette stedets samlede livskraft og attraktivt for bosetting og næringsdrift.

I forlengelsen av dette er det viktig å skille analytisk mellom (i) *betingelser* for livskraft, som kan være henholdsvis interne (lokale) og eksterne (overlokale rammebetingelser), og på den annen side (ii) *kjennetegn* for livskraft, dvs. hvordan ”resultatet” framtrer på lokalt nivå (Aasbrenn red. 1995). I lokalsamfunn, kommuner og regioner, skapes og reproduseres livskraften i tett interaksjon med omgivelsene, både de nasjonale og de internasjonale. Det er viktig å understreke at begrepet livskraft handler mer om fornyelsesevne

---

⁸ Begrepet brukes således her om noe annet enn det som også lå i Programmet Livskraftige kommuner – som var et kommunenettverk for miljø- og samfunnsutvikling (2006-10) som Miljøverndepartementet og KS samarbeidet om i arbeidet med å fornye oppmerksomheten og bedre kompetansen innen miljø- og samfunnsutvikling i kommunene.

og vitalitet enn enkle indikatorer for ”kvantitativ vekst” målt i for eksempel antall arbeidsplasser, innbyggere osv. Dette har vært formulert slik (op.cit: s.16): ”Et stedssamfunn eller kommune kan være livskraftig uten å vokse, men skjer det ingen fornyelse, demografisk og på andre måter, går det bare så lenge en har et lager å tære på, lager av folk, lager av ressurser, lager av kulturell kapital osv. Siden er det slutt. At det investeres, her i ordets videste forstand, er sikreste kjennetegn på at det står til liv”.

Enkle kjennetegn eller indikatorer som eksempelvis endringsrater i folketall og arbeidsplasser over en avgrenset periode sier isolert sett ikke noe om et lokalt eller regionalt samfunn er livskraftig. Det sier heller ikke noe om grunnlaget for utviklingen kan knyttes til bestemte typer av livskraftighet og muligheter for livskraftighet og robusthet på lang sikt. Da trengs dypere og mer inngående kunnskap om egenskaper ved, og grunnlaget for, den demografiske og økonomiske utviklingen. I et framtidsperspektiv vil vurderinger av livskraftighet også ha relevans i forhold til ulike bærekraftkriterier.

For å belyse livskraftighet i lokalsamfunn og kommuner har det betydning å analysere dette i et noe mer helhetlig analyseperspektiv. I det følgende omtales elementer i en mer helhetlig analyseramme for å belyse demografisk og økonomisk livskraft og utvikling.

2.2 Helhetlig ramme for analyse av kystsamfunn

Territorielle samfunn er både åpne, relasjonelle og forankrede samfunn (Massey 2007). Den demografiske og økonomiske utviklingen i en kommune må derfor i utgangspunktet forstås som et komplekst resultat av indre og ytre betingelser, drivkrefter, relasjoner og samspillseffekter. Betydningen av henholdsvis indre og ytre forhold vil imidlertid kunne variere mye mellom steder og over tid. I det følgende skal forenklet belyse sentrale overlokale (eksterne) og lokale/regionale (interne) forhold som påvirker utviklingen i kystsamfunn og –kommuner.

Om vi starter med de (1) *eksterne betingelsene* er noen av viktigste knyttet til:

- *Internasjonale forhold* påvirker lokalsamfunn og regioner på ulike måter. Kystsamfunn med et eksportorientert og følsomt næringsliv påvirkes direkte av internasjonale konjunkturer, konkurranseforhold og avtaler (EØS). Tilgang på arbeidskraft påvirkes også av internasjonale forhold. Kystnæringslivet er i økende grad basert på arbeidsinnvandring og kystsamfunnene integreres sterkere i sirkulære arbeidsmigrasjoner internasjonalt. Samtidig har økt globalisering av eierskap og verdikjeder gjort at flere bedrifter i kystsamfunn underlegges eksterne styringssignaler, men en del bedrifter får også gjennom integrasjon i større foretak bedre tilgang til større markeder.

- *Nasjonale forhold* påvirker utviklingen i kystsamfunn på mange måter. Makro-økonomisk politikk, sektorpolitikk og dynamikk har betydning for utvikling ikke bare i velferdssektor, primærnæringer og avleda næringer, men naturligvis også for utviklingen i mye av det øvrige næringslivet. Nasjonale forhold og drivkrefter har videre betydning for relasjoner mellom steder og regioner herunder flytte- og mobilitetsstrømmer, som naturligvis påvirker den lokale utviklingen. Under nasjonale høykonjunkturer forsterkes sentraliseringsprosesser der større, sentrale kommuner tærer på de menneskelige ressursene i distriktskommunene.

Om vi så retter søkelyset mot de (2) *interne betingelsene* kan disse knyttes til følgende områdeegenskaper:

- *Bosettingsmønster og regional integrasjon*. Bosettingsmønsteret handler om fordelingen av bosatte på tettsteder og spredt bodde strøk. Mønsteret er et resultat av naturgitte betingelser og menneskeskapte fysiske struktur utviklet over lang tid, og det legger føringer for samhandling og utvikling i et område. Lokalsamfunn og kommuner er også vanligvis regionalt integrerte på ulike måter. Kommuner er ofte deler av større bo- og arbeidsmarkedsregioner, hvis egenskaper kan ha stor betydning for den lokale utvikling i folketall, arbeidsplasser og pendlingsmønstre. Ellers inngår bedrifter ofte i regionale næringsmiljøer og nettverk, hvis egenskaper også kan ha stor betydning for bedriften og lokalmiljøets utvikling. Ellers inngår mange kommuner i interkommunalt samarbeid med nabokommunene om tjenester, planlegging og utviklingsarbeid. Deler av kommunal virksomhet er samtidig underlagt nasjonal politikk, styrings- og

fordelingssystemer som påvirker handlings-rommet lokalt på flere måter.

- *Naturressursene* er historisk utviklede betingelser som gir bestemte forutsetninger for bosetting, verdiskaping og velferd. Bruk og utnyttelse av naturressurser som grunnlag for økonomisk verdiskaping⁹ vil kunne være påvirket av ulike brukerinteresser og –konflikter innenfor og mellom kystsamfunn, og er samtidig oftest underlagt typer av politisk-administrativ styring og forvaltning på nasjonalt og/eller regionalt nivå (fylket/fylkeskommune). Der fordeles uttaksrettigheter og -muligheter gjerne etter ulike hensyn knyttet til bærekraft, historiske rettigheter, næringsinteresser osv.

- *Demografi, menneskelige ressurser og dynamikk.* Befolkningens størrelse og sammensetning (alder, kjønn, utdanning etc.) samt dynamiske endringer (naturlig tilvekst, flyttebalanse) er av vesentlig betydning for områders økonomisk, sosial og velferdsmessige utvikling. Befolkningens kompetanse og sosiale kapital representerer ellers viktige menneskelige ressurser for utviklingen i et område. Steder og regioners demografiske strukturer og menneskelige ressurser er et resultat av mange individers valg og tilpasninger til jobb, utdanning og bosted. Steder og regioners attraktivitet påvirker områders tilgang på menneskelig ressurser over tid.

- *Næringsmiljø og dynamikk.* Det lokale næringsmiljøets bedrifts- og bransjesammensetning, markedsorientering, konkurranseeksponering, entrepre-nørskaps- og innovasjonsevne samt attraktivitet, har betydning for utviklingen av arbeidsplasser lokalt. Lokalsamfunnets attraktivitet som bosted, næringssted og besøkssted har betydning for næringsmiljøets evne til å rekruttere arbeidskraft og tiltrekke seg kapital. Lokale bedrifter kan selv bidra til å styrke attraktiviteten gjennom å investere i egen bedrift og fellesgoder i lokalsamfunnet og regionen. Lokale bedrifter i små næringsmiljøer vil imidlertid som oftest ha store fordeler av å også inngå i overlokale nettverk og verdikjeder på ulike nivå (regionalt, nasjonalt, globalt). Heterogene nettverk gir best forutsetninger for oppgradering og innovasjon, og bare lokale nettverk er sjelden

---

⁹ Målt i andelen direkte sysselsatte i næringer basert på fornybare ressurser (primærnæringer, foredling, reiseliv) har den lokale betydningen av "naturressurser" vært avtagende. Situasjonen er motsatt for næringer basert på ikke-fornybare ressurser (særlig olje/gass). I mange småkommuner er imidlertid fornybare ressursnæringer fortsatt av de viktigste basisnæringene, samtidig som det er unyttet potensialer innenfor natur- og kulturbaserte opplevelsesnæringer.

tilstrekkelig for lokal utviklingsevne i et konkurranseutsatt næringsliv.

- *Offentlig sektor og dynamikk.* Kommunen er en allsidig institusjon med betydning for lokal og regional utvikling på flere måter. Som politisk institusjon fattes vedtak i budsjett- og plansaker som legger føringer for tjenestetilbud, utbyggingsmønster m.m.. Hovedrollen er produsent av lovpålagte velferdstjenester (barnehage, grunnskole, SFO, eldreomsorg, helsestasjoner m.m.) med stor betydning for lokalt tjenestetilbud, arbeidsmarked og attraktivitet. Ellers har kommunen oppgaver knyttet til areal- og samfunnsplanlegging, kulturliv og –tjenester samt rolle som samfunnsutvikler for å skape arbeidsplasser og attraktive lokalsamfunn. Kommunale tjenester er integrert i styringssystemer på flere nivå samtidig som utviklingen i sektoren påvirkes av både nasjonal velferdspolitik, kommunale inntektsoverføringer og demografiske utviklingstrekk.

- *Sivilsamfunnet og dynamikk.* Dette omfatter de delene av den private sfæren som opererer uavhengig av markedet og offentlig autoritet. Her inngår organisasjoner og aktører som arbeider for bestemte grupper eller kollektive behov i lokalsamfunnet. Dette kan være frivillige lag og foreninger samt sosiale bevegelser av ulike slag (eks. knyttet til idrett, musikk, religion, familie, ungdom, kvinner, nærings- og fagforeninger, politiske partier etc.). Sivilsamfunnets organisasjoner og aktører er viktige deler av velfungerende samfunn, samtidig som de ofte har viktig funksjoner og utviklingsroller av betydning for steder og regioners kvaliteter og attraktivitet både som bosted, næringssted og besøkssted.

- *Utviklings- og innovasjonsevnen.* Lokalsamfunn, kommuner og regioner har i varierende grad absorpsjons-, tilpasnings- og innovasjonsevne. Lokalsamfunn og kommuner har ofte ulike tradisjoner¹⁰ for individuelt og kollektivt entreprenørskap, innovasjon og utvikling, herunder tradisjoner for samhandling på tvers av sektorer og nivåer. Samfunn med slike tradisjoner vil ha bedre forutsetninger for tilpasning og fornyelse under skiftende rammevilkår enn samfunn uten slike tradisjoner. Samtidig er

---

¹⁰Dette påvirkes av sosiale og kulturelle forhold: dvs. tradisjoner, holdninger og evner (både i subgrupper og som helhet) i forhold til å være orientert og åpen for nye impulser utenfra samt respondere på endringer i omgivelsene gjennom individuelt eller kollektivt entreprenørskap og innovasjon. Kultur er uformelle institusjoner (verdier, normer, regler og praksiser) som guider, former og setter ramme for atferd og samhandling. Søkelyset rettes her ofte mot utviklingskulturelle egenskaper som fremmer eller motvirker entreprenørskap og innovasjon, samhandlings- og utviklingsevne i en kommune og region.

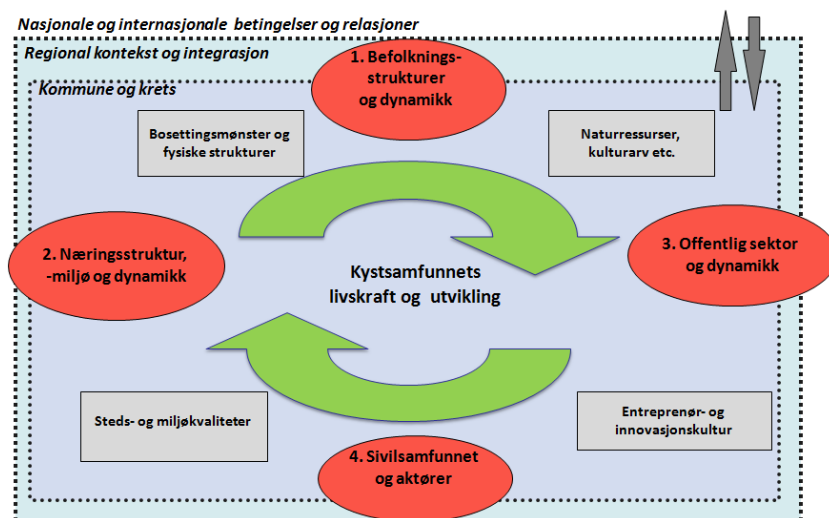
behovet og bestrebelsene for sektorovergripende samhandling for steds- og næringsutvikling tiltakende i de fleste kommuner og regioner. Den nasjonale desentraliseringen av utviklingspolitiske virkemidler, har sammen med en økende konkurranse om arbeidskraft og kapital, bidratt til et sterkere utviklingspolitisk engasjement i de fleste kommuner og regioner det siste tiåret.

- *Stedskvaliteter og attraktivitet.* Steder og regioners kvaliteter som bosteder påvirkes av en rekke forhold knyttet til egenskaper og muligheter når det gjelder arbeid, bolig, service, fritid, sosiale forhold m.m. Bostedsattraktivitet knyttes også gjerne til flere slike faktorer av betydning for bosetting, bostedsvalg og tiltrekningskraft på tilflyttere. Hva som gjør noen steder mer attraktive enn andre handler derfor ikke bare om bestemte kvaliteter ved stedet /regionen men også om vurderingen av stedet og dets faktiske relasjoner til andre steder og regioner. Hva som verdsettes som stedskvaliteter og attraktivt vil ellers variere med sosial gruppe m.m. Når det gjelder næringsattraktivitet handler det om enkelte andre faktorer (se tidligere omtale), og det samme gjelder hva som gjør steder attraktive for besøk.

- *Samfunnsutviklingen som helhet.* Kunnskap om viktige betingelser og prosesser bak demografisk og næringsmessig utvikling i et område krever innsikt i underliggende delstrukturer og prosesser innenfor ulike sektorer og samfunnsfelt, samt typer av samspill og samspills-effekter som virker mellom disse. Slike samspill vil i en del tilfeller kunne forsterke lokale vekst- og utviklingsprosesser, mens de i andre tilfeller vil ha svakere slike lokale effekter og endelig i noen tilfeller kunne forsterke nedadgående prosesser i arbeidsmarked, tjenesteforsyning og folketall.

Figur 2.1 *Illustrasjon av helhetlig ramme for analyse av demografisk og økonomisk livskraft og utvikling i kystsamfunn.*

I den påfølgende komparative analysen av casekommunene (kapittel 3) vil det bli det lagt hovedvekt på å analysere likheter og ulikheter i casekommunenes demografisk og økonomiske strukturer, utvikling og livskraft. Hovedbetingelser og -drivere i dette blir knyttet til demografiske forhold, næringsmiljøet, offentlig sektor og sivilsamfunnet, og samspill og samspillseffekter mellom disse.

3 Empirisk analyse

3.1 Kystsamfunn og –næringer i en nasjonal kontekst

Strukturer og utviklingstrekk i kystkommunene

I Norge er det 264 kommuner med kystlinjer (inkl.fjordlinjer). Disse kystkommunene varierer mye i bosettingsmønster, folketall, næringsstrukturer og utviklingstrekk. Om man fordeler disse kystkommunene på fem hovedgrupper etter folketallets størrelse, som til dels vil gjenspeile ulike sentraliteter, framkommer systematiske forskjeller i befolknings- og næringsstrukturer og utviklingstrekk (se tabell 3.1, 3.2 og tabell V5). Gruppen av store kystkommuner har gjennomsnittelig en sterkere befolknings- og næringsvekst enn gruppen av små kystkommuner. Dette skyldes forskjeller i naturlig tilvekst (alderstrukturer) og (netto-) innflytting foruten forskjeller i næringsstruktur og –variasjon herunder andel nye vekstnæringer innenfor tjenesteyting spesielt.

Hovedmønsteret indikerer at størrelse og sentralitet opp til et visst nivå¹¹ har betydning for vekstrater i folketall og arbeidsplasser i kommunene. Dette differensierte mønsteret etter sentralitet og størrelse i faglitteraturen gjerne blitt knyttet til teorier om agglomerasjonsfordeler (og –ulempes). Hovedtesen her er at kumulativ vekstmekanismer tendensielt forsterkes med økende størrelse på befolknings- og næringskonsentrasjoner opp til et visst nivå, og da gjennom gjensidig forsterkende endogene vekstmekanismer og eksogene tiltrekningskrefter. Styrken på slike regionalt ujevne vekstmønstre vil imidlertid oftest variere i tid og rom.

---

¹¹ Kommunegruppen for de største kystkommunene (>100.000 innbyggere), og som omfatter alle storbyene i Norge, har imidlertid en noe svakere vekstrate i arbeidsplasser enn størrelsen skulle tilsi.

Det er viktig å understreke at når man ser på strukturer og endringstall for slike aggregater i form av kommunegrupper, så tildekker gjennomsnittstall for gruppene store variasjoner i vekstrater innenfor hver av gruppene. Særlig blant de mange små- og mellomstore kystkommunene er det en langt større variasjon i vekstrater i folketall og arbeidsplasser, enn det er mellom gruppene. Dette kan man forvente som en statistisk normalitet, men det viser også med all tydelighet at det ikke er noen form for determinert eller gitt sammenheng, til enhver tid, mellom folketallet i en kommune og vekstratene i folketall og arbeidsplasser i samme kommune.

Tabell 3.1 *Demografiske hovedkomponenter for kystkommuner 2000-11*

	Folketallet		Endringskomponenter 2000-11*		
	2011	Prosent endring 2000-11	Fødsels-overskudd	Netto-innflytting	Folketilvekst
Landet	4 920 305	10	4,2	6,6	10,8
Kystkommuner i alt	3 665 938	11	5,1	6,4	11,5
Kystkommuner >100.000 innb.	1 271 918	16	8,1	8,8	16,8
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.	463 128	15	5,5	9,8	15,3
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.	1 217 206	11	4,6	6,8	11,4
Kystkommuner med 3.000-10.000 innb.	553 445	2	1,7	1,5	3,3
Kystkommuner <3000 innb.	160 241	-8	-3,2	-4,7	-8,0

*Tallene er her summen av prosentpoeng endring per år for perioden 2000-11

(Datakilde:SSB/NIBR).

Kystnæringenes struktur, utviklingstrekk og betydning

En lang tradisjon som kystnasjon med basis i store naturressurser, krevende naturmiljø, fiske- og sjøfartskompetanse og teknologiutvikling, har gitt grunnlag for store marine og maritime næringer. Næringene har vært forankret til et mylder av små og store kystsamfunn fordelt på en langstrakt kyst. De marine og maritime næringene inngår i dag i svært kunnskapsintensive verdikjeder selv om de har en spredt lokalisering. De senere årene har det vært en sterk vekst i verdiskapingen i disse næringene og selv om sysselsettingsandelen har gått ned representerer de fortsatt svært viktige næringer for sysselsetting og bosetting i mye av Kyst-Norge. Deres andelsvise betydning for sysselsetting og bosetting øker omvendt proporsjonalt med kystkommunenes størrelse, selv

om hoveddelen av sysselsettingen finnes i andre næringer og sektorer. Ellers har utvikling i de marine og maritime næringene vært svært ujevn det siste tiåret, både mellom bransjer, kommuner, regioner og landsdeler. I det følgende skal vi se litt nærmere på dette.

Tabell 3.2 *Nærings- og sektorstrukturer og utviklingstrekk i kystkommuner 2000-2011.*

	Anfall kommuner	PRIVAT SEKTOR					OFFENTLIG SEKTOR	TOTALT
		1. MARINE NÆRINGER	2. MARITIME NÆRINGER	SUM MARINE og MARITIME NÆRINGER	3. ANDRE NÆRINGER	TOTALT PRIVAT SEKTOR		
Antall arbeidsplasser 2011 :								
Landet totalt	431	24 481	81 180	105 661	1 551 357	1 657 018	847 419	2 504 437
Alle kystkommuner	264	24 062	71 077	95 139	1 211 430	1 306 569	654 172	1 960 741
Kystkommuner >100.000 innb.	5	518	20 016	20 534	564 469	585 002	270 032	855 035
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.	7	867	8 848	9 715	150 291	160 007	83 011	243 018
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.	59	5 218	26 437	31 655	340 196	371 851	191 296	563 148
Kystkommuner med 3.000-10.000 innb.	93	9 986	13 663	23 649	126 774	150 423	82 339	232 763
Kystkommuner <3000 innb.	100	7 472	2 113	9 585	29 700	39 286	27 492	66 778
Næringsspesialisering (lokaliseringskvotienter 2011) :								
Alle kystkommuner		1,3	1,1	1,2	1,0	1,0	1,0	1,0
Kystkommuner >100.000 innb.		0,1	0,7	0,6	1,1	1,0	0,9	1,0
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.		0,4	1,1	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.		0,9	1,4	1,3	1,0	1,0	1,0	1,0
Kystkommuner med 3.000-10.000 innb.		4,4	1,8	2,4	0,9	1,0	1,0	1,0
Kystkommuner <3000 innb.		11,4	1,0	3,4	0,7	0,9	1,2	1,0
Absolutte endringer 2000-2011 :								
Landet totalt		-8 266	750	-7 516	135 666	128 150	141 480	269 630
Alle kystkommuner		-8 294	686	-7 608	105 787	98 179	114 080	212 259
Kystkommuner >100.000 innb.		-395	-871	-1 265	49 316	48 051	35 587	83 637
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.		-873	1 635	762	16 388	17 150	19 913	37 063
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.		-1 429	-1 946	-3 375	33 954	30 579	40 671	71 250
Kystkommuner med 3.000-10.000 innb.		-2 894	1 790	-1 104	7 012	5 908	15 390	21 299
Kystkommuner <3000 innb.		-2 703	78	-2 625	-883	-3 508	2 518	-990
Relative endringer 2000-2011 :								
Landet totalt		-25,2	0,9	-6,6	9,6	8,4	20,0	12,1
Alle kystkommuner		-25,6	1,0	-7,4	9,6	8,1	21,1	12,1
Kystkommuner >100.000 innb.		-43,2	-4,2	-5,8	9,6	8,9	15,2	10,8
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.		-50,2	22,7	8,5	12,2	12,0	31,6	18,0
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.		-21,5	-6,9	-9,6	11,1	9,0	27,0	14,5
Kystkommuner med 3.000-10.000 innb.		-22,5	15,1	-4,5	5,9	4,1	23,0	10,1
Kystkommuner <3000 innb.		-26,6	3,8	-21,5	-2,9	-8,2	10,1	-1,5

(Datakilde: SSB/NIBR)

De typiske kystnæringene har om lag 105.000 arbeidsplasser i Norge (2011). Av disse har de *marine næringene* (fiske, oppdrett, fiskeindustri) 25.000 arbeidsplasser, hvorav de fleste er mindre kommuner (dvs. 73% i kommuner med under 10.000 innbyggere). De marine næringene inngår i en nasjonal klynge¹² med bedrifter spredt langs kysten særlig fra Vestlandet til Nord-Norge. Lokaliseringsmønsteret til fiskeflåten og industrien er utviklet i en

¹² Iflg. Reve og Sasson 2012.

lang historisk periode med basis i utnyttelse og foredling av spredte naturressurser. Verdiskapingen har økt kraftig i disse næringene, men antallet arbeidsplasser har gått betydelig tilbake (-25%, 2000-11). Utviklingen har vært ujevn mellom bransjer, regioner og landsdeler. Økt internasjonal konkurranse, ny teknologi og ikke minst nasjonal fiskeripolitikk, har forsterket struktur-rasjonaliseringer, konsentrasjon og redusert arbeidskraftbehov i fiske, fangst og fiskeindustri det siste tiåret. Oppdrettsnæringen har på sin side hatt sterk vekst i verdiskaping og sysselsetting, og et desentralisert vekstmønster i alle landsdeler. Dette har blitt understøttet av nasjonal oppdrettspolitikk og økt internasjonal etterspørsel til gode priser.

De *maritime næringene* (skipsverft, utstyrindustri, sjøfart) har om lag 80.000 arbeids-plasser. Bedriftene er en del av en nasjonal næringsklynge som har blitt sterkere konsentrert til deler av Vestlandet og Oslo de senere årene, og enkelte hevder det er snakk om utviklingen av et ”globalt kunnskapsnav”¹³. Historisk vokste de maritime næringene fram som leverandører til sjømat- og handelsnæringene. De siste tiårene er store deler av næringen omstilt til å bli leverandørnæring for olje- og gassektoren, selv om også fiskeri- og oppdrettsnæringene er kundenæringer. De maritime næringene har på sin side hatt en liten økning i antallet arbeidsplasser (+1%) i samme periode, som neppe hadde vært mulig uten omstillingen i retning av å bli en leverandørnæring til olje/gassektoren. Utviklingen i maritim næring også vært svært ujevn mellom regioner og landsdeler, og der hele veksten har kommet i næringsklyngene på Vestlandet. De maritime næringene er svært internasjonalt konkurranseutsatte og aktivitetsnivået i dem påvirkes mye av internasjonale oljepriser og konjunkturer kombinert med nasjonal olje/gasspolitikk, makroøkonomisk politikk (renter, kronekurs) og til dels næringspolitikk (eksportkreditt etc.).

De marine og maritime næringene er i all hovedsak lokalisert i landets kystkommuner. Det finnes 264 kystkommuner (dvs. kommuner med en kystlinje), hvorav ett hundretalls er spesialiserte innenfor marine næringer og/eller maritime næringer. Kystkommunenes befolkningsutvikling og attraktivitet representerer viktige betingelser for utviklingen og framtidige

---

¹³Se note 10.

verdiskapingspotensialer i de marine og maritime næringene. Nasjonale sentraliseringsprosesser og kunnskapsøkonomiens utvikling skaper store utfordringer for mange kystsamfunn når det gjelder tilgang på arbeidskraft, kompetanse og kapital. Samtidig har veksten i olje og gasssektoren skapt økt konkurranse om arbeidskraft og økte rekrutteringsutfordringer til deler av de marine og maritime næringene mange steder.

Strukturer og utviklingstrekk i ”små kystkommuner” spesielt

Små kystkommuner målt i folketall har generelt mindre næringsdiversitet og arbeidsmarked, og svakere utvikling i folketall og arbeidsplasser. Dette er som oftest kommuner som er mer spesialiserte og avhengige av typiske kystnæringer¹⁴. I slike kommuner vil om lag 25-35% av sysselsettingen være i kystnæringene, men de indirekte sysselsettingseffektene for andre næringer og sektorer kan være betydelige. Det er om lag ett hundre kystkommuner¹⁵ som er sterkt spesialiserte innenfor typiske kystnæringer (dvs. har en klart høyere sysselsettingsandel i næringene enn på landsbasis). Dette er de mest utpregede ”kystsamfunnene” med sine relativt sterkere økonomiske og sosiale forankring og avhengighet av kystnæringene, enn andre kystkommuner. Utviklingen i de typiske kystnæringene har slik sett særlig stor betydning for den økonomiske og sosiale utviklingen mange små og mellomstore kystkommuner.

Kystkommunene gruppert etter (befolknings-) størrelse viser altså systematisk avtagende vekstrater i folketall og arbeidsplasser etter størrelsen. De små kystkommunene (<3000 innb) har samlet nedgang både i folketall (-8% 2000-11) og til dels arbeidsplasser (-2%). Det er imidlertid betydelig spredning innenfor denne kommunegruppen. Caseutvalget vårt er i denne hovedgruppen som derfor er en viktig referansegruppe for vurdering av ”relativ suksess” målt i endringsrater i folketall og arbeidsplasser.

De små kystkommunene har på landsbasis hatt nedgang i *folketallet* på grunn av fødselsunderskudd (befolkningsstruktur) og negativ flyttebalanse (større utflytting enn innflytting). De siste årene har

¹⁴ De typiske kystnæringene er her avgrenset til marine næringer og maritime næringer. Olje- og gassindustrien er her ikke tatt med som en typisk kystnæring, selv om det i en norsk sammenheng opplagt kan argumenteres for at den er det. Olje/gasssektoren er imidlertid ganske sterkt konsentrert til enkelte storbyregioner i Sør-Norge.

¹⁵ 85 kystkommuner er høyt spesialisert innen marine næringer, 7 kommuner innen maritime næringer og 7 kommuner i både marine og maritime næringer (Iq>5,0).

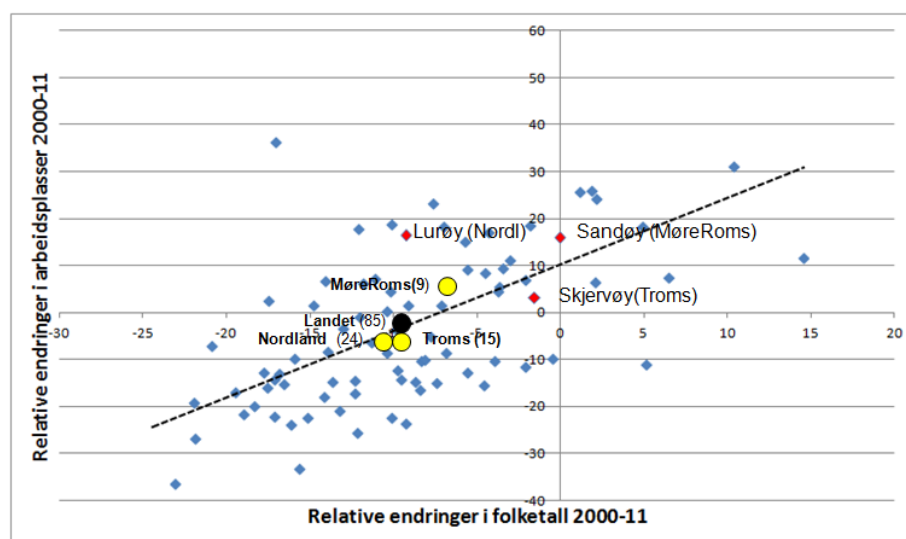
nedgangen i folketall avtatt noe på grunn av økt arbeidsinnvandring og redusert utflytting. Kommunegruppen har også hatt litt nedgang i antallet *arbeidsplasser* (-2% 2000-11). Dette skyldes markant nedgang i privat sektor (- 8%, dvs.-3500 arbeidsplasser), og bak ligger særlig stor nedgang i fiske, landbruk, fiskeindustri og ikke-maritim industri. Reduksjonen i disse næringene har vært større enn den samtidige veksten innenfor bygg/anlegg, forretningsmessige tjenesteyting og ikke minst offentlig sektor. Den klart største tilveksten av arbeidsplasser har nettopp kommet i offentlig sektor (+10%, dvs. 2500 arbeidsplasser 2000-11). Med andre ord, hadde det ikke vært for den sterke vekst i kommunesektoren hadde arbeidsplassnedgangen i landets små kystkommuner vært dramatisk mye større enn den faktisk har blitt det siste tiåret.

Når man ser på alle små kystkommuner etter vekstrater i folketall og arbeidsplasser (2000-11) (se figur 3.1) kommer følgende mønstre fram:

- 9 kommuner har vekst (inkl.nullvekst) i både folketall og arbeidsplasser (inkl. case: Sandøy).
- 1 kommune har vekst i folketall og nedgang i arbeidsplasser.
- 25 kommuner har nedgang i folketall men vekst i arbeidsplasser (inkl. case: Lurøy og Skjervøy).
- 50 kommuner har nedgang i folketall og arbeidsplasser, hvorav 21 kommuner har sterk nedgang i både folketal og arbeidsplasser (>10%).

Hele 38 av de små kystkommunene har en reduksjon i folketallet på over 10 % (2000-11). I et langsiktig utviklingsperspektiv innebærer dette at en stor andel av de små kystkommunene står ovenfor langsiktige utfordringer som ”livskraftige” kyst-kommuner om utviklingen fortsetter på samme måte som den har gjort det siste tiåret.

Figur 3.1 *Små kystkommuner (<3000 innb) spesialisert i marine og/ eller maritime næringer fordelt etter relativ utvikling i folketall og arbeidsplasser 2000-11. Fylkene er plassert etter tall for deres respektive små kystkommuner samlet (antall små kystkommuner i parentes.)*

(Datakilde:SSB)

3.2 Casene: Tre små kystkommuner i ulike fylker

I det følgende skal søkelyset rettes mot tre små kystkommuner i ulike fylker. Omtalen baseres på tre casestudier av disse kommunene¹⁶ og en komparativ analyse av disse. I dette kapitlet (3.2) omtales casekommunene hver for seg, mens i det neste kapitlet (3.3) omtales generelle og spesifikke egenskaper ved casekommunenes utvikling og livskraft i et komparativt perspektiv.

Kriterier og prosedyrer for caseutvalget er omtalt mer inngående foran. Utvalgs-kriteriene innebar at casekommunene har noen viktige fellestrekk både når det gjelder ressurser og utviklings-betingelser ("innsatsvariable") og utfall ("resultatvariable").

¹⁶Se NIBR-rapport 2011:24, 2011:30, 2012:23.

Dette innebærer for det første at utvalget består av tre kystkommuner med *strukturelle fellestrekk* som skiller dem fra populasjonen av alle kystkommuner i landet. Casekommunene tilhører de 100 små kystkommunene (<3000 innbyggere) som er næringsspesialisert innen marine og/eller maritime næringer. De har også til felles å være lokalisert i det distriktpolitiske virkeområdet og uten nærhetsfordeler til større byregioner¹⁷.

Tabell 3.3 *Nøkkel tall for folketall og arbeidsplasser 2011 og prosentvise endringer 2000-11 i casekommunene og klasser av kystkommuner i landet.*

	Antall kommuner	Folketall		Arbeidsplasser			
		2011	Rel.endr. 2000-11	2011	Rel.ending 2000-11		
					Totalt	Privat sektor	Offentlig sektor
Landet totalt	431	4 920 305	10,0	2 504 437	12,1	8,4	20,0
Alle kystkommuner	264	3 665 938	10,6	1 960 741	12,1	8,1	21,1
Kystkommuner >100.000 innb.	5	1 271 918	16,0	855 035	10,8	8,9	15,2
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.	7	463 128	14,7	243 018	18,0	12,0	31,6
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.	59	1 217 206	10,5	563 148	14,5	9,0	27,0
Kystkommuner med 3.000-10.000 innb.	93	550 445	2,6	232 763	10,1	4,1	23,0
Kystkommuner <3000 innb.	100	163 241	-7,9	66 778	-1,5	-8,2	10,1
Casekommunene:	3	6 129	-3,8	2 913	9,8	0,8	32,1
Sandøy (Møre og Romsdal)	1	1 332	0,0	709	15,9	17,2	12,7
Lurøy (Nordland)	1	1 912	-9,3	880	16,3	6,9	39,2
Skjervøy (Troms)	1	2 885	-1,7	1 323	3,1	-10,5	37,3
Kystkommuner <3000 innb. i Møre og Romsdal	9	20 196	-6,9	8 649	6,2	-0,4	19,5
Kystkommuner <3000 innb. i Nordland	24	40 676	-11,1	15 882	-4,8	-10,9	5,2
Kystkommuner <3000 innb. i Troms	15	24 264	-8,9	9 046	-4,8	-17,1	12,7

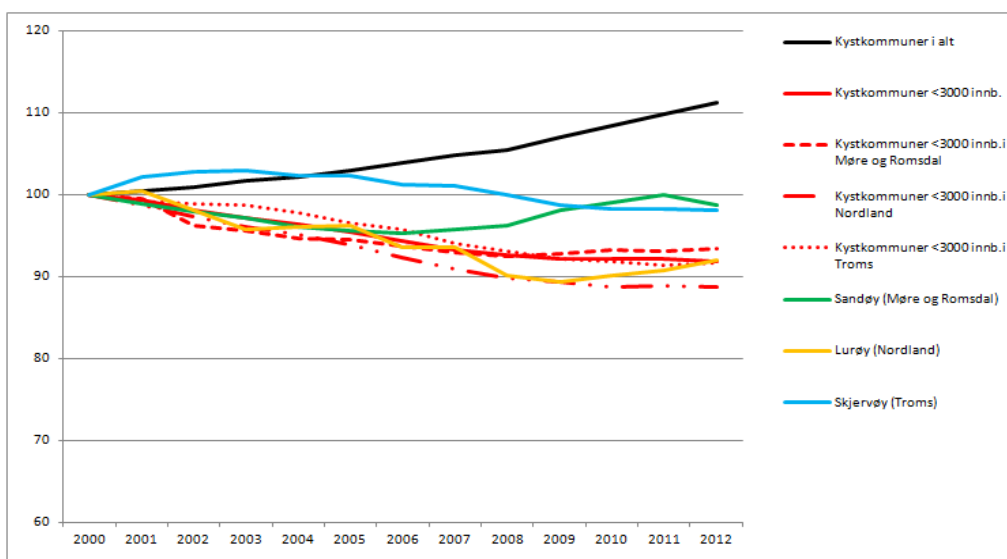
(SSB/NIBR)

De utvalgte kystkommunene har også *utviklingsmessige fellestrekk* sammenliknet med kystkommuner generelt. Casekommunene har hatt en noe bedre prosentuell utvikling i folketall og arbeidsplasser det siste tiåret enn gjennomsnittet for kommunegruppen (små kystkommuner). Arbeidsplassutviklingen har vært bedre i alle casene sammenliknet med kommunegruppen, mens befolkningsutviklingen har vært bedre i to av casekommunene sammenliknet med kommunegruppen. Alle tre casekommunene har hatt en bedre

¹⁷ Sammenliknet med kommunegruppen "små kystkommuner" har casekommunene også til felles en noe sterkere næringsspesialisering/avhengighet av marine og/eller maritime næringer. Casekommunene er representative for små kystkommuner spesialiserte i nevnte næringer og beliggende i ulike deler av landet.

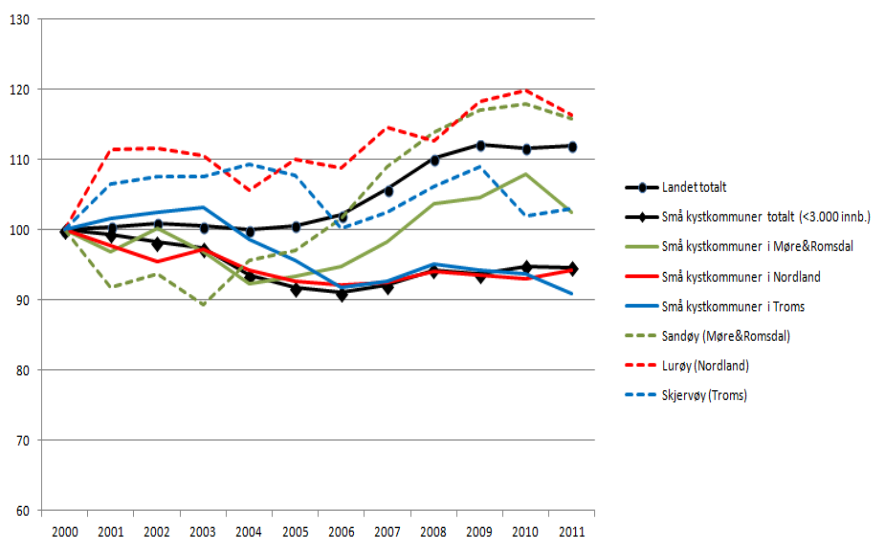
utvikling i folketallet enn flertallet av små kystkommuner i de respektive fylkene og landsdelene de ligger. Casekommunenes fellestrekk når det gjelder ”relative suksess” er knyttet til et par resultatindikatorer (dvs. relativ endring i folketall og arbeidsplasser 2000-11). Casekommunene i forhold til disse enkle resultatmålene ikke representative for kommunegruppen ettersom utvalget har hatt en bedre utvikling enn gjennomsnittet for populasjonen og flertallet av små kystkommuner.

Figur 3.2 *Prosentpoeng endring i folketallet i casekommunene og sammenliknbare aggregater av kystkommuner for hvert år 2000-11*

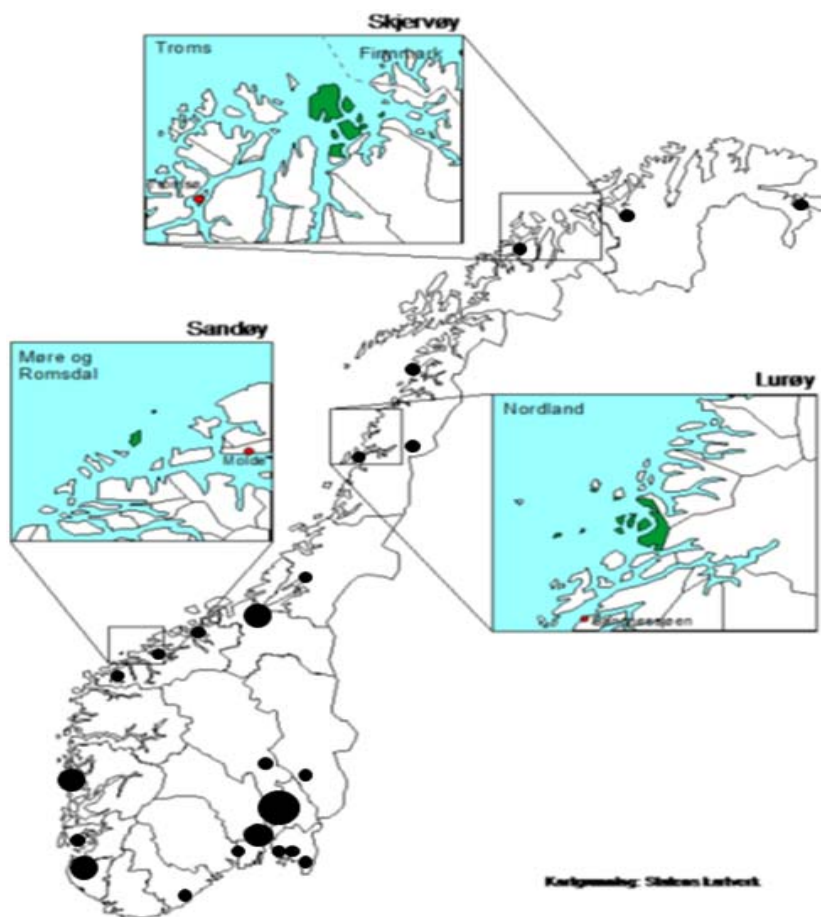
(Datakilde:SSB/NIBR)

Figur 3.3 *Prosentpoeng endring i arbeidsplasser i casekommunene og sammenliknbare aggregater av kystkommuner for hvert år 2000-11*

(Datakilde:SSB/NIBR)

Figur 3.4 Oversikt over casekommunenes geografiske beliggenhet.

3.2.1 Sandøy på Romsdalskysten¹⁸

Sandøy (1332 innb.) er en øykommune ytterst på Romsdalskysten, som har vært spesialisert innenfor både marine og maritime næringer. Det siste tiåret har aktiviteten i de marine næringer gått sterkt tilbake, mens de maritime næringene har styrket seg markant samtidig som det er utviklet et mer variert annet næringsliv.

(1) *Bosettingsmønster og regional kontekst.* Kommunen har spredt bosetting (62% av befolkningen bor spredt), og det eneste

¹⁸Hovedkilden for kapitlet er NIBR-rapport 2011:24.

tettstedet er kommunens administrasjons- og næringscenter (Steinshamn). Bosettingen er imidlertid stort sett helt samlet på to sammenhengende øyer med veiforbindelse og forholdsvis korte avstander. Sandøy utgjør en egen bo- og arbeidsmarkedsregion (BA)¹⁹ som følge av lite inn- og utpendling til nabokommunene. Langpendlingen er noe større (sjøfart, offshore, fiske). Sandøy grenser til to større arbeidsmarkedsregioner rundt henholdsvis Molde og Ålesund (en drøy time med hurtigbåt). Disse byene representerer høyere ordens service- og kommunikasjonssentra for befolkningen i Sandøy. Det lokale tjeneste-tilbudet er imidlertid variert ift. folketallet²⁰. Kommunikasjonsbarrierer bidrar til å begrense dagpendlingen og handelslekkasjer.

(2) *Befolkningsstruktur og -utvikling.* Folketallet har holdt seg oppe som følge av at (netto-) innflyttingen har kompensert for et fødselsunderskudd²¹ (2000-11). I perioden 2005-2010 bidro positiv flyttebalanse til befolkningsvekst. Både arbeidsinnvandring fra EØS-området sammen med litt bedre innenlandsk flyttebalanse bidro til dette. Andelen barn og unge har økt klart de siste årene. Andel personer med annet fødeland og antall land som er representert har økt markant det siste tiåret.

(3) *Næringsstrukturen og -utviklingen.* Privat sektor dominerer klart i det lokale arbeidsmarkedet i Sandøy (72% av arbeidsplassene 2011)²². Sektoren består av 90 bedrifter (inkl. selvstendig næringsdrivende) og 508 arbeidsplasser. Her har de *maritime næringene* en framtrøden posisjon (36% av arbeidsplassene) som kommunen er spesialisert²³ innenfor. Samtidig har Sandøy et ganske *varierte næringsmiljø* med mange bransjer representert (fiske/fangst, jordbruk, handel, bank, personlig tjenesteyting, bygg/anlegg, energi/vindkraft, reiseliv m.m.). Det maritime miljøet har lange tradisjoner og samtidig vist betydelig vekstkraft det siste tiåret. Dette består av 6-7 bedrifter som særlig produserer ulike typer skipsutstyr foruten rederitjenester rettet mot oppdrettssektor (brønnbåttjenester). Det marine miljøet består bare av lokaleide

---

¹⁹Pga. forholdsvis lite inn- og utpendling, dvs. 48 pendler inn og 87 pendler ut (45 til fylket, og 42 landet for øvrig).

²⁰ Sandøy har 37 tilgjengelige tjenester (Oslo ligger på landstoppen med 100 tjenester) (Gundersen og Juvkam 2013).

²¹Befolkningsstrukturen har det siste tiåret vært karakterisert av en overrepresentasjon av eldre personer og underrepresentasjon av yngre aldersgrupper i forhold til landsgjennomsnittet.

²²Tallet for små kystkommuner på landsbasis er 59% og landet totalt 66%.

²³Stor sysselsettingsmessig overrepresentasjon i de maritime næringene vs. landet (se tabell v6).

bedrifter hvorav enkelte inngår i den maritime næringsklynga på Nordvestlandet. Det tidligere større marine miljøet (fiske, fangst, sjømatindustri) har imidlertid gått sterkt tilbake målt i arbeidsplasser det siste tiåret.

Sandøy har en *høy vekstrate* av arbeidsplasser i privat sektor (17% 2000-2011)²⁴. Hovedtilveksten har kommet i de maritime næringene (+146 arb.pl.) og ellers noe i smånæringer (+21 arb.pl.) som reiseliv, bygg/anlegg og energi. Veksten i de maritime næringene har kommet i innovative bedrifter, flere med lange tradisjoner, og med unike teknologiprodukter og –tjenester rettet mot eksterne vekstmarkeder (skipsindustri, oppdrettsnæring). Fjernrekruttering og arbeidsinnvandring har understøttet veksten i arbeidsplasser og sysselsetting. Investeringer og sysselsettingsvekst i maritime næringer, reiseliv og offentlig sektor har i neste omgang generert vekstimpulser også i lokale smånæringer. Samlet har denne veksten klart overgått nedgangen i de tradisjonelle marine næringene (tabell V5 i vedlegg).

(4) *Offentlig sektor og utvikling*. Sektoren er underrepresentert i det lokale arbeidsmarkedet i forhold til landssnittet²⁵, men har vært viktig særlig for kvinnesysselsettingen. Sektoren har hatt litt tilvekst (+23 arb.pl.2000-11) men relativt sett klart under landsgjennomsnittet. Tilveksten har kommet innenfor helse- og sosialtjenester, og vært påvirket av en kombinasjon av demografiske endringer, nasjonale velferdsreformer (SFO, barnehage, enerom) og lokale prioriteringer. Gjennom utbygging og modernisering i deler av sektoren har det lokale velferdstilbudet blitt styrket.

Bortfall av betydelig skatteinntekter (fra rørledningen Ormen Lange) i kjølvannet av en nasjonal regelendring og store lokale investeringer i ny skole har de senere årene skapt en svært anstrengt kommuneøkonomi. For å styrke inntektsgrunnlaget ble kommunal eiendomsskatt på bedrifter innført, noe som var lite populært i sentral deler av næringslivet.

---

²⁴Vekstraten er høy sammenliknet med nasjonal vekstrate 2000-11 for alle kommuner (8%), små kystkommuner nasjonalt (-8%) og småkystkommuner i Møre og Romsdal (-0,4%) (SSB-BoF) (se tabell 2.1).

²⁵ 28% av arbeidsplassene i Sandøy (2011), mot 41% for små kystkommuner på landsbasis, og 34 % for landet totalt.

(5) *Sivilsamfunnet.* Det er mange frivillige lag og foreninger i Sandøy (43 registrerte foreninger, dvs. en forening per 31 innbyggere). Idretts- og musikkforeningene har vært av de med størst aktivitet og oppslutning, og svært viktige som trivselskapende tilbud og sosiale arenaer for mange barn og unge. I Sandøy har man ellers vært godt forspent med foreninger og ildsjeler som har utviklet andre typer sosiale møteplasser som trivselskapende og integrerende tiltak for ulike grupper som ungdom, innvandrere osv. Man har samarbeidet for å utvikle opplevelsestilbudet både for lokalbefolkning og besøkende. Sandøy har også tradisjoner med aktive næringsforeninger. Historisk har fiske- og landbrukslagene vært viktige. De siste par tiårene har felles næringsforening for alle bransjene vært en organisasjon som har arbeidet med å styrke sosial kontakt, kunnskapsutveksling og strategiarbeid for fellesinteresser utad. Foreningen har videre vært en viktig samarbeidspartner med kommunen om lokale utviklingstiltak, næringspolitikk og rekrutteringsstrategier.

(6) *Stedskvaliteter.* Gode jobbmuligheter og samtidig godt boligtilbud (attraktive boligtomter og tilbud om leieboliger) har medvirket sterkt til innflyttingen til Sandøy de senere årene. De fastboende framhever ellers viktige stedskvaliteter for å bli boende å være nærheten til naturen, tryggheten i et lite samfunn der alle bryr seg om hverandre, og ellers det enkle hverdagslivet med kort vei til alt man trenger i det daglige. En viktig del av dette er velutbygde velferds-tjenester for barn, unge og eldre som gir gode oppvekstvilkår og livskvalitet.

Kommunen skal i uoffisielle kåringer i følge lokale informanter ha blitt kåret til en landets beste kommune for ungdom, og dette skal blant annet skyldes aktivitetstilbud som er utviklet for ungdommen de senere årene. Ett eksempel på dette har vært Maritimt aktivitetssenter med en rekke spennende og ”tøffe” aktiviteter i og ved sjøen for ungdom. Senteret ble til på initiativ av Ungdommens kommunestyre med støtte fra bedriftene. Senteret skal ha vært en medvirkende faktor til at enkelte unge hadde flyttet tilbake til hjemstedet etter utdanning de siste årene. Tilbudet tiltrekker seg også brukere fra hele regionen. Nærhet til naturen, at det er god plass og en kultur og tradisjon for å tenke nytt gjør at en opplever en stor frihet, noe som også kommer til uttrykk i kommunens slagord: ”Under høy himmel med vid horisont”. Friheten bidrar til en kultur der det er lov å lykkes og gjøre hverandre gode.

Attraktive fellesgoder etablert av bedriftene og det offentlige som idrettshall og svømmehallen "Håp i havet" er andre viktige kvaliteter ved stedet som gir viktige signaler utad om fremtidstro og nye tiltak. Ny båthavn, som skal ha blitt kåret til en av landets beste gjestehavner og et eksotisk restaurant- og hotelltilbud underbygger dette og stedets attraktivitet også for tilreisende.

(7) Innovasjons- og utviklingsevne. I Sandøy har det vært en sterk fornyelses- og utviklingsevne i nærings- og samfunnslivet over det siste tiåret. Dette har blant annet kommet til uttrykk gjennom omfattende modernisering av etablerte industribedrifter, utvikling av nye bransjer og bedrifter (eks. brønnbåttjenester, reiseliv/ opplevelse, vindkraft), utbygging av helse- og omsorgssektor, ny moderne skole, ny idrettshall og -anlegg, svømmehall i nytt signalbygg, maritimt museum, nye aktivitetstilbud for ungdom med mer.

Det er lange tradisjoner for entreprenørskap og fornyelse av bedrifter og nærings-miljø i Sandøy. Man har alltid hatt evne til å være tidlig ute med å utnytte nye muligheter når gamle har forsvunnet. Dette har bidratt til å skape og videreutvikle bedrifter og arbeidsplasser innenfor leverandørindustri og –tjenester rettet mot skipsindustri og oppdrettsnæring i andre områder (regionalt, nasjonalt og internasjonalt), foruten utvikling av nye bedrifter innenfor energi, reiseliv og opplevelse. Beliggenheten i en region med lange og sterke maritime tradisjoner har opplagt vært fordelaktig for deler av lokalmiljøets utvikling, samtidig som Sandøy-miljøet selv har gitt viktige bidrag til utviklingen av et sterkt maritimt miljø i regionen. Ellers er det verdt å merke seg at alle nøkkelbedriftene i kommunen er lokalt eide bedrifter der eiere og ledere har hatt en lang tradisjon for å ta et utvidet lokalsamfunnsansvar. Man har ikke bare vært opptatt av å investere bedriftens overskudd og kompetanse i videreutvikling av bedriften lokalt, men også i utviklingen av nye bedrifter (eks. reiseliv) og ulike fellesgoder (idrettshall, svømmehall, museum, infrastruktur etc.).

Kommunen som institusjon og aktør har på sin side prioritert arbeidet med å styrke velferdstilbudene (helse- og sosialtjenester, ny moderne skole etc.), kulturtilbud og andre trivselstiltak. Kommunen beskrives av informanter i næringsforening og flere bedrifter, at de har vært gode til å tilrettelegging for

næringsutvikling gjennom areal-politikken, finansiell støtte nyetableringer og tilleggsnæringer (næringsfond), delta på samarbeidsarenaer med næringslivet etc. Ellers har kommunen vært en viktig samarbeidspartner og bidragsyter i samarbeid med næringslivet, til investeringer og utbygging av fellesgoder (idrettsanlegg, svømmehall etc.). Utover dette har også flere aktører og organisasjoner i sivilsamfunnet spilt viktige roller i arbeidet med å utvikle og opprettholde aktiviteter og trivselstiltak både for bestemte grupper og for folk generelt i lokalsamfunnet.

Samlet er det nok i første rekke ulike aktører i privat sektor, og særlig næringslivet, som har hatt stor betydning for mye av utviklingen og fornyelsen i næringsmiljøet, arbeidsmarkedet og viktige steds kvaliteter det siste tiåret. Kommunen som aktør og tjenesteprodusent har imidlertid vært helt avgjørende for å styrke Sandøy som moderne velferdskommune med høy standard og flere stabile arbeidsplasser som har vært særlig attraktive for kvinner.

Den individuelle og kollektive utviklingskraften i Sandøy har vært understøttet av en lokalkultur med tradisjoner for entreprenørskap og samarbeid om fellesinteresser for lokalsamfunnet. Samtidig som individuelt entreprenørskap og til dels konkurranse i deler av næringslivet alltid har vært verdsatt, har dette vært kombinert med en sterk bevissthet om nødvendigheten av og tradisjoner for samhandling om fellestiltak og problemløsning mellom næringslivets, kommunes og sivilsamfunnets aktører. Det tradisjonelt gode samarbeidsklimaet mellom næringslivet og kommuneledelsen har imidlertid blitt utfordret de senere årene i forbindelse med spørsmål om kommunal eiendomskatt på bedrifter og det store vindkraftprosjekt Havsul.

(8) Samfunnsutviklingen målt i resultatvariable som folketall, arbeidsplasser og levekår, har vært gunstigere i Sandøy enn gjennomsnittet for små kystkommuner på landsbasis. Folketallets stabilisering (0,0 % 2000-2011) har vært langt gunstigere enn for kommunegruppen nasjonalt, som følge av bedre rater for nettoinnflytting og naturlig tilvekst. Økt arbeidsinnvandring fra utlandet og innflytting av unge voksne fra landet for øvrig ligger bak. Sandøys attraktivitet som tilflyttings- og bosted har blitt noe styrket det siste tiåret. Medvirkende her er en betydelig vekst i arbeidsplasser (16% 2000-2011) med tilbud i både privat og

offentlig sektor. Særlig sterk har veksten vært i de maritime næringene, men også i andre smånæringer (reiseliv, energi, bygg/anlegg) foruten i offentlig sektor. Sandøy har ellers utmerket seg med en spesiell entreprenørkultur og innovativt næringsmiljø der enkeltpersoner og bedrifter har hatt økonomiske ressurser og vilje til å investere mye i lokalsamfunnet, og ofte i samarbeid med aktører i sivilsamfunnet og kommunale myndigheter.

(9) *Utfordringer.* Sandøy har en del utfordringer som livskraftig kystsamfunn i tiden framover. Noen av de viktigste utfordringene er å beholde og rekruttere kompetansepersonell til offentlig sektor og konkurranseutsatt næringsliv, forbedre en anstrengt kommuneøkonomi og styrke kommunikasjoner ut.

3.2.2 Lurøy på Helgelandskysten²⁶

Lurøy (1912 innb.) er en øykommune på Helgelandskysten der oppdrettsnæringen med relaterte virksomheter har blitt stadig viktigere for utviklingen. Det lokale vekstsenteret Lovund spiller en avgjørende rolle i denne utviklingen.

(1) *Bosettingsmønster og regional kontekst.* Det eneste tettstedet er Lovund på øya ved samme navn, og har vært eneste kretsen med befolkningsvekst det siste tiåret. Kommunen har et svært spredt bosettingsmønster (81% bor spredt) fordelt på en stort antall øyer foruten fjordstrøk på fastlandet. Kommunal administrasjon er spredt på flere steder. Kommunen har samlet er det et ganske variert tjenestetilbud (39 tilgjengelige tjenester), men tilbudet er spredt lokaliserte. Lite ut- og innpendling til nabokommuner gjør at Lurøy defineres som en egen bo- og arbeidsmarkedsregion²⁷. All kommunikasjonen mellom øyene, og med fastlandet, er basert på båt og ferger. Den naturgeografiske fragmenteringen er en stor utfordring for den interne integrasjonen i Lurøy kommune. De nærmeste regionale sentraene er Sandnessjøen og Mo i Rana som begge har flyplass. Fastlandet er knyttet til Ranaregionen med hovedvei, som er viktigste transportkanal for oppdrettslaks. Det oppdrettsbaserte næringsmiljøet i Lovund representerer navnet i et større regionalt oppdrettsmiljø på denne delen av Helgelandskysten.

²⁶Hovedkilden for kapittelet er NIBR-rapport 2011:30.

²⁷Pga. forholdsvis lite inn- og utpendling (Gundersen & Juvkam 2013), dvs. 92 pendler inn og 167 pendler ut (133 til fylket, og 32 landet for øvrig).

(2) *Befolkningsstrukturene og –utviklingen.* En negativ naturlig tilvekst (fødselsunderskudd) og negativ flyttebalanse har gitt nedgang i folketallet i Lurøy (-9% 2000-11)²⁸. Nedgangen har riktignok vært litt mindre enn gjennomsnittet for små kyst-kommuner i Nordland. Utviklingen i Lurøy har imidlertid vært bedre i siste del av perioden der redusert fødselsunderskudd og positiv flyttebalanse har sikret at folketallet har holdt seg oppe (2008-11). Bak tallene ligger det en svært ulik utvikling internt i kommunen. Hovedfokuset i vår analyse har vært rettet mot kommunens vekstkrets Lovund, som har hatt en sterk befolkningsvekst (2000-11) med basis i både fødseloverskudd og nettoinnflytting i hele perioden. En betydelig andel av veksten har vært arbeidsinnvandrere særlig fra Sverige men også andre EØS-land. Uten veksten på Lovund hadde kommunens folketall hatt en langt sterkere nedgang.

(3) *Næringsstrukturer og -utviklingen.* Privat sektor dominerer lokalt arbeidsmarkedet i Lurøy (65 % av arbeidsplassene²⁹). Næringsmiljøet består i 260 bedrifter (inkludert selvstendig næringsdrivende) og 573 arbeidsplasser (2011). Kommunen er næringsspesialisert innenfor de *marine næringene* som har en framtredden posisjon (33% av sysselsettingen) og består i første rekke av fiskeri og oppdrettbaserte næringer. Det øvrige næringslivet er imidlertid ganske differensiert³⁰, men hvor servicenæringene rettet mot det lokale husholds- og næringsmarkedet dominerer. Lurøy representerer i dag et lokalt tyngdepunkt for oppdrettsnæringen på Helgelandskysten. Senteret med flere av nøkkelbedriftene i oppdrettsmiljøet er lokalisert på Lovund. Miljøet har vokst fram gjennom tidlig entreprenørskap, kompetanse, innovasjons- og samarbeidsevne kombinert med eksterne etterspørselsimpulser.

Privat sektor har hatt en forholdsvis *høy tilvekstrate* av arbeidsplasser (+7% 2000-11)³¹. Det har vært størst tilvekst i oppdrettssektor og relatert virksomhet (+61 arbeids-plasser), men også vekst i lokale

²⁸ De siste årene har Lurøy kommune også hatt noe folketilvekst (2008-2011) som følge av fødseloverskudd og nettoinnflytting.

²⁹ 65 prosent av arbeidsplassene i Lurøy (2011), mot 59 prosent for små kystkommuner på landsbasis og 66 prosent for landet totalt..

³⁰ Bl.a. landbruk, reiseliv, bygg/anlegg, transport, handel, forretningsmessig tjenesteyting.

³¹ Vekstraten i Lurøy er vært på nivå med nasjonal vekstrate 2000-11 for alle kommuner (8%), men høy sammenliknet med små kystkommuner nasjonalt (-8%) og småkystkommuner i Nordland (-11%) (SSB-BoF) (se tabell 2.1).

smånæringer (handel +27 arbeidsplasser, forretningsmessig tjenesteyting +14, bygg/anlegg +11). Investeringer og vekst i oppdrett, relatert industri og service, har sammen offentlig sektorvekst, generert vekstimpulser i lokalt orienterte tjenesteyting. Samtidig har det vært en markant nedgang i fiske og (hvit-) fiskeindustri (-40 arb.pl.). Utviklingen i oppdrettsnæringen har gjort at de marine næringene har opprettholdt sysselsettingsnivået og rolle som viktigste basisnæring i Lurøy. Lovund har vært hatt det sterkeste lokal vekstmiljøet og viktigste drivkraften bak oppdrettsnæringens utvikling i kommunen.

(4) *Offentlig sektor* er på nivå med landsgjennomsnittet³², men mindre enn i tilsvarende små kystkommuner nasjonalt. Sektoren har hatt en *høy tilvekstrate* i arbeids-plasser (39% 2000-11)³³. Veksten har stort sett kommet innenfor helse- og sosialtjenester (+ 86 arbeidsplasser) fordelt på flere kretser. Drivkreftene bak denne veksten har vært en kombinasjon av demografisk endring, nasjonale velferdsreformer (SFO, barnehage, eldreomsorg) og lokale prioriteringer. Veksten i kommunale tjenester har bidratt til å utvikle flere stabile arbeidsplasser og styrket velferdstilbudet i både Lovund og Lurøy.

(5) *Sivilsamfunnet*. I Lurøy er det et stort antall frivillige lag og foreninger i forhold til folketallet (90 stk. dvs. en forening per 21 innbygger). Frivillige lag og foreninger har lange tradisjoner særlig på krets nivåene, som sosiale møteplasser og arenaer for trivselskappende tiltak men også interessehevding i lokalsamfunn og kommune. Det finnes ikke en bransjenøytral felles næringsforening i kommunen som helhet. Aktivitetsnivået i lag og foreninger har vært noe påvirket av den generelle utviklingen i kretsen. Lovund har vært kommunens vekstkrets det siste tiåret. Etablerte lag og foreninger har blitt supplert av enkelte nye som har kommet til med økt innflytting. De senere årene har enkelte ildsjeler sammen med bedriftseiere og ungdoms- og idrettsforeninger, samarbeidet om investeringer og utbygging av nye trivselstiltak (treningsenter, svømmehall, squashhall) foruten bedre tilrettelagt turisme og opplevelsestilbud (rorbuhotell, museum, kyststier, guiding, festival etc.).

³²35 prosent av arbeidsplassene i Lurøy (2011), mot 41 prosent for små kystkommuner på landsbasis og 34 prosent for landet totalt.

³³ Vekstraten har vært klart høyere enn nasjonalt nivå (+20%), små kystkommuner i landet (+10%) små kystkommuner i Nordland (+5%). (se tabell 2.1.).

(6) *Stedskvaliteter.* Tilbudet om arbeid og gode boliger har lagt grunnlaget for økt tilflytting og en positiv utvikling særlig i Lovund. Bedriftene tilbyr både arbeid for ufaglærte, men også jobber for folk med utdanning. Bedriftene har etablert et eget eiendomsselskap for å kunne tilby gode, moderne leieboliger til familier. Nærheten til naturen, tryggheten i et lite lokalsamfunn, der hvert enkelt menneske betyr noe, er andre viktige kvaliteter. Nærheten til naturen og det gode hverdagslivet betyr vel så mye en opplevelse av fred og ro som muligheter for fiske og friluftsliv. Nye tilflyttere og bedriftenes lokalsamfunnsengasjement har bidratt til nye aktiviteter og tilbud som ses som viktige kvaliteter ved stedet. Det vitner om et ungt og nyskapende samfunn med mange barnefamilier, og der det skjer mye nytt hele tiden. Lovund er et lite lokalsamfunn med sterkt samhold og bedriftseiere med stort engasjement for lokalsamfunnet. Veksten i Lovund, som har gjort "lillebror" til "storebror" av kretsene, har skapt både muligheter og utfordringer for kommunen og for samarbeidet med de andre kretsene der man har behov for flere møteplasser på tvers. Avhengigheten av ferjesambandet og sårbarheten ved å være et så lite sted trekkes frem som ulemper ved Lovund.

(7) *Innovasjons- og utviklingsevnen.* Lurøy som kommunesamfunn har spesielle utfordringer som følge av sin geografiske fragmentering med svært spredt bosetting og tynne næringsmiljøer. I enkelte kretser og deler av næringslivet har Lurøy hatt en betydelig utviklings- og fornyelsesevne det siste tiåret, i andre kretser og deler av næringslivet har denne vært svakere. Det er særlig en krets (Lovund) som har utmerket seg med en sterk utviklings- og fornyelsesevne det siste tiåret gjennom fornyelse av nøkkel-bedrifter, nyetableringer i andre bransjer, utvikling av attraktive boligtilbud samt moderne og mer varierte velferds- og trivselsestilbud.

Lurøy kommune har historiske tradisjoner knyttet til kystfiske og relatert virksomhet, ofte i ulike typer kombinasjoner med andre yrker (landbruk, bygg/anlegg, sjøfart etc.). På Lovund utviklet imidlertid noen av landets første oppdrettspionerer seg tidlig på 1970-tallet, og siden har disse entreprenørene gitt opphav til mer omfattende vekst og fornying av næringsliv og stedssamfunnet på Lovund med ringvirkninger i en større del av kommunen og regionen.

Kommunen som aktør og organisasjon har også på sin side hatt betydning først og fremst gjennom fornyelse og utbygging av ulike velferdstjenester, foruten å understøtte enkelte kultur-, idretts- og trivselstiltak. Kommunens næringspolitikk har sammen med fylkeskommunale og statlige virkemidler bidratt til å utvikle støttefunksjoner for kystnæringene, og slik sett søkt å stimulere utviklingen av en sterk sjømatnæring og samtidig et noe mer variert næringsliv.

I denne studien har søkelyset særlig vært rettet mot den nevnte "suksesskretsen" Lovund. Der har man hatt et innovativt miljø med utviklingskraft særlig knyttet til ildsjeler i privat sektor, dvs. næringslivet og sivilsamfunnet. De kommunale tjenestene og utbyggingene har fått større betydning de aller siste årene gjennom utbygging av ny barnehage og skole. Kommunal velferdsutbygging har foregått i flere andre kretser også og samlet bidratt til å begrense befolknings-nedgangen i flere av disse. Kommunens mange kretser med svært begrensede kommunikasjoner i mellom, har bidratt til en viss geografisk konkurranse og interessehevdningen om å få beholde tjenestetilbud i nedgangskretser og få nye investeringer og tjenestetilbud til vekstkretser.

På Lovund har bedriftseierne også tatt av et utvidet lokalsamfunnsansvar. De har ikke bare investert mye lokalt i egne bedrifter, men også i relaterte næringer og fellesgoder for lokalbefolkningen (idrettsanlegg, festivaler etc.). Kretsen er kjennetegnet av lokalpatriotisme og en sterk kultur for entreprenørskap og fornyelse, foruten samarbeid og felles problemløsning.

(8) *Samfunnsutviklingen* målt i resultatvariable som utvikling og status i folketall, arbeidsplasser, ledighet og andre levekår, har vært svært gunstig for Lovund og for enkelte variable også bedre for Lurøy kommune sammenliknet med små kystkommuner på landsbasis. Lurøy sin vekst i arbeidsplasser (+16% 2000-11) har vært langt sterkere enn for små kystkommuner i landet. Tilveksten skyldes sterk vekst i oppdrettsnæringen og offentlig velferdstjenester, som sammen har generert vekstimpulser til lokal servicenæringer. Kommunen har hatt tilbakegang i folketallet (-9 % 2000-11) på nivå med små kystkommuner i landet, men under den sterke reduksjonen for småkystkommuner i Nordland samlet. De siste årene har Lurøy hatt folketallsvekst (2008-2011) som følge av et

fødselsoverskudd og bedre flyttebalanse. Noe økt innflytting, og da i første rekke arbeidsinnvandring fra Sverige og enkelte andre EU-land, ligger bak. Veksten av i oppdrett og offentlig sektor har forhindret større tilbakegang i Lurøys folketall det siste tiåret, og her har særlig veksten og tiltrekningskraft i Lovund vært helt avgjørende.

Lovund har vært kommunens ”vekstsenter” med sterk vekst i folketall (+38% 2000-11) og arbeidsplasser i privat sektor, mens det har vært nedgang i alle de øvrige kretsene. Hoveddelen av (netto-)tilveksten av kommunale arbeidsplasser har imidlertid kommet i 2-3 andre kretser enn Lovund. En hoveddel av befolkningsveksten på Lovund skyldes økt arbeidsinnvandring som følge av arbeidsplassvekst særlig i oppdrettsnæringen. Uten den sterke utviklingen på Lovund hadde utviklingen i Lurøy kommune vært mye svakere både i arbeidsplasser og folketall.

Utviklingen i *levetår*situasjonen i kommunen gir på grunnlag av enkle indikatorer et blandet bilde. Kommunen har gjennomgående hatt høyere arbeidsledigshetsrate og uførate enn landsgjennomsnittet, men samtidig lavere andel personer på sosialhjelp og attføring enn landsgjennomsnittet. Disse forholdene gjenspeiler i første rekke egenskaper ved demografiske forhold, arbeidslivet og –markedet. Lurøy har ligget midt på treet i levetår rangeringer av landets kommuner (SSB 2008).

(9) utfordringer framover. Fallende folketall i de fleste kretsene er en stor utfordring for kommunen på sikt. Det er store utfordringer med å beholde og rekruttere kompetansepersonell. Spesielle utfordringer er knyttet til en fragmentert øygeografi, spredte bosetting og tynne kommunikasjoner. Dette gir mange småsamfunn som er noe dårlig funksjonelt integrerte med hverandre. Lovund representerer lyspunktet i kommunen. Der er det nesten snakk om ”voksesmerter”, selv om de også i noen grad har utfordringer med å beholde og rekruttere kompetansepersonell. Der har man imidlertid vist at man i noen grad har klart å overvinne slike barrierer bl.a. gjennom rekrutteringsstrategier og aktiv samfunnsutvikling.

3.2.3 Skjervøy i Nord-Troms³⁴

Skjervøy kommune (2885 innb.) er en øykommune som vært spesialisert særlig innen marine og maritime næringer. De senere årene har kommunen gjennomgått store næringsomstillinger med sterk nedgang i tradisjonell kystindustri (reke, frossenfisk, fiskebåtverft) og samtidig framvekst av nyere former for marin industri (oppdrett m.m.), noen marin industri foruten service-næringer. Tettstedet Skjervøy har stått sentralt i disse endringene.

(1) *Bosettingsmønster og regional kontekst.* Det eneste tettstedet er kommunens administrasjons- og næringscenter (Skjervøy) der også hoveddelen bor og gjør at kommune har en svært konsentrert bosetting (bare 17% bor spredt). Skjervøy tettsted har småbykarakter og markedsføres av kommunen selv som ”Kystbyen i Nord-Troms” og ”Kystbyen 70 grader nord”. På Arnøya, som fram til etterkrigstiden hadde størst folketall i kommunen, har befolkningen gått klart tilbake men har fortsatt et aktivt næringsliv og et par livskraftige småsteder. Kommunen har et variert tjenestetilbud ift. innbyggertallet³⁵, men tilbudene er konsentrert til Skjervøy tettsted³⁶. Det er noe ut- og innpendling til kommunen³⁷, som er blitt noe forsterket etter at Skjervøya fikk fastlandsforbindelse på 1990-tallet. I dag inngår kommunen i bo- og arbeidsmarkedsregion med Nordreisa kommune, som har regionsenteret (Storslett) med flyplass og hovedveiforbindelse (E6).

(2) *Befolkningsstruktur og -utvikling.* En negativ flyttebalanse og lite fødselsoverskudd³⁸ har gitt stabil, eller mer eksakt en svak nedgang, i folketallet det siste tiåret (-2% 2000-11)³⁹. Nedgangen har vært mye mindre enn gjennomsnittet for kommune-gruppen i fylket (-9%) og landet (-8%). Hele nedgangen i folketallet i Skjervøy har funnet sted i en kort periode (2004-2008) som sammenfaller med

³⁴Hovedkilden for kapitlet er NIBR-rapport 2012:23.

³⁵Skjervøy har 60 tilgjengelige tjenester (Oslo på landstoppen har 100 tjenester) (Gundersen og Juvkam 2013).

³⁶Videregående skole, lege, apotek, post, bank, kino, hotell, restaurant, diverse butikker, kulturhus, idretts- og svømmehall, kunstgressbane m.m.

³⁷Dvs. 182 pendler inn og 205 pendler ut (122 til fylket, og 83 til andre fylker) (SSB 2011).

³⁸ Befolkningsstrukturen har vært karakterisert av klar overrepresentasjon av personer over 60 år og litt underrepresentasjon av yngre aldersgrupper (særlig 16-29 år). Befolkningsstrukturen er mindre skjev, og den naturlige tilveksten bedre, enn det som kjennetegner mange distriktskommuner med samme folketall.

³⁹ Utviklingen det siste tiåret (-54 personer 2000-11) har vært bedre enn forrige tiårsperiode (-200 personer 1990-2000).

tre store industri-nedlegginger. De senere årene har folketallsutviklingen forbedret seg som følge av bedre flyttebalanse (litt redusert utflytting og litt økt innflytting) og fødselsoverskudd. Innflyttingen har blitt styrket med arbeidsinnvandring fra Øst-Europa, samtidig som utflytting er noe redusert fra kommunesenteret. Perioden har gitt en mer mangfoldig befolkning i forhold til fødeland.

(3) *Næringsstrukturer og -utvikling.* Privat sektor dominerer arbeidsmarkedet i Skjervøy (62% av sysselsettingen)⁴⁰. Næringsmiljøet består av 245 bedrifter (inkludert selvstendig næringsdrivende) og 871 arbeidsplasser (2011). Det største bransjeområdet i privat sektor utgjøres av de *marine næringene* (43% av arbeidsplassene i privat sektor, 27% av alle sektorer). Hoveddelen av de marine næringene består av kystfiske og oppdrettsbaserte næringer, og ellers finnes bare litt annen sjømatvirksomhet. Næringslivet forøvrig er ganske variert med betydelige innslag av bygg/anlegg, forretningstjenester og handel⁴¹. Næringsmiljøet er eiermessig todelt, på den ene siden mange små- og mellomstore bedrifter med lokalt eierskap, og en storbedrift med eksterne eiere med hovedkontor i Bergen⁴². Sistnevnte bedrift utgjør sammen med en lokaleid oppdrettbedrift på Arnøya et regionalt tyngdepunkt for oppdrettsnæringen i Nord-Troms.

Privat sektor har hatt *nedgang i antall arbeidsplasser* i Skjervøy (-11%/-96 plasser 2000-11)⁴³. Bak dette ligger først og fremst en sterk reduksjon innenfor tradisjonelle kystnæringer, særlig innen reke- og fiskeindustrien (-132 arbeidsplasser) og kyst- og trålfiske (-62 arbeidsplasser). Dette har også medvirket til den negative utviklingen i verftsindustrien (-36), annen industri (-25), landtransport (-39) og handel (-26). Samtidig har det imidlertid vært en sterk vekst innenfor oppdrettsnæring og relatert industri

⁴⁰62 prosent av arbeidsplassene i Skjervøy (2011), mot 59 prosent for små kystkommuner på landsbasis og 66 prosent for alle kommuner på landsbasis. (SSB)

⁴¹Dvs. mekanisk industri, bygg/anlegg, forretningsmessig tjenesteyting, handel, personlig tjenesteyting, reiseliv.

⁴²Lerøy Aurora avd. Skjervøy er en del av datterselskapet Lerøy Aurora, som har selskapskontor i Tromsø og hovedslakterianlegget for Troms i Skjervøy.

⁴³Nedgangsraten i Skjervøy står i kontrast til nasjonal vekstrate 2000-11 for alle kommuner (8%), men er omtrant på samme nivå som for små kystkommuner nasjonalt (-8%) og mindre negativ enn for små kystkommuner i Troms (-17%) (SSB-BoF) (se tabell 2.1).

(+116), forretningsmessige tjenesteyting (+102)⁴⁴ og til dels bygg/anlegg (+21).

En viktig faktor bak den sterke veksten i oppdrettsnæringen må tilskrives etableringen og senere veksten ved Lerøy Auroras hovedanlegg i Skjervøy. Tilhørende globale distribusjonskanaler, markedsadgang og etterspørselsstimuli har drevet opp den lokale arbeidsplassveksten i kombinasjon med arbeidsinnvandring. Den andre mindre oppdrettsbedrift, som har lokalt eierskap, har også hatt vekst i arbeidsplasser i samme periode. Utbygging og vekst i oppdrettbasert og relatert virksomhet, har sammen med veksten i offentlig sektor, generert betydelige lokale vekstimpulser også til annen tjenesteyting og produksjon.

(4) Offentlig sektorstruktur og utvikling. Sektoren er andelsvis noe mindre enn nivået for små kystkommuner på landsbasis, men litt over nivået for landet samlet⁴⁵. Sektoren har hatt en sterk relativ og absolutt tilvekst i arbeidsplasser (+37%/136 arbeids-plasser) det siste tiåret. Veksten har vært konsentrert til helse- og omsorgstjenester i kommunesenteret. Drivkreftene bak veksten har vært en kombinasjon av demografiske endringer, nasjonale velferdsreformer (SFO, barnehage, eldreomsorg) og lokale prioriteringer (bl.a. nytt helse- og eldreinstitusjon). Veksten i kommunale tjenester har bidratt til å utvikle mange flere stabile og attraktive arbeidsplasser og ellers styrket velferdstilbudet i kommunen.

(5) Sivilsamfunnet. Det er mange registrerte frivillige lag og foreninger i kommunen (65 lag og foreninger, dvs. en forening per 44 innbygger). Hovedbildet viser en svært stor variasjon og spredning på lag og foreninger med ulike typer formål og aktiviteter, dvs. fra de som primært arbeider med å ivareta fellesinteresser i nærings- og arbeids-liv og lokalsamfunn osv., og til de som primært arbeider med ulike trivselsorienterte tiltak og tilbud for ulike grupper og lokalsamfunn. Størst antall lag og foreninger er det innen idrett, bygdelag samt nærings- og arbeidsliv. I disse kategoriene har det vært flere aktive foreninger de siste årene. Færre i antall, men flere aktive foreninger og ildsjeler av betydning for trivselstilbudet har ellers vært korps- og

⁴⁴Bak dette tallet utgjør rengjøringsvirksomhet og utleie av arbeidskraft til mekanisk/bygg/anlegg hovedbransjene.

⁴⁵38 prosent av arbeidsplassene i Skjervøy (2011), mot 41 prosent for små kystkommuner på landsbasis og 34 prosent for landet totalt. (SSB)

korforeningene foruten enkelte veldedige, religiøse og sosiale organisasjoner. Nevnes bør også tilstedeværelsen av ungdomsklubb og foreninger for motorinteressert.

Skjervøys forholdsvis rike organisasjonsliv gjenspeiler en kommune der sivil-samfunnet spiller viktige roller for å ivareta ulike trivselsbehov, gruppe- og lokalsamfunnsinteresser. Særlig aktive synes idretts- og musikkforeningene å ha vært med stor oppslutning fra barn og ungdom. Samtidig har det vært tynnere med tilbud til barn og unge med andre interesser, og de senere årene har også ungdomsklubben vært truet av nedlegging,

(6) Stedskvaliteter. Trygghet og god oppvekstvilkår er viktige kvaliteter ved Skjervøy som kommune og Skjervøy som tettsted. Det dreier seg dels om at det er lett å få tak i bolig (både leieboliger og eieboliger) og kort vei til ”alt”. Det kommunale tjenestetilbudet er godt utbygd, både mht til skoler og barnehager, god eldreomsorg, med hjemmetjenester, nytt sykehjem, sykestue og nytt helsesenter. Helsesenteret er viktig for folk i regionen, og er med på å dra folk til Skjervøy. At tettstedet Skjervøy har karakter av by med bygate og et godt utviklet service- og butikktilbud i tillegg til kaféer og kulturhus (uformelle møtesteder) er andre viktige kvaliteter. Hovedgaten har blitt oppgradert for å skape tryggere forhold for myke trafikanter med plass til fortauskaféer og mer byliv, og Skjervøy markedsføres aktivt som ”Kystbyen 70`nord”. Tettstedet Skjervøy vurderes som attraktivt fordi det en har fått det beste fra både by og bygd. Tilhørighet til slekt og familie løftes også frem som viktige kvaliteter. Det gjelder ikke minst blant de som tilhører det læstadianske miljøet, og det bidrar til rekruttering av nye tilflyttere til dette miljøet. Sentraliseringen til tettstedet Skjervøy skaper imidlertid utfordringer for andre kretser i kommunen. Nærhet til naturen og muligheter for friluftsliv er kvaliteter som især løftes frem av de som har flyttet til kommunen, men som omtales lite av de bofaste, trolig fordi det er kvaliteter som tas for gitt.

(7) Innovasjons- og utviklingsevnen. I Skjervøy har det vært betydelige fornyelser i næringsliv, lokalsamfunn og kommunesenteret.

Næringsmiljøet har gjennomgått store omstillinger det siste tiåret. På den ene siden har industrimiljøet med ditto servicenæringer i kommunesenteret gjennomgått svært store endringer. Tidligere sjømatindustri (reke og frossenfisk) og verftsindustri har blitt

avviklet, mens nye sjømatbedrifter er etablert (oppdrettsbasert, kongekrabbe etc.) og mekanisk industri omstilt mot nye markeder (mot bygg/anleggsvirksomhet) – begge deler mye på basis av lokale kapabiliteter (kompetanse og arbeidskraft) og attraktive industrianlegg. Mangel på lokal kapital og investorer har imidlertid gjort at nye industrielle virksomheter som har vokst fram på ”restene av det gamle” stort sett har vært avhengig av ekstern kapital i form av foretak og investorer utenfra⁴⁶. Dette har gjort at den gamle tradisjonen med lang avstand til strategisk viktige beslutningstakere har blitt videreført på nye måter i Skjervøy, selv om enkelte av industribedriftene samtidig har fått bedre tilgang til foretaksinterne utviklingsressurser, distribusjonskanaler og vekstmarkeder. Skjervøy er blitt lokalitet for et av verdens mest avanserte prosessanlegg for slaktning og pakking av laks med tilgang til gode distribusjonskanaler til noen av verdens mest betalingsvillige vekstmarkeder (sushimarkedet i Japan). Dette har bidratt til mange nye arbeidsplasser de senere årene.

På den andre side har Skjervøy også lange tradisjoner med smånæringer dominert av selvsyssele og småbedrifter (fiske, sjømat, handel, bygg/anlegg, forretningsmessig tjenesteyting, reiseliv etc.). Her har det både vært mange avviklinger og forholdsvis mange nyetableringer de senere årene. En noe svak lokal kapitalbase, enkelte samarbeidsbarrierer og sendrektighet i planprosesser, har imidlertid svekket utviklingen av reiselivs- og opplevelsesnæringen i kommunen i følge enkelte informanter i næringen.

I Skjervøy har enkelte bedriftseiere og ledere bidratt med betydelig økonomiske midler til investeringer i kollektive goder (særlig idretts- og kulturanlegg, stedsidentitet- og markedsføringsarrangementer m.m.). Skjervøy største og mest lønnsomme bedrift har også bidratt her betydelig til idrettsanlegg og arrangementer, selv om bidragene er små i forhold til det store overskuddet bedriften lokalt har og som for det meste går ut av lokalsamfunnet som konsernbidrag. Denne bedriften har imidlertid for øvrig store positive økonomiske ringvirkninger for annet næringsliv og skatteinntekter i kommunen.

---

⁴⁶ Skjervøy har imidlertid en ganske lang historie der investorer og innovatører ofte er kommet utenfra og etablert nye bedrifter og stimulert næringsutvikling lokalt for en periode.

Kommunen som institusjon har tradisjoner for å drive steds- og næringsutviklingsarbeid i Skjervøy. Ordfører og rådmann har ofte vært aktive ambassadører og tilretteleggere for eksterne investorer som snuser på etableringsmuligheter i kommunen. Samtidig har kommunen gjennom eierskap og utviklingsmidler sikret havneservicetjenester, videreføring av fiskemottak for kystflåten samt gitt økonomisk støtte for nyetableringer og utviklingstiltak innenfor fiskeri, handel, håndverk og til dels reiseliv. Den lokale reiselivsbransjen er imidlertid ikke helt fornøyd med kommunens tilrettelegging og samarbeidsvilje for næringens vekst og utvikling.

Utover dette har kommunen det siste tiåret vært en svært viktig institusjon og aktør i utbyggingen og moderniseringen av kommunens velferdssektor, dvs. særlig helse- og omsorgssektoren, i kommunesenteret.

Sivilsamfunnet har på sin side hatt foreninger og ildsjeler som har fungert som viktige aktører og pådrivere for å ivareta og videreutvikle steds-kvaliteter (trivselstiltak, senterutvikling, nye tjenester), men har også i andre tilfeller vært viktige for at man har fått nyetablerte bedrifter og fornyelsesprosesser i enkelte næringer.

Aktører og virksomheter både i næringslivet, kommunesektor og sivilsamfunnet har gjennom individuelt og kollektivt entreprenørskap bidratt til steds- og nærings-innovasjon og –utvikling i Skjervøy det siste tiåret. Det er lange tradisjoner for samspill og samarbeid lokale myndigheter og næringslivet om den lokale tiltaks- og næringspolitikken. Kommunen som institusjon har nok vært mer aktiv involvert historisk både i næringsvirksomhet, infrastruktur og støttefunksjoner i Skjervøy, enn i mange andre distriktskommuner. Det har i noen grad blitt videreført til de senere årene, selv om kommunen etter hvert legger større vekt på tilretteleggende roller og funksjoner for nærings- og stedsutvikling. Lokalt har enkelte næringsaktører hevdet at kommunens næringsengasjement de senere årene fortsatt har vært for sterkt orientert mot eierskap og driftstøttefunksjoner samt et fokus i utviklingstiltak og tilrettelegging som har vært for ensidig retta mot hovednæringene sjømat, industri og handel. Kommunen har også arbeidet for å utvikle reiselivs- og opplevelsesnæringen, men resultatene av dette er noe usikker og forøvrig sterkt omdiskutert i bransjen lokalt. En svak utvikling i næringen påvirkes også lite

lokal investeringskapital og mange små bedrifter med begrensa ressurser og begrenset samarbeid om felles utviklingstiltak.

(8) *Samfunnsutviklingen samlet* har vært gunstig målt i resultatvariable i folketall og arbeidsplasser det siste tiåret, mens for enkelte levekårsindikatorer og kommuneøkonomien har utviklingen vært svakere.

Skjervøy har hatt en *liten folketallsnedgang* det siste tiåret (-2% 2000-11)⁴⁷, men dette må betegnes som en forholdsvis gunstig utvikling sammenliknet med små kystkommuner i landet (-8%) og Troms (-9%). Reduksjonen skriver seg fra en negativ flyttebalanse som har vært litt større enn fødselsoverskudd. De siste årene (2008-2011) har Skjervøy hatt *folketilvekst* som følge av bedre flyttebalanse og fødselsoverskudd. Forbedret flyttebalanse skyldes at utflyttingsnivået er litt redusert samtidig som innflyttingsnivået er opprettholdt. Sistnevnte har blitt understøttet av noe økt arbeidsinnvandring fra EØS-området (særlig Øst-Europa). Arbeidsplassveksten innenfor oppdrettrelaterte næringer har i betydelig grad blitt besatt av arbeidsinnvandrere, mens veksten i offentlig sektor i større grad har blitt fylt opp av kvinner med lokal tilknytning og bidratt til å styrke bofastheten blant en del av disse i kommunen. Internt i kommunen har kommunesenteret hatt litt befolkningsvekst, mens alle øvrige kretser har hatt nedgang.

Den relative veksten i arbeidsplasser (+3% 2000-11) har vært bedre enn gjennomsnittet for små kystkommuner henholdsvis på landsbasis (-2%) og Troms (-5%). Hovedårsakene til dette er en sterk vekst i offentlig sektor og oppdrettsnæringen. Sammen med enkelte andre impulser har veksten i disse to store basissektorene skapt vekstimpulser også innenfor andre "ikke-basis"-næringer som bygg/anlegg og foretningmessig tjenesteyting. Veksten i de to sistnevnte næringene har også vært stimulert av enkelte andre lokale og eksterne impulser. *Levekårs*situasjonen og -utviklingen i Skjervøy har vært mer utfordrende enn de foran to omtalte kystkommunene på basis av enkle indikatorer. Det siste året SSB (2008) publiserte levekårsindeks for landets kommuner kom Skjervøy på 405 plass av landets 430 kommuner. Skjervøy delte lav plassering sammen med mange små kystkommuner særlig i Nord-Norge. Bak ligger at Skjervøy har en høy andel personer på trygder

---

⁴⁷ Utviklingen det siste tiåret (-54 personer 2000-11) har vært bedre enn forrige tiårsperiode (-200 personer 1990-2000).

(bl.a. sosialhjelp, uføretrygd, arbeidsledighet) samt høy dødlighet. Skjervøy har også hatt en del utfordringer med arbeidsledighet og utstøting fra arbeidslivet som følge av de senere års store industriomstillinger.

(9) *Utfordringer framover.* Skjervøy har utfordringer med å beholde og rekruttere kompetansepersonell til offentlig og privat sektor, rekruttere ungdom og unge voksne med tilhørighet til marine og maritime næringer, utvikle nye næringer (sjømat, reiseliv etc.) med basis i stedsbunde fortrinn og ressurser. Skjervøy har også en anstrengt kommuneøkonomi⁴⁸ og ellers enkelte utfordringer i forhold til kommunikasjoner internt og eksternt.

3.3 Komparative perspektiver

I dette delkapittelet blir fellestrekk og ulikheter ved casenes utviklingsbetingelser og -prosesser trukket ut (3.3.1.), foruten viktige faktorer som har bidratt til å styrke "livskraften" i casekommunene det siste tiåret (3.3.3). Videre belyses grunnlaget for casekommunenes "relative suksess" i forhold til kommunegruppen (målt i bedre prosentuell utvikling i folketall og arbeidsplasser enn kommunegruppen som helhet) gjennom å sammenlikne struktur- og konkurranse-komponenter det siste tiåret (3.3.2).

3.3.1 Casekommunenes utviklingsbetingelser, -prosesser og -resultater

I det følgende beskrives fellestrekk og ulikheter mellom casene når det gjelder utviklingsbetingelser og -prosesser (innsatsvariable) og utviklingsresultater (resultatvariable) målt i folketall og arbeidsplasser. Omtalen av utviklingsbetingelser og -prosesser tar utgangspunkt i hovedelementene i teorimodellen omtalt foran.

(1) *Bosettingsmønster og regional kontekst.* Alle casene er småkommuner som har ett tettsted som har vekst arbeidsplasser og i befolkning, mens det stort sett er nedgang i de øvrige kretsene i kommunene. Tettstedene har vekst i folketall som følge av naturlig tilvekst og

---

⁴⁸ Dette er imidlertid delvis en effekt av en villet offensiv satsing på utbygging av gode velferdstjenester for å styrke befolkningens livskvalitet og kommunens attraktivitet som bosted og næringssted. Slik sett er det imidlertid primært negativt i forhold til framtidig handlingsrom.

(netto-) innflytting. Innflyttingen til tettstedet kommer fra både egen kommune, landet for øvrig og utlandet, og der sistnevnte har vært viktigere enn før de senere årene. Når det gjelder bosettingsmønsteret i casekommunene som helhet varierer denne svært mye med hensyn til andelen som bor i tettstedet⁴⁹.

Casekommunene er ikke funksjonelt integrert i større arbeidsmarkedsregioner (Skjervøy riktignok med nabokommunen). De er ikke funksjonelt integrert i byregioner. Alle casekommunene har imidlertid daglige båt-kommunikasjon til små/mellomstore byer med høyere ordens service, flyplasser m.m. Det er forholdsvis lite dagpendling inn og ut, og bare litt langpendling av lokale folk som jobber i sjøfart, olje/gass.

Alle casekommunene har et næringsliv med nøkkelbedriftene som gjennom samarbeid og transaksjoner inngår i regionale verdikjeder og næringsmiljøer, som igjen er koplet til nasjonale miljøer og internasjonale markeder. Dette styrker lokalbedriftenes tilgang på informasjon og kunnskap, leveranser og oppdrag, arbeidskraft og muligheter for å påvirke rammevilkår og drive interessehevdning i området. Den regionale forankringen er særlig sterk i Sandøy- og Lurøycaset, noe svakere i Skjervøy.

Ellers er alle casekommunene med i interkommunale samarbeidsallianser og utviklingstiltak i sine områder på ulike felt (spesialiserte velferdstjenester, VAR-tjenester, planlegging og regional utvikling).

(2) *Demografiske strukturer og endringer.* Alle casekommunene har hatt demografiske strukturer eller ”ladninger” (særlig alderstrukturer⁵⁰), som har gitt svak eller negativ naturlig tilvekst. Casekommunene har variert ift. flyttebalansen – dvs. den har vært klart best i Sandøy og noe svak i Lurøy (mens for Lovund har den vært svært gunstig). Felles for casene er forbedret utvikling de siste 4-5 årene i både

⁴⁹Andel bosatt i tettstedet er slik Sandøy : 38%, Lurøy 19% og Skjervøy 83%. De har imidlertid til felles at det er deres eneste *tettsted* (hhv. Steinshamn, Lovund og Skjervøy) som står for hele befolkningsvekst i de respektive kommunene. Tettstedene Steinshamn og Skjervøy er kommunenes administrasjons- og næringsvekstsentra, mens Lovund er kommunenes vekstsenter med drivkraft i oppdrettbasert virksomhet. Alle tettstedene har imidlertid hatt vekst i arbeidsplasser i både privat og offentlig sektor det siste tiåret i motsetning til resten av kommunene.

⁵⁰ Dvs. *befolkningsstrukturer* karakterisert ved en klar overrepresentasjon av eldre (>60 år) og underrepresentasjon av andre aldersgrupper, og særlig unge voksne (16-29 år) sammenliknet med landsgjennomsnittet. Dette mønsteret har casekommunene til felles med kommunegruppen som helhet, dvs. en demografisk ladning for liten eller negativ naturlig tilvekst.

naturlig tilvekst og flyttebalanse. Økt arbeidsinnvandring fra EØS-området har bidratt positivt til en bedre flyttebalanse de senere årene. Noe varierende strukturer og endringskomponenter har medført at folketallsutviklingen i de ulike casekommunene har variert noe (Sandøy 0 %, Lurøy -9% og Skjervøy -2%, 2000-11).

Alle kommunene har ellers vært karakterisert ved en ujevn intern utvikling mellom en klart sterkere vekstkrets og en større antall kretser med ulike nedgangsrater i folketallet. Størst territoriell differensiering internt i kommunen det siste tiåret har det vært i Lurøy.

(3) *Nærings- og sektorstrukturer samt endringer*⁵¹. I alle casekommunene har det vært (netto-) etterspørselsvekst etter arbeidskraft det siste tiåret. Alle har hatt (netto-) etterspørselsvekst i offentlig sektor, mens to av casene i tillegg har hatt (netto-) etterspørselsvekst i privat sektor. Privat sektor har imidlertid vært *ulikt* utsatt for eksterne sjokk, omstillinger og fornyelser, i casekommunene. Dette har medvirket til betydelige variasjoner i registrert arbeidsledighet mellom casene (fra ingen i Sandøy til 3-4 prosent i Skjervøy).

Næringsstrukturene i casekommunene har hatt og har fortsatt en del likheter, men også viktige ulikheter. I casekommunene har de marine og maritime næringene vært overrepresentert i forhold til landet. Samtidig har innslaget av disse næringene variert. Sandøy har tradisjonelt vært spesialisert i både marine og maritime næringer, men blitt klart sterkere spesialisert innenfor maritim industri og tjenester (skipsutstyr, brønnbåttjenester etc). Lurøy har tradisjonelt vært spesialisert innenfor tradisjonelle sjømatnæringer, men har blitt langt sterkere spesialisert innenfor oppdrettsnæring. Skjervøy har vært spesialisert innenfor både tradisjonelle marine næringer (fiske, hvitfisk, reker) og maritime næringer (fiskebåtverksted/verft), men blitt sterkere spesialisert innenfor nyere sjømatnæringer (oppdrett, kongekrabbe m.m). Samtidig er det viktig å understreke at de fleste arbeidsplassene i casekommunene finnes i andre næringer enn de marine/maritime næringene, selv om disse sistnevnte representerer basisnæringer med betydelig ringvirkninger til avleda og andre næringer lokalt.

---

⁵¹ Casekommunenes *nærings- og sektorstrukturer* har vært karakterisert av et noe større innslag av marine og maritime næringer samt forretningsmessig tjenesteyting, og noe mindre innslag av landbruk og offentlig sektorsysselsetting, enn kommunegruppen som helhet. Her er imidlertid enkelte forskjeller mellom casene når det gjelder betydningen av henholdsvis marine vs. maritime næringer samt offentlig sektor.

Alle casekommunene⁵² har hatt (netto-) tilvekst av arbeidsplasser, men vekstratene totalt (Sandøy 16 %, Lurøy 16 % og Skjervøy 3% 2000-11) og de sektorvise bidragene har variert mellom casene. Offentlig sektor hatt betydelig vekst i alle casene (Sandøy 13 %, Lurøy 39% og Skjervøy 37%), mens privat sektor har hatt både vekst og nedgang i casene (Sandøy 17 %, Lurøy 6 % og Skjervøy -11%)⁵³.

Bak utviklingen i privat sektor ligger det viktige fellestrekk mellom casene⁵⁴, men også klare ulikheter. I to av casene (Sandøy og Lurøy) har (netto-) tilveksten av arbeidsplasser i vekstnæringene vært større enn (netto-) tapet av arbeidsplasser i nedgangs- næringene. Det har vært omvendt i det tredje caset der det samlet har vært noe reduksjon i privat sektor (Skjervøy). Reduksjonen i antall arbeidsplasser i tradisjonelle sjømatnæringer har vært stor i alle casene, mens arbeidsplassveksten i ”nye” sjømatnæringer (særlig oppdrett) har betydelig i to av casene (Lurøy, Skjervøy) og i (oppdretts-) relaterte næringer i alle tre casene. Vekst av arbeidsplasser i de maritime næringene har det bare vært i ett av casene (Sandøy). Ellers har alle casene hatt klar vekst i forretningsmessig tjenesteyting foruten bygg og anlegg. Utviklingen i reiseliv har vært ujevn, og svak i et par av casene (Lurøy, Skjervøy) om man bare måler i arbeidsplasser.

Veksten i offentlig sektor har vært viktig for utviklingen i arbeidsmarkedet i alle casekommunene. Offentlig sektor var avgjørende for at man fikk positiv (netto-) tilvekst av arbeidsplasser totalt sett i Skjervøy, der privat sektor krymper. Offentlig sektor stod for hoveddelen av tilveksten av arbeidsplasser i Lurøy (2000-11). I Sandøy var det privat sektor

⁵² Samlet for casene har (netto) tilveksten av arbeidsplasser i all hovedsak kommet i offentlig sektor (+245 arbeidsplasser) sammenliknet med privat sektor (+15 arbeidsplasser), men *fordelingen av tilveksten på disse hovedsektorene varierer mye mellom casene.*

⁵³ I Sandøy har tilveksten vært klart størst i privat sektor (+74 arbeidsplasser mot +23 arbeidsplasser i offentlig sektor), mens i de andre casene har tilveksten vært klart størst i offentlig sektor (Lurøy: privat :+37, offentlig :+86, Skjervøy: privat: -97, offentlig:+136).

⁵⁴ *Privat sektor* har utviklet seg ulikt i casene. I Sandøy har veksten i oppgangsnæringene overgått reduksjonene i nedgangsnæringene, mens det har vært omvendt i Skjervøy. Alle casene har hatt betydelig nedgang i tradisjonelle marine og maritime næringer (fiske/fangst, fiskeindustri, fiskebåtverft) og samtidig betydelig vekst i videreutvikla og nye marine og maritime næringer (oppdrettsnæring i to av casene, skipsutstys-industri og oppdretts-servicerederi i ett av casene). Utover dette casene hatt tilleggsvekst i andre deler av privat sektor slik som i forretningsmessig tjenesteyting, bygg/anlegg, personlig tjenesteyting, reiseliv og sjofart.

som stod for hoveddelen av (netto-) tilveksten av arbeidsplasser totalt sett, men tilveksten i offentlig sektor var også betydelig.

Casene med svakest tilvekst i privat sektor har hatt sterkest tilvekst i offentlig sektor, som slik sett har hatt en klar kompenserende og stabiliserende effekt i de lokale arbeidsmarkedene særlig for de to casekommunene i Nord-Norge.

(4) *Stedskvaliteter*. Felles for alle casene har vært gode muligheter for å få jobb og bolig, og tilbudene har blitt vurdert som attraktive for mange nok bofaste og tilflyttere. Det har vært gode jobbmuligheter i oppdrettsnæring, utstyrsindustri, forretningsmessig tjenesteyting, bygg og anlegg, kommunale velferdstjenester og administrasjon. Samtidig har kommune eller bedrifter kunne tilby leieboliger, moderne boliger eller attraktive boligtomter. Andre stedskvaliteter av betydning for bofasthet og tilflytting som er framhevet av mange informanter i alle casene er egenskaper ved småsamfunn med sosial nærhet, gode oppvekstvilkår, nærhet til natur og rekreasjonsmuligheter. Bolig, arbeid og gode oppvekstvilkår framheves som viktige pilarer for godt hverdagsliv blant informanter i alle casene. I tillegg har tettstedene i alle casene også urbane kvaliteter gjennom fortettingen av bebyggelse, mennesker og aktiviteter av ulike slag. Disse oppfattes også å ha en bra tjeneste- og fritidstilbud. Casene viser at små steder også kan ha urbane kvaliteter som er attraktive for unge voksne og ungdom.

(5) *Lokal utviklings- og fornyelsesevne*. I alle casene har aktører og institusjoner i privat og offentlig sektor spilt viktige roller individuelt og kollektivt i arbeidet med å styrke utviklingen, fornyelsesevnen og attraktiviteten i næringslivet og lokalsamfunnet det siste tiåret. Et gjennomgående trekk har vært tradisjoner for samhandling og felles problemløsning mellom privat og offentlig sektor.

Casene har imidlertid variert en del når det gjelder hvilke typer aktører og sektorer som har vært de viktigste drivkreftene i nærings- og stedsutviklingen og -fornyelsen. Det er aktører i privat sektor (særlig bedriftseiere, og enkelte i sivilsamfunnet) som har vært de viktigste endringsagentene i casene. Særlig i Sandøy, men også i Lurøy om vi avgrenser oss der til Lovund, har lokale bedriftseiere vært sentrale drivkrefter i arbeidet med å utvikle mer attraktive og konkurransedyktige lokale bedrifter og næringsmiljøer, men også mer attraktive stedssamfunnet. Begge

disse stedene har dette blitt understøttet av tilretteleggende og utbyggingsvillig kommunal virksomhet. I Skjervøy har kommunen hatt lengre tradisjoner for å involvere seg aktivt i nærings- og stedsutviklingen, men man har samtidig vært mer avhengig av større bedrifter basert på eksterne investorer og eierskap. Disse eierne har ikke alltid satset like sterkt på å investere i fellesgoder i lokalsamfunnet slik man har satt de lokaleide bedriftene i Sandøy og Lovund har drevet med.

(6) Ytre rammebetingelser og impulser. Casekommunene er åpne samfunn påvirket av nasjonale og internasjonale utviklingstrekk og rammevilkår. Alle casene har en stor andel basisnæringer som påvirkes av internasjonale og nasjonale konkurranseforhold, konjunkturer og markeder. Økt konkurranseintensitet har presset tradisjonell fiskeindustri i casekommunene (særlig Skjervøy). Samtidig har EØS-avtalen, EU-utvidelsen østover og høy ledighet i EU-sonen bidratt til økt tilstrømming av arbeidsinnvandrere til alle casekommunene de senere årene. Dette har stimulert til økt sysselsetting i deler av de marine og maritime næringene i casekommunene.

Nasjonale utviklingstrekk og nasjonal sektorpolitikk har også påvirket befolknings- og næringsutviklingen i alle casekommunene. Utdanningssamfunnet, service-økonomien, olje/gassektorens vekst og generelle høykonjunkturer har stimulert til utflytting fra casekommunene til byregionene, og tappet casekommunene for arbeidskraft.

Samtidig har ulike typer sektorpolitikk påvirket den lokale utviklingen. Fiskeripolitikken har forsterket strukturrasjonaliseringene i tradisjonelle sjømatnæringer og redusert arbeidskraftbehovet. Samtidig har olje- og gasspolitikken stimulert til et historisk høyt investeringsnivå og en sterk arbeidskrafttetter spørsel i landet til den sektoren. Selv om dette indirekte også har skapt enkelte vekstimpulser også i casekommunene, har den også tappet casekommunene og deres kystnæringer for en del rekrutter og arbeidskraft. Disse forholdene har forsterket reduksjonen av yrkesaktive fiskere i alle casene det siste tiåret (relativt sett størst reduksjon i Sandøy, men i absolutte tall størst reduksjon i Skjervøy). Den nasjonale oppdrettspolitikken har imidlertid samtidig tilrettelagt for en sterk arbeidsplassvekst i oppdrettsnæringen og relaterte næringer i mange distrikter,

inkludert alle casekommunene (særlig Lurøy og Skjervøy). Den nasjonale oppdrettspolitikken har slik sett i noe grad bidratt til å ”kompensere” nedgangen i tradisjonell sjømatnæring ved å sikre et vekstgrunnlag for den nye sjømatnæringen og relaterte næringer i casekommunene (dvs. oppdrettsnæring i Lurøy og Skjervøy, oppdrettsretta brønnbåtrederi i Sandøy).

Vikarbyrdirektivet har også bidratt til å forsterke framveksten av bemanningsbyråer fra 2004, og slik sett skapt en vekst innenfor deler av forretningsmessig tjenesteyting (utleie av arbeidskraft).

Disse internasjonale og nasjonale rammebetingelsene har utløst en dynamikk som har medvirket til store bransjemessige endringer i casekommunene. Nettoeffekten har i alle casene vært redusert arbeidskraftbehov i tradisjonelt fiske, fiskeindustri og fiskebåtverft, og økt arbeidskraftetterspørsel i oppdrettsnæring og relatert virksomhet, skipsutstyrsindustri samt privat service. Disse forholdene har medvirket til nedgangen i tradisjonell fiskeindustri (særlig i Skjervøy), men samtidig vekstutviklingen i nyere sjømatnæringer (Lurøy, Skjervøy) og relatert virksomhet som brønnbåtrederi m.m.(Sandøy).

Andre former for nasjonal sektorpolitikk har også hatt betydning i alle case-kommunene, om enn i litt ulik grad. Den statlige opptrappingen av inntekts-overføringene til kommunene mellom 2005 og 2012 har vært viktig for utbyggingen av velferdstjenestene og den økt sysselsetting i alle casekommunene. Alle casene ligger ellers i det distriktpolitiske virkeområdet (reduert arbeidsgiveravgift, bedrifts- og personretta virkemidler) men under noe ulike støtteprofiler og -nivåer. Samlet er støttenivået økende (både gjennom kommunale inntektsoverføringer og den eksplisitte distriktpolitikken) til kommune, bedrifter og personer, dess lenger nord casekommunen ligger.

(7) Samfunnsutviklingen som helhet. Casekommunene har i hovedsak hatt en noe bedre/mindre dårlig relativ utvikling i folketall og arbeidsplasser enn kommunegruppen samlet nasjonalt og i de respektive fylkene. Når man sammenlikner casekommunene ser man at det ikke har vært noen entydig sammenheng mellom deres lokale vekstrater i henholdsvis folketallet og arbeidsplassene. Det vil si det er en viss sammenheng mellom vekstratene i arbeidsplasser og folketall i Sandøy og Skjervøy, mens Lurøy bryter litt med dette mønsteret med sin befolkningsnedgang til tross for

høye vekstrater i arbeidsplasser. Dette har nok noe å gjøre med Lurøys spesielt utfordrende naturgeografi og spredte bosetting, som har bidratt til høy (netto-) utflytting i store deler av kommunen. Det eneste unntaket er vekstkretsen Lovund som har en stikk motsatt utvikling med høy (netto-) innflytting.

Folketallet i casekommunene totalt har gått tilbake (-3,8% 2000-11), men mindre enn for kommunegruppen på landsbasis (- 8%). Folketallets utvikling i hvert av casene har imidlertid vært ganske ulik (Sandøy 0 %, Lurøy -9% og Skjervøy -2%).

Alle casekommunene har hatt en demografisk struktur eller ”ladning” (alder-strukturer⁵⁵) som har gitt svake naturlige tilvekstrater, selv om de har vært bedre enn for kommunegruppen nasjonalt. Den naturlige tilveksten har også variert betydelige mellom casene (et lite fødselsoverskudd i Skjervøy, men underskudd i Sandøy og Lurøy).

Selv om casekommunene totalt har hatt en mindre negativ flyttebalanse enn kommunegruppen nasjonalt, har casene hatt ganske ulike flyttebalanser det siste tiåret (Sandøy med positiv balanse, mens Lurøy og Skjervøy har hatt ulike grader av negativ balanse). I Sandøy har nettoinnflyttingen kompensert for fødselsunderskuddet, mens i Skjervøy har fødselsoverskudd kompensert for en del av nettoutflyttingen, mens i Lurøy har begge de to demografiske hovedkomponentene trukket folketallsutviklingen ned.

De demografiske hovedkomponentene har altså gitt en noe ulik utvikling i folketallet for casekommunene det siste tiåret (se over), men felles for alle casekommunene er imidlertid en klart forbedret utvikling i folketallet de siste 5-6 årene, som følge av bedringer både i naturlig tilvekst og flyttebalanse. Til sistnevnte har noe økt arbeidsinnvandring fra EØS-området bidratt positivt de senere årene.

---

⁵⁵ Dvs. *befolkningsstrukturer* karakterisert ved en klar overrepresentasjon av eldre (>60 år) og underrepresentasjon av andre aldersgrupper, og særlig unge voksne (16-29 år) sammenliknet med landsgjennomsnittet. Dette mønsteret har casekommunene til felles med kommunegruppen som helhet, dvs. en demografisk ladning for liten eller negativ naturlig tilvekst.

Alle tre casekommunene⁵⁶ har hatt (netto-) tilvekst av *arbeidsplasser*, men både vekst-ratene totalt (Sandøy 16 %, Lurøy 16 % og Skjervøy 3% 2000-11) og de sektorvise bidragene, har variert en god del mellom casene. Offentlig sektor hatt fra middels til sterk vekst i alle casene (Sandøy 13 %, Lurøy 39% og Skjervøy 37%), mens privat sektor har hatt fra middels vekst til markant nedgang i de ulike casene (Sandøy 17 %, Lurøy 6 % og Skjervøy -11%). I Sandøy har tilveksten vært klart størst i privat sektor (+74 arbeidsplasser mot +23 arbeidsplasser i offentlig sektor), mens i de andre casene har tilveksten vært klart størst i offentlig sektor (Lurøy: privat :+37, offentlig :+86, Skjervøy: privat: -97, offentlig:+136). Med andre ord har casene med svakest utvikling i privat sektor samtidig hatt den sterkeste veksten i offentlig sektor. Slik sett har offentlig sektor hatt en viktig kompensierende og stabiliserende effekt i de lokale arbeidsmarkedene der privat sektor har blitt sterkest svekket, slik særlig Skjervøycaset er et godt eksempel på.

Alle casene har samtidig hatt fra middels til høye tilvekstrater av arbeidsplasser i *offentlig sektor* (Sandøy 13 %, Lurøy 39% og Skjervøy 37%). Denne betydelige veksten i offentlig sektor har vært helt avgjørende for at man fikk positiv (netto-) tilvekst av arbeidsplasser totalt sett i Skjervøy der privat sektor krympet. Offentlig sektor stod også for hoveddelen av tilveksten av arbeidsplasser i Lurøy i perioden 2000-11, mens i Sandøy var det privat sektor som stod for hoveddelen av (netto-) tilveksten av arbeidsplasser totalt sett.

Det har vært en ujevne utvikling i *privat sektor* mellom casene. I skift- og andelsanalysen ble dette ”forklart” med forskjeller i struktur- og konkurransefaktorer. Den langt gunstigere utviklingen i privat sektor i Sandøy (sterk vekst) enn i Skjervøy (nedgang) ble ”forklart” med at Sandøy fikk drahjelp av fordelaktige struktur- og konkurransekomponenter, mens Skjervøy ble trukket ned særlig av en negativ konkurransekomponent (kan relateres til nedleggingen av reke-, foredlings-, verftsindustrier). Casebeskrivelsene foran viste at i Sandøy har tilveksten av arbeidsplasser i vekstnæringene vært større en reduksjonen i nedgangsnæringene, mens det var omvendt i Skjervøy. Mens Sandøy har hatt robusthet gjennom

---

⁵⁶ Samlet for casene har (netto) tilveksten av arbeidsplasser i all hovedsak kommet i offentlig sektor (+245 arbeidsplasser) sammenliknet med privat sektor (+15 arbeidsplasser), men *fordelingen av tilveksten på disse hovedsektorene varierer mye mellom casene.*

lokaleid maritim industri integrert i et regionalt vekstkraftig maritimt miljø, har Skjervøy hatt større sårbarhet gjennom en stort innslag av sterkt konkurranseutsatt tradisjonell sjømatindustri dominert av eksterne eiere.

Alle casene har hatt betydelig nedgang i arbeidsplasser (om enn i ulik grad) innenfor deler av de tradisjonelle kystnæringene (fiske/fangst, fiske-industri, skipsverft) og samtidig betydelig tilvekst (i ulike grader) innenfor deler revitaliserte og nyere deler av kystnæringene (oppdrettsnæring i to av caseene, skipsutstyrs-industri og oppdrettsservicerederi i ett av casene). Utover dette har det i alle casekommunene vært en betydelig vekst innenfor forretningsmessig tjenesteyting, bygg/anlegg, personlig tjenesteyting, reiseliv og sjøfart.

3.3.2 Casekommunenes ”relative suksess” i forhold til kommunegruppen

De tre casekommunene har hatt ”*relativ suksess*” i prosentuell utvikling i folketallet og/eller arbeidsplasser over tid gjennom det siste tiåret (se figur 3.2 og 3.3 samt tabell 3.2 foran) sammenliknet med kommunegruppen samlet på lands- og fylkesbasis⁵⁷.

Når det gjelder *folketallet* har casekommunene samlet har en bedre relativ utvikling det siste tiåret enn kommunegruppen samlet. Casekommunene har samlet mindre fødselsunderskudd (rater) og noe bedre flyttebalanser (rater) enn kommunegruppen som helhet i perioden 2000-11. Bak dette er det også noen vesentlige likheter og forskjeller mellom casene. Casekommunene har ulik vekstrate i folketallet (fra 0 til minus 9 prosent 2000-11), men alle casene ligger over gjennomsnittet for kommune-gruppen i sine respektive fylker mens to av casene også over gjennomsnittet på landsbasis. Alle casekommunene har hatt litt ”gunstigere” befolkningsstruktur (litt yngre befolkning) med mindre fødselsunderskudd (rater) enn gjennomsnittet for kommunegruppen på landsbasis (Skjervøy har også overskudd). Samtidig har to av casekommunene i tillegg hatt bedre flyttebalanser (rater) (Lurøy har mer negativ) enn gjennomsnittet for kommunegruppen på landsbasis. Dette er en grov indikator for at casekommunene har vært mer ”attraktive”

---

⁵⁷Dvs. Lurøy kommunes befolkningsutviklingen har vært litt svakere enn for i kommunegruppen på landsbasis, men bedre enn kommunegruppen i eget fylke)

som bo- og/eller tilflyttingssteder enn gjennomsnittet for kommunegruppen på landsbasis.

Den relativt sett bedre folketallsutviklingen i caseutvalget samlet kan med andre ord forenklet ”forklares” med noe gunstigere demografiske strukturer (yngre befolkning medfører mindre fødselsunderskudd) og sterkere attraktivitet som bosted/tilflyttingssted (flyttebalanser) enn gjennomsnittet for små kystkommuner på landsbasis.

Når det gjelder *arbeidsplasser* har utviklingen i casekommunene enkeltvis (16%, 16%, 3% 2000-11) og samlet (+10%) vært klart bedre enn for kommunegruppen på landsbasis (-2%) og de respektive fylkene. Casekommunene samlet hatt en klart bedre utvikling både i offentlig sektor (+32%) privat sektor (+1%) sammenliknet med kommunegruppen samlet (hhv. +10% og -8%).

Hvordan kan den bedre utviklingen i privat sektor i casekommunene i forhold til kommunegruppen så forklares? Ved bruk av *skift- og andelsanalyse* kan vi indikere hvorvidt arbeidsplassutviklingen i privat sektor i casekommunene kan forklares med en strukturkomponent og/eller en konkurransekomponent. Mens strukturkomponenten sier noe om hvor stor del av utviklingen lokalt som skyldes sammensetningen av (nasjonale) vekst- og nedgangs-næringer, mens konkurransekomponenten sier noe om hvor stor del av den lokale utviklingen som skyldes gevinst/tap i forhold til utviklingen i ulike næringer nasjonalt.

Det framgår av denne skift- og andelsanalysen (se tabell under) at casekommunene samlet har hatt positive både struktur- og konkurransekomponenter i forhold til små kystkommuner nasjonalt. Strukturkomponenten er klart størst (tilsvarer 165 arb.plasser), mens konkurransekomponenten er liten (tilsvarer 5 arb.plasser), når man skal ”forklare” den bedre relative utviklingen i arbeidsplasser i casekommunene samlet vs. små kystkommuner på landsbasis. Casekommunene som aggregat tildekker imidlertid en ganske så ulik utvikling mellom dem: to case har klar vekst (Sandøy og Lurøy) og ett av case har klar nedgang i privat sektor (Skjervøy). Alle casene har hatt en *positiv strukturkomponent* (dvs. noe gunstigere næringsstruktur enn små kystkommuner samlet), mens de to vekstcasene i tillegg har hatt positiv konkurransekomponent

(Sandøy, Lurøy) mens nedgangscaset har hatt en negativ konkurransekomponent (Skjervøy).

Tabell 3.4 *Skift- og andelsanalyse⁵⁸ for privat sektor i casekommunene (nasjonal referanse er her alle små kystkommuner i landet)*

Skift- og andelsanalyse for casekommunene vs. små kystkommuner på landsbasis (bare privat sektor)				
	Sandøy	Lurøy	Skjervøy	Totalt casene
Sysselsatte 2000	434	536	919	1 905
Sysselsatte 2011	508	573	823	1 889
Faktisk lokal vekst 2000-11 (LV)	74	37	-96	15
Vekst i prosent	17,2	6,9	-10,5	1
Forventet vekst etter nasjonalt gjennomsnitt (NGV)	-36	-44	-75	-155
Lokal differanse LD=LV-NGV	110	81	-21	170
Forventet vekst etter næringsspesifikk nasjonal vekst (NNSV)	46	13	-48	11
Strukturkomponent (SK=NNSV-NGV)	81	57	27	165
Konkurransekomponent (KK=LD-SK)	29	24	-48	5

(Datakilde: BoF/SSB).

Når vi sammenholder skift- og andelsanalysen med vekstrater for ulike næringer og sektorer i casekommunene, kan den gunstigere utviklingen for casekommunene vs. små kystkommuner samlet, knyttes til følgende faktorer:

1. Strukturkomponent : casene samlet og hver for seg har hatt en noe gunstigere næringsstruktur enn små kystkommuner samlet.
2. Konkurransekomponent : casene samlet har i tillegg hatt en privat sektor med litt sterkere konkurransevne enn små kystkommuner samlet nasjonalt. Dette gjelder imidlertid bare de to casene med vekst i privat sektor (Sandøy og Lurøy) og ikke det ene av casene med nedgang i privat sektor (Skjervøy).

Gunstigere strukturkomponent skriver seg fra at casekommunene har hatt et noe større andel nasjonale vekstnæringer som

⁵⁸ I skift- og andelsanalyser er lokale/regionale sysselsettingsendringer (her brukes kommunenivået) splittet opp i tre komponenter: (1) En komponent som kan ses å være regionens andel av den samlede nasjonale endringen i sysselsettingen summert over alle næringer, (2) En *strukturkomponent* som sier noe om hvor stor del av sysselsettingsendringen som kan tilskrives regionens næringsstruktur, (3) En *konkurransekomponent* som sier noe om hvor stor del av endringen som kan tilskrives regionens gevinst/tap av "markedsandeler" (skift) sett i forhold til den nasjonale endringstakten (dvs.regionens konkurranse med andre regioner). Struktur- og konkurransekomponentene er indikasjoner på regionens vekstkraft og hvilke(n) komponent som er viktig(st). En region med positiv både struktur- og konkurransekomponent har ofte betydelig vekstkraft ift. andre regioner nasjonalt (her brukes alle små kystkommuner nasjonalt som referanse), og omvendt.

oppdrettsnæring, skipsutstyrsindustri, bygg/anlegg og forretningsmessig tjenesteyting, og samtidig noe mindre andel nasjonale nedgangsnæringer som landbruk og ”annen industri”, enn små kystkommuner samlet. Når det gjelder konkurransekomponenten (gjelder i hovedsak Sandøy og Lurøy) kan den i hovedsak knyttes til høyere vekstrater i skipsutstyrsindustri, oppdrettsnæringen, bygg/anlegg/ energi samt forretningsmessig tjenesteyting, enn vekstratene i disse næringene i små kystkommuner samlet.

Sterkere relativ vekst i bygg/anlegg og forretningsmessig tjenesteyting gjelder for øvrig alle casene sammenliknet med små kystkommuner samlet. Veksten i disse bransjene påvirkes av høyt aktivitetsnivå og restruktureringer i andre næringer og sektorer. Utviklingen i nevnte næringer påvirkes også noe av at casekommunene har hatt større relativ vekst i offentlig sektor enn gjennomsnittet for små kystkommuner (bl.a. påvirket av bedre folketalls- og arbeidsplassutviklingen i casekommunene vs. kommunegruppen). Dette har sammen med veksten i basishæringer (oppdrettsektor, skipsutstyrsindustri m.m.) stimulert noe av veksten i lokale servicenæringer.

3.3.3 Faktorer av vesentlig betydning for casekommunenes utvikling og livskraft

Som det framgår foran (kapittel 3.2-3.3) har casekommunene hatt noe ulike demografiske og økonomisk forutsetninger og utviklingsforløp det siste tiåret. Til tross for dette har de hatt noen viktige fellestrekk når det gjelder betingelser og drivkrefter som har bidratt til å styrke deres befolknings- og arbeidsplassutvikling uavhengig av det nøyaktige (netto-) tallet målt i vekstrater for aggregater som folketall og arbeidsplasser 2000-11. Viktige fellestrekk som har styrket befolknings- og arbeidsplassutvikling i casekommunene kan knyttes til følgende gjensidig forsterkende forhold:

1. Attraktive tettsteder

Alle casekommunene har hatt ett tettsted med befolkningsvekst og som har vært et attraktivt bosted og tilflyttingssted det siste tiåret. Dette har vært knyttet til minst tre elementer. For det første en god tilgang på arbeidsplasser for kvinner og menn i offentlig og privat sektor. Dette har høyst sannsynlig bidratt til å styrke innflyttingen og bofastheten i perioden. For det andre godt

utbygde velferdstjenester for viktige grupper og livsfaser (barnehage, skoler, eldreomsorg). For det tredje steds- og miljøkvaliteter forøvrig. Sistnevnte knyttes både til rurale kvaliteter, som godt boligtilbud, fritids- og rekreasjonsmuligheter, sosial nærhet, oppvekstvilkår for barn og unge, og urbane kvaliteter ofte forbundet med et variert arbeids- og servicetilbud, vekst- og fornyelsespreg m.m. Samlet er det grunnlag for å si at disse tre hovedfaktorene har bidratt til å styrke tilflyttingen og bofastheten i casekommunene noe de senere årene. Noe av grunnlaget for dette kan igjen utdypes i følgende tre underliggende faktorer.

2. Innovative bedrifter og næringsmiljøer med et utvidet lokalsamfunnsansvar

Næringsomstillinger. Casekommunene har hatt næringsmiljøer som har gjennomgått store bransjeendringer der mange nye arbeidsplasser er utviklet til erstatning for de mange som har forsvunnet. I alle casene har en sterk reduksjon i arbeidskraftbehov i tradisjonelle marine og maritime næringer (fiske/fangst, reke/fiskeindustri, fiskebåtverft/ verksteder) blitt erstattet med nyetableringer og arbeidsplassvekst innenfor nye marine næringer (oppdrettsrelatert, kongekrabbe etc.), omstilte og nye maritime næringer (skipsutstyr, oppdrettrelaterte tjenester, olje/gassrelaterte etc.). I tillegg har privat sektor hatt vekst innenfor mer lokalt orientert virksomhet som bygg/anlegg og forretningsmessig tjenesteyting m.m. I alle casene har reiselivsutvikling vært et investeringsområde, men det har primært gitt utelling i flere arbeidsplasser i ett av casene så langt (Sandøy), men ellers i noen grad bidratt til ekstrainntekter til personer og hushold med hovedvirksomhet i andre næringer.

Innovative nøkkelbedrifter som lokale dynamoer. Alle casene har hatt 1-2 større nøkkelbedrifter i marine/maritime næringer som har fungert som lokale innovasjons- og vekstpoler. Disse har vært integrert i både regionale næringsmiljøer, nasjonale foretak og kunnskapsnettverk, og operert mot både nasjonale og globale markeder. Bedriftene har generert betydelige økonomiske ringvirkninger til annet lokalt næringsliv og indirekte også kommunal inntektsskatt. En betydelig del av tilveksten av arbeidsplasser i nøkkelbedriftene har de senere årene blitt besatt av arbeidsinnvandrere fra Nord- og Øst-Europa. Blant lokal ungdom har interessen for fysisk arbeid i industrien vært fallende. De

kompetanseintensive jobbene har vært attraktive for en del med norsk bakgrunn, mens de mindre kompetanseintensive fysiske jobbene har blitt besatt av arbeidsinnvandrere.

Bedrifter med lokalsamfunnsengasjement og -ansvar. I alle casekommunene har flere av bedriftene hatt et utvidet engasjement i lokalsamfunnet og enkelte tatt et betydelig lokalsamfunnsansvar. Blant nøkkelbedriftene har det vært vanlig å reinvestere ikke bare i egen bedrift, men også i andre bedrifter lokalt og i fellesgoder (eks. idrettsanlegg, svømme-haller, kulturtiltak, arrangementer etc.). Nøkkelbedrifter med lokalt eierskap har særlig investert mye i lokale fellesgoder. Eksternt eide nøkkelbedriften har også bidratt noe finansielt til fellesgoder (idrettsanlegg, arrangementer etc.), selv om bidraget har vært relativt sett mindre enn det som lokaleide nøkkelbedrifter har vært villig til å skyte inn i lokalsamfunnet. Casekommunene har forøvrig hatt fordel av å ha lønnsomme nøkkelbedrifter som har hatt et overskudd å ta av til investeringer i lokalsamfunnet.

3. Offensiv utbygging og fornyelse av velferdstjenester

I alle casekommunenes tettsteder har det i perioden 2000-11 vært en sterk utbygging av velferdstjenester som har gitt en høy dekningsgrad (barnehager, SFO, skole, eldreomsorg). Utbygging og modernisering av tjenestene har også skapt mange flere robuste arbeidsplasser i casekommunenes administrasjonssentra (Sandøy og Skjervøy) eller nyere vekstsenter (Lovund i Lurøy). Bakgrunnen for veksten er sammensatt, men skyldes en kombinasjon av nasjonale reformer, økte inntektsoverføringer, demografi og lokal vilje til en offensiv satsing på godt utbygde velferdstjenester i vekstsenteret. Dette blant annet som et ledd i å styrke bosteds- og tilflyttingsattraktiviteten. Mye av den tilveksten av arbeidsplasser i sektoren er fylt opp av folk som i utgangspunktet har vært bofaste men ønsket mer stabil jobb foruten enkelte innflyttere ofte med høyere utdanning. I ett av casene har kommuneforvaltningen samarbeidet med næringslivet om fjernrekruttering av par og familiehushold.

4. Lokal mobiliserings- og samhandlingsevne

I alle casekommunene har både samhandlingsevne og samspillseffekter mellom sektorer styrket nærings- og stedsutviklingen. For å ta det siste først har det vært positive samspillseffekter av

uintendert karakter. Vekst i verdiskaping og sysselsetting i både privat og offentlig sektor har forsterket hverandre gjensidig i perioden. Vekst i verdiskaping og sysselsetting i private basisnæringer, har sammen med økte statlige inntektsoverføringer styrket inntektsgrunnlaget i kommunal sektor. Aktivitets- og sysselsettingsveksten i både basisnæringene og kommunal sektor, har i neste omgang generert etterspørsels-impulser og vekst i lokale service- og infrastrukturnæringer. En mer intendert effekt har vært knyttet til utbyggingen av offentlige velferdstjenester som har styrket tettstedenes attraktivitet som bosteder og tilflyttingssteder. Dette har også vært fordelaktig for næringslivet fordi det har medvirket til å beholde arbeidskraft og lette rekrutteringen eksternt til bedriftene.

Når det gjelder samhandlingsevnen mellom privat og offentlig sektor har denne vært en viktig forutsetning for realiseringen av store (felles-) investeringer i fellesgoder (infrastruktur, idrettsanlegg, svømmehaller, museer, kultur- og idrettarrangementer, andre trivselstiltak). Investeringer har her handlet både om investeringskapital og tidsressurser. Realiseringen av flere av disse fellesgodene har bidratt til å styrke casekommunenes attraktivitet særlig i tettstedene.

Ellers har alle casekommunene hatt tradisjoner for et visst næringspolitisk samarbeid mellom lokale myndigheter og private aktører (i næringsliv og sivilsamfunn). Dette har blitt organisert på ulike måter og gitt noe skiftende resultater, men har stort sett vært et aktivum som har styrket både eksisterende virksomheter samtidig som tiltak og midler har blitt brukt til å understøtte nyetableringer i nye og relaterte bransjer.

Alle casekommunene har ellers vært karakterisert av den typiske kystkulturen, dvs. tradisjoner for åpenhet for nye impulser utenfra og med stor vilje og evne til omstilling og utvikling av nytt nærings- og vekstgrunnlag etter hvert som natur- og markedsforhold skifter eller andre rammebetingelser endres. Dette er en type utviklingskultur som finnes i mange kystsamfunn, og som også i casekommunene først og fremst har vært et aktivum som har styrket omstillings- og utviklingsevnen det siste tiåret.

I alle casene har mobiliserings- og utviklingsevnen vært avhengig av tilgang på pådrivere og ildsjeler i både privat og offentlig sektor. Dette er enkeltpersoner som har vært viktige forutsetninger for

mange av de fornyelsesprosessene vi har sett innenfor nærings- og stedsutviklingen i våre case, og som ofte vil kunne gjøre en betydelig forskjell særlig i småsamfunn.

3.3.4 Faktorer med varierende betydning for utviklingen og livskraften i casekommunene

I det følgende skal vi omtale noen faktorer ("innsatsvariable") som ikke har vært av generell betydning for livskraftigheten i alle casekommunene. Dette er faktorer som ikke kan brukes som generelle forklaringsfaktorer til casekommunenes befolknings- og arbeidsplassutvikling.

Eierformene i næringslivet kan potensielt påvirke bedrifters og steds utvikling og attraktivitet. I utgangspunktet er det grunn til å anta at lokalt eierskap er mer tålmodig og langsiktig enn eksternt eierskap. Lokale eiere arbeider ofte selv i bedriften, gjerne sammen med familiemedlemmer og andre lokale personer. Dette gjør at man må kunne anta at lokale eiere av hensyn til egen og nære personers velferd ofte vil prøve å videreføre bedriften selv om lønnsomheten er svak i perioder. Lokale eiere vil antakelig også ofte ha større interesse av å investere deler av bedriftsoverskuddet i lokale fellesgoder som kan styrke lokalsamfunnets attraktivt og dermed bedriftens overlevelse på lang sikt. Eksterne eiere vil antakelig oftere ha høyere krav til avkastning og konsernbidrag, og være mindre tålmodige ved svak lønnsomhet. Videre vil eksternt eierskap innebære at strategisk viktige beslutninger for bedriften og lokalsamfunnet oftere fattes langt borte. Økt fjernstyring og sårbarhet kan følge av dette. På den annen siden kan eksterne eiere kunne skape grunnlag for lokal næringsutvikling og innovasjon der det er mangel på lokal kapital, investorer og kompetanse. Lokale bedrifter som etableres av eksterne eier eller kjøpes opp av større foretak kan også gi større tilgang til ressurser i form av FoU, distribusjonskanaler og markedsadgang. De kan også få tilført ny kompetanse og teknologi som gjør dem mer lønnsomme og attraktive som arbeidsplass.

I alle casekommunene dominerer lokalt eierskap. Når det gjelder de litt større nøkkelbedriftene er det noen forskjeller. I Sandøy og på Lurøy (Lovund) har det lokale eierskapet alltid stått sterkt, mens i Skjervøy har innslaget av eksternt eierskap vært større. Det lokale eierskapet i Sandøy og Lurøy (Lovund) har vært og er svært viktig

for et stabilt høyt aktivitetsnivå i næringslivet og store investeringer i kollektive goder i lokalt. I Skjervøy har det blitt en økende dominans av eksternt eierskap de senere årene. Dette har økt fjernstyringen av bedriftene, men også økt tilgangen på ressurser og markeder. De eksternt eide hovedbedriftene i Skjervøy har ellers hatt et mer begrenset investeringsnivå i kollektive goder i lokalsamfunnet, enn det som de lokaleide nøkkelbedriftene i Sandøy og Lurøy (Lovund) har hatt.

Innenfor avgrensede tidsperioder som er belyst i denne studien er det altså eksempler på at nøkkelbedrifter uavhengig av eierskapets basis har bidratt til at aktivitetsnivået i privat sektor i casekommunene er blitt opprettholdt, selv om studien også viser at det har vært mer turbulens i det lokale arbeidsmarkedet dominert av større bedrifter med eksternt eierskap. Dette har imidlertid vel så mye med variasjon i bransjespesialisering og sårbarheter å gjøre, som eierskapets forankring. Eierskapsformen synes imidlertid i denne studien først og fremst å påvirke bedriftens eksterne investeringsnivå i kollektive goder i lokalsamfunnet.

Kommunal næringspolitikk. I studien kommer det fram at casekommunene har variert litt når det gjelder den lokale næringspolitisk innretningen og innsatsen. Disse variasjonene kan naturligvis ikke forklare den ulike (netto-) tilveksten av arbeidsplasser i næringslivet som de ulike casene har hatt. Mer enn lokal næringspolitikk er variasjonene i utviklingen i privat sektor mellom casene mest påvirket av næringsstrukturelle variasjoner med tilhørende variasjoner i sårbarheter og konkurranseeksponering.

I alle casekommunene har man tidlig drevet kommunalt tiltaksarbeid og senere former for næringspolitikk. Historiske tradisjoner og varigheten av slik innsats har imidlertid varierte en del mellom casene. Det samme gjelder de kommunale myndighetenes direkte engasjement gjennom eierskap, driftsstøtte og aktiv tilrettelegging for eksterne investorer. I et av casene (Skjervøy) hadde kommunen lange tradisjoner for å involvere seg gjennom eierskap og støttefunksjoner, og senere utarbeidet tiltaks- og næringspolitiske virkemidler og tilretteleggende tiltak. Senere har det blitt utarbeidet strategisk næringsplan i samarbeid med næringsaktører og etablerte næringsfond som sammen med omstillingsmidler har blitt brukt til å støtte både mindre

nyetableringer i nye bransjer og videreutvikling av enkelte etablerte fiskeribaserte bedrifter. Kommunens administrasjon og ordfører har ellers spilt aktive roller for å prøve å tiltrekke seg næringsvirksomhet utenfra. Rollen som tilrettelegger og stimulator har imidlertid blitt en viktigere funksjon de senere årene enn eierskap og driftsstøtte. I casekommunen på Romsdalskysten (Sandøy) har kommunale myndigheter hatt en mer avgrenset rolle, selv om næringspolitisk arbeid og –fond har eksistert ganske lenge. Kommunal næringsplan og -strategi ble her utarbeidet tidlig på 1990-tallet i samarbeid med næringslivet, og er senere fulgt opp først og fremst gjennom næringsfondets støtte til nyetableringer. I den tredje casekommunen (Lurøy) hadde strategisk næringsplan blitt utarbeidet for noen år siden, og et mindre næringsfond etablert med støtte til små nyetableringer.

Casekommunenes næringspolitikk og virkemidler er ikke blitt evaluert her eller tidligere. I studien kom det først og fremst fram at alle casene i første rekke hadde bidratt til å understøtte nyetableringer i nye bransjer (reiseliv, handel, personlig tjenesteyting etc.) foruten noe videreutvikling av etablerte bedrifter og bransjer. Variasjonene i næringspolitikkenes innretning og ressursbruk i casekommunene kan som foran omtalt ikke forklare variasjonene i casekommunenes næringsutvikling.

Samtidig tyder studien på at uten kommunens næringspolitiske innsats i ett av casene (Skjervøy) ville utviklingen i antallet arbeidsplasser i privat sektor vært svakere enn den faktisk ble i perioden 2000-11. Casekommunenes rolle i forhold til å styrke velferdssektoren har imidlertid antakelig vært vel så viktig for selve nærings-utviklingen enn næringspolitikken isolert. En offensiv utbygging av velferdstjenester har bidratt til å styrke grunnlaget for nærings- og befolkningsutviklingen i alle casekommunene.

Kommunikasjoner og fastlandsforbindelse. Alle casekommunene er øykommuner med utfordrende kommunikasjonsforhold til større servicesentra, arbeidsmarkeder, knutepunkt og transportåre. I to av casene (Lurøy, Sandøy) foregikk all intern og ekstern transport med båt og ferge til lave daglige frekvenser. I ett case (Skjervøy) hadde tettstedet fastlandsforbindelse, mens annen transport foregikk med båt/ferge til lave frekvenser. I casene uten fastlandsforbindelse (Sandøy, Lurøy) var det imidlertid omfattende daglig uttransportering av industrivarer (særlig fisk og skipsutstyr) på

trailere via ferger til fastlandet. Det er også her arbeidsplassveksten i privat sektor har vært av størst det siste tiåret. Mangelen på fastlandsforbindelse har altså ikke hindret sterk næringsvekst i disse casene det siste tiåret. Det kan muligens bli en større utfordring framover, selv om det er fylkeskommunal kutt i båt/fergeforbindelsene som per dato skaper størst problemer.

I et case (Sandøy) hevdet informanter fra næringslivet at mangel på fastlandsforbindelse hemmet rekrutteringen av kompetansepersonell. Det er her nylig vedtatt et stort utbyggingsprosjekt for fastlandforbindelse basert på et spleiselag mellom næringsliv, kommune og fylkeskommune. I et annet case (Lurøy) har fastlandsforbindelse ikke vært på agendaen på grunn av beliggenhet og vanskelig geografi. Det er heller ikke noe som er ønsket av det lokale næringslivet (Lovund). Casekommunen med fastlandforbindelse (Skjervøy) har først og fremst utfordringer med dårlig veikvalitet for større tungtransport gjennom året samt opprettholde båt- og fergeforbindelser til yttersiden (Arnøya). Etter fylkeskommunens sterkere kutt i fergetilbudet arbeides det også i Skjervøy med å få reist nok kapital til å få bygd fastlandsforbindelse også for de som bor og arbeider på yttersiden.

Befolkningsstørrelse og sentralitet. Alle casekommunene inngår i kommuneklassen ”små kystkommuner”, dvs. hovedgruppen for de minste kommunene målt i folketall. Som tidligere belyst er dette en kommunegruppe med klare ulemper som ”vekst-kommuner” når det gjelder folketall og arbeidsplasser sammenliknet med større kommuner. Det er imidlertid ingen determinert sammenhenger mellom befolkningsstørrelse og vekstrater i folketall og arbeidsplasser. Utviklingen i enkelte av våre casekommuner har vært bedre målt i vekstrater i folketall og arbeidsplasser enn enkelte større kommuner. Det er også verdt å merke seg at casekommunene varierer betydelig i størrelse, dvs. Sandøy (1332 innb.) er under halvparten så stor som Skjervøy (2885 innb.), men førstnevnte har en mye gunstigere utvikling i både folketall og arbeidsplasser. Små kystkommuner har tendensielt ikke de samme vekstfortrinnene i en kunnskapsøkonomi som større kommuner. Samtidig er det opplagt at den relativt store variasjonen det er blant små- og mellomstore kystkommuner i deres befolkningsstørrelse i seg selv ikke kan ”forklare” differensieringen i demografisk og økonomisk vekstkraft blant mange av disse kommunene.

3.3.5 Noen likheter i utfordringer for casekommunene

Casestudiene har vist at de står ovenfor en del felles utfordring som livskraftige og robuste kystkommuner framover. Noen av disse sammenfattes i det følgende.

Demografisk utvikling. De demografiske strukturene kommer til å gi svak eller negativ naturlig tilvekst (fødselsoverskudd) i mange år framover. Skal kommunene klare å opprettholde folketallet blir man mer avhengig av enten at innflyttingsnivået opprettholdes eller øker, og/eller at utflyttingsnivået ikke øker eller reduseres.

Rekruttering og arbeidsmarked. Utfordringer med å beholde og rekruttere kompetansepersonell til privat og offentlig sektor, og samtidig vansker med rekruttere unge med tilhørighet på grunn av for få attraktive arbeidsplasser, kan skape problemer for nærings- og befolkningsutviklingen på sikt.

Kommunal velferd og utviklingsarbeid. Alle casekommunene, og særlig to, har en anstrengt kommuneøkonomi med høy gjeldsgrad. Dette gir utfordringer i forhold til videre utbygging av velferdstjenester og kapasitetsevne som samfunnsutvikler. Utfordringene er imidlertid ikke bare knyttet til økonomi, men også i tilgang på kompetanseressurser og organisatoriske ressurser.

Kommunikasjoner. Alle casekommunenes beliggenhet, naturgeografi og kommunikasjoner representerer utfordringer for tilgjengeligheten til større sentra og markeder. En av casekommunene (dvs. deler av) har hatt fastlandsforbindelse i tjue år, mens de to andre casekommunene ikke har det. Disse har imidlertid daglige ferger med ut- og inntransportering av varer. Næringsveksten i disse to sistnevnte har ellers vært klart sterkere enn i kommunen med fastlandsforbindelse. I en av disse investeres det imidlertid nå gjennom et stort spleiselag i fastlandsforbindelse, mens i den siste kommunen ikke regnes verken som ønskelig eller realistisk. Stadige sjeldnere fergeforbindelser og for dårlige veier kan imidlertid potensielt bli en økende konkurranseulempe for en del eksportretta næringsliv i små kystkommuner framover. Dårlige kommunikasjoner kan også hemme muligheten for å rekruttere enkelte typer kompetansepersonell når disse stiller økte krav til variert arbeids- og servicetilbud.

Bostedsattraktiviteten. Casekommunens konkurranse med andre steder og byer om mennesker, kompetanse og andre ressurser vil fortsette. Her vil de stå ovenfor kontinuerlige utfordringer med videreutvikle sin attraktivitet som bosted, og som går på et bredt sett av faktorer som arbeidstilbud, boligtilbud og tjenestetilbud m.m. Videreutvikling av bostedsattraktiviteten blir viktigere for å klare å beholde og rekruttere kompetansepersonell og annen arbeidskraft, og dermed opprettholde folketallet på sikt.

4 Sammenfattende konklusjoner og drøftinger

I rapporten beskrives og forklares den demografiske og næringsmessige utviklingen og livskraften i tre små kystkommuner i ulike fylker. Den belyser også viktige utfordringer disse står overfor som livskraftige og robuste samfunn framover. I kapitlet her sammenfattes noen av konklusjonene før drøfting av generalisering.

4.1 Casekommunenes utvikling og livskraft

Fellesfaktorer som har bidratt til å styrke arbeidsplass- og befolkningsutviklingen i alle casekommunene de senere årene

Analysene har vist at til tross for at casekommunene har hatt noe ulike demografiske og økonomisk forutsetninger og utviklingsforløp det siste tiåret, har de samtidig noen fellestrekk når det gjelder faktorer som har bidratt til å styrke deres befolknings- og arbeidsplassutvikling. Disse betingelsene og drivkreftene kan sammenfattes i følgende gjensidig forsterkende forhold:

- *Attraktive tettsteder for tilflytting og bosetting.* Casekommunene har hatt et tettsted som har hatt befolkningsvekst som følge av (netto-) innflytting og noe naturlig tilvekst (fødseloverskudd). Stedet har vært attraktivt som tilflyttingssted og bosted. Medvirkende til dette har vært en god tilgang på arbeidsplasser, velutbygde velferdstjenester, et godt boligtilbud samt enkelte andre stedskvaliteter.

- *Næringsmiljøer med fornyelses- og utviklingsevne.* Casekommunene har hatt nøkkelbedrifter og næringsmiljøer med innovasjons- og omstillingsevne. De har også vært attraktive lokaliseringssteder for enkelte nye bedrifter også eid av eksterne investorer og foretak. Samlet har dette bidratt til at det er utviklet mange nye arbeidsplasser som langt på vei har kompensert for den sterke

nedgangen i tradisjonelle kystnæringer (fiske, foredlingsindustri, fiskebåtverft). Dette har bidratt til at arbeidskraftetterspørselen i deler av privat sektor har vært stor i casekommunene, og sammen med offentlig sektorvekst skapt flere arbeidsplasser totalt sett.

- *Godt utbygde velferdstjenester.* Godt utbygde velferdstjenester og videre utbygging av nye tjenester og institusjoner har bidratt til å styrke tettstedenes velferdstilbud. Dette har det siste tiåret også bidratt til mange flere stabile og attraktive arbeidsplasser. Mange kvinner har blitt rekruttert inn i denne sektoren. Veksten i sektoren har vært påvirket av ulike drivere som nasjonale reformer, statlige inntekts-overføringer, demografiske utviklingstrekk samt lokale prioriteringer.

- *Steds- og miljøkvaliteter.* Foruten arbeidskraftetterspørsel og godt utbygde velferdstjenester har ulike steds- og miljøkvaliteter blitt trukket fram som tilleggsfaktorer av betydning for livskvalitet, tilflytting og bofasthet. Effektene av dette er imidlertid usikker, men mange informanter har trukket fram betydningen av at casekommunenes tettsteder og nære omland har både typiske urbane og rurale kvaliteter som levesteder.

- *Lokal mobiliserings- og samhandlingsevne.* I alle casekommunene, men særlig i to av dem, har både en aktiv privat sektor og sektor-overgripende samhandling bidratt til å utløse ressurser og store fellesinvesteringer næringsutvikling, styrket velferds- og fritidstilbud samt andre typer steds-kvaliteter. Dette har styrket tettstedenes utvikling og attraktivitet.

De tre midterste punktene fungerer langt på vei som underliggende betingelser og drivkrefter for det første punktet. Særlig viktige drivere er knyttet til punkt to og tre. Det siste punktet over har bidratt til å understøtte utviklings- og forbedringstiltak knyttet til flere av punktene over.

Casekommunene har også hatt noe ulike forutsetninger og resultater

Casekommunenes utviklingshistorikk, betingelser og resultater har samtidig hatt enkelte ulikheter det er verdt å nevne. Målt i relative vekstrater i folketall og arbeidsplasser har Sandøy kommune hatt en klart sterkere utvikling enn både Lurøy og Skjervøy som kommuner. Casekommunene har vært noe ulike både når det gjelder bosettingsmønsteret, næringsspesialiseringer,

entreprenørkultur, lokalt vs. eksternt eierskap av nøkkelbedrifter, offentlig engasjement i næringsutviklingen, typer regionalt miljø å spille på samt kommunikasjoner med fastlandforbindelse.

Avgrenset til enkle indikatorer for endogen vekst av arbeidsplasser i privat sektor på kommunenivå det siste tiåret, er opplagt at Sandøy kommune og da særlig rundt tettstedet Steinshamn har vært i klasse for seg. På tettstedsnivå har imidlertid Lovund i Lurøy kommune utmerket seg sterkest av alle tettstedene i denne studien, med sin spesielle vekst i arbeidsplasser og folketall i en kommune som ellers har hatt ganske svak utvikling. Skjervøy kommune har vært hardt rammet av strukturendringer i både marine og maritime næringer, selv om de har fått tilført en god del ny aktivitet og arbeidsplasser. Tettstedet Skjervøy har fått både mye av nedgangen og tilveksten av arbeidsplasser innenfor privat sektor, men først og fremst en sterk vekst i offentlig sektor. Dette har sammen med bostedsattraktivitet sikret en ganske gunstig folketallsutvikling i kommunen.

Casekommunenes utvikling i forhold til kommunegruppen det siste tiåret

I rapportens tidligere kapitler har vi med basis i kvantitative data og indikatorer sammenliknet strukturer og endringskomponenter i casekommunene med små kystkommuner samlet i landet. Når det gjelder utviklingen i privat sektor spesielt har vi også gjennomført en skift- og andelsanalyse. Samlet kom det her fram at casekommunenes noe ”bedre” utvikling i forhold til andre små kystkommuner samlet det siste tiåret kan knyttes til følgende tre målbare hovedfaktorer:

- *Enkelte strukturfordeler*: casekommunene har i utgangspunktet hatt litt gunstigere nærings- og befolkningsstrukturer enn gjennomsnittet for kommunegruppen. I dette ligger et litt andel (nasjonale) vekstnæringer enn gjennomsnittet for kommunegruppen, og en litt yngre befolkning som antakelig medvirker til litt bedre naturlig tilvekstrate.

- *Noe bedre ”konkurranssevne” og ”tiltrekningskraft”*. På den annen siden har casekommunene samlet (men kun to av casene) hatt litt høyere tilvekst av arbeidsplasser i næringslivet enn strukturfordelen skulle tilsi (positiv konkurransekomponent). Det er riktignok en nyanse i bildet ettersom Skjervøy har negativ konkurransekomponent. Utover dette har samtidig har

casekommunene litt bedre (netto-) innflyttingsrater enn gjennomsnittet for kommunegruppen.

- *Sterkere vekst (-rate) i offentlig sektorsyssetting* enn kommunegruppen. Det er vært en klart høyere vekstrate i offentlig sektor i to av casene (Lurøy, Skjervøy) enn gjennomsnittet for kommunegruppen. Dette var også to av tre casekommuner med svakest vekstrater i privat sektor, og der offentlig sektor har virket stabiliserende i lokalt arbeidsmarked.

4.2 Casekommunenes rammebetingelser, utfordringer og mulige tiltaksområder

Studien har dokumentert hvordan casekommunenes demografiske og økonomiske utvikling påvirkes av lokale kapabiliteter og betingelser i ulike former for interaksjon med omgivelsene. I det følgende skal vi omtale noen viktige eksterne føringer og rammebetingelser før vi går litt inn på utfordringer og aktuelle tiltaksområder i casekommunene framover.

Generelle rammebetingelser

Nasjonale samfunnsendringer, politikk og sektordynamikk representerer viktige rammebetingelser og utfordringer for casekommunene framover.

Norge har over lengre tid utviklet seg i retningen av å bli et mer utpreget kunnskaps- og serviceøkonomi og -samfunn. Økt globalisering og nasjonal politikk vil sannsynligvis forsterke denne utviklingen ytterligere framover. I en slik økonomi har byregionene vekstfordeler gjennom endogene vekstkapasitet og tiltrekningskraft. Dette virker sammen med utdanningssamfunnets videre utvikling og til dels mer urbane bostedspreferanser. Disse tunge trendene vil representere kontinuerlige utfordringer for små distriktskommuner, inkludert casekommunenes, befolkningsutvikling og ressurstilgang framover. Arbeidsinnvandringen fra utlandet vil imidlertid kunne påvirke disse mønstrene på ulike måter inkludert mulighetene for utvikling også i distriktene.

Flere typer av sektorpolitikk setter viktige rammebetingelser for utviklingen i casekommunene. Fiskeri- og havbrukspolitikken påvirker casekommunenes og mange andre kystsamfunns muligheter for å kunne utnytte ressursfortrinn i nærrområde til

robust næringsutvikling. Det siste tiåret har fiskeripolitikken utløst økt konsentrasjon i næringen gjennom ordningen med omsettelige kvoter og økt frikopling av havfiskeflåten fra leveringsplikten. Dette har forsterket nedgangen i antall arbeidsplasser i tradisjonelle sjømatnæringer i casekommunene, som i mange andre små kystkommuner. Begrensinger på eierkonsentrasjon i havbruk er noe redusert, og kan bli det ytterligere framover. Fiskeri- og havbrukspolitikken framover vil påvirke struktur- og konsentrasjonsprosesser i fiskeri- og havbruksnæringene, og indirekte hvor mange kystsamfunn som vil få muligheten til å bygge en framtid på slike ressursbaserte næringer. Mye tyder på videreføring av gjeldende politikk de nærmeste årene, og dermed videre eiermessige og geografiske konsentrasjonsprosesser i fiskeri- og havbruksnæringene.

Norsk olje- og gassektor har påvirket hele samfunnsutviklingen i landet inkludert mange kystsamfunn de senere årene. Gunstig oljepris og offensiv utbyggingspolitikk har stimulert høyt investeringsnivå og sektor-vekst med stimuli også til mange teknologi- og servicenæringer. Høyt aktivitetsnivå i sektoren har også indirekte stimulert noe av veksten i et par bedrifter i to av casekommunene (dvs. Sandøy, Skjervøy). Casekommunene har ellers hatt enkelte personer som har tatt seg jobb utenfor kommunen i olje/gassektoren inkludert leveringstjenester. Noen har med dette flyttet mens enkelte er blitt boende.

Olje/gass/leveringstjenester har i casekommunene opplagt konkurrert men ordinære kystnæringer om arbeidskraft og rekrutter. Vedtatte feltutbygginger, kombinert med det nye Stortingets politiske sammensetning, tyder på at vi får et høyt aktivitetsnivå på norsk sokkelen det nærmeste 10-året. Dette vil ha geografisk differensierte, tærende og nærende effekter for annet næringsliv og bosetting på ulike deler av kysten. Casekommunenes evne til egenbasert næringsutvikling vil kunne bli svekket på lang sikt om tappingen av arbeidskraft og kompetansepersonell til olje/gassektoren forsterkes framover.

Nasjonal skatte-, velferds- og kommunepolitikk påvirker den lokale velferdssektorens størrelse, kvalitet og utvikling på flere måter. Mulige endringer i skattepolitikk, kommunestruktur og inntektsoverføringer, vil kunne skape nye utfordringer for mange små distriktskommuner, inkludert casekommunene. Hva som vil kunne komme av endringer her det for tidlig å si noe sikkert om.

Den eksplisitte distrikts- og regionalpolitikken har hatt noe betydning for casekommunenes nærings- og stedsutvikling over tid gjennom investeringsstøtte, redusert arbeidsgiveravgift, støtte til bedriftsutvikling og etableringer, og i tiltakssonen også personrettet støtte. En redusert bedriftsretta distrikts- og regionalpolitikk vil i første rekke kunne svekke mulighetene for nyetableringer og innovasjon i casekommunene framover.

Klima- og miljøpolitikken har gitt små begrensinger på nærings- og samfunnsutviklingen i casekommunene så langt. Når det gjelder byggeforbudet i strandsonen har det vært gitt en god del dispensasjoner. Når det gjelder hensynet til biodiversitet har imidlertid dette så langt hindret utbygging av et større vindmølleprosjekt i en casekommune (Lurøy), men ikke i en annen (Sandøy). Framover kan klima- og miljøkravene til nærings- og samfunnsutviklingen i casekommunene bli skjerpet, men det er vanskelig å se at dette vil skape noen uheldig barrierer mot utviklingen. Skjerpede miljøkrav til oppdrettsnæringens areal- og ressursbruk vil imidlertid neppe skape stor problemer med tilpasninger i casekommunene. Miljø- og klimakrav til opplevelsesnæringene og deres utvikling vil mest styrke deres langsiktige bærekraft med basis i stedsbundne ressurser og kvaliteter.

Utfordringer og aktuelle tiltaksområder i casekommunene

Studien har vist at casekommunene som kystsamfunn har en del av de samme typer av utfordringer som livskraftige og robuste samfunn framover.

En utfordring for casekommunene blir å *opprettholde folketallet* omtrent på samme nivå på sikt. De demografiske strukturene tilsier imidlertid negativ eller svært lav naturlig tilvekst i mange år framover, og om man skal unngå befolkningsnedgang vil det kreve økt innflytting og/eller redusert utflytting (eller videreflytting). En annen hovedutfordring er *tilgangen på kompetansepersonell*, både til offentlig og privat sektor i casekommunene. Dette påvirker tjenestekvalitet i offentlig sektor og utviklingsevne i privat sektor. Det blir en utfordring både å beholde eksisterende og styrke eksternt rekruttering av kompetansepersonell framover. En tredje hovedutfordring er knyttet til *arbeidsplasser*. Å utvikle flere attraktive arbeidstilbud har vært, og vil fortsatt være, en generell utfordring i casekommunene. En særlig utfordring vil være å utvikle bedrifter

og arbeidsplasser som er attraktive både for personer med høyere utdanning og personer med en viss tilhørighet til området.

En fjerde utfordring er knyttet til å sikre inntektsgrunnlag og muligheter for *videreutvikling av velferdstjenester* lokalt. Utbygging av velferdstjenester med god dekning og mange arbeidsplasser har vært viktig for bostedsattraktiviteten i casekommunene, og vil fortsatt være det i årene som kommer. Aldring, endringer i velferds- og kommunepolitikk samt tiltagende stedskonkurransen vil skape betydelig utfordring for tjenesteproduksjon og kvalitet i casekommunene framover. En femte utfordring er knyttet til *kommunikasjoner*. Alle casekommunene har en naturgeografi og beliggenhet som innebærer kommunikasjonsmessige utfordringer i forhold til større sentra og markeder. Svekket fergetilbud og for dårlig veier kan potensielt bli til en økt ulempe for eksportretta næringsliv og tiltrekningskraften på kompetansepersonell. En siste utfordring er knyttet *utviklingssevne og tiltrekningskraft*. Kunnskapsøkonomien, desentralisering av utviklingsansvaret og sterkere stedskonkurransen om menneskelige ressurser, gjør evne til egen utvikling og styrking av attraktivitetsfaktorer viktigere for den lokale utviklingen. Dette stiller økte krav til utviklingskapasitet og sektorovergripende tiltak, som gir spesielle utfordringer for de minste (og de største) kommunene.

De omtalte framtidsutfordringene som har vært gjennomgående for casekommunene i denne studien, kan møtes med lokale og regionale utviklingstiltak på flere områder. Til slutt her skisseres bare noen helt generelle fokusområder for slik innsats som har relevans for alle casekommunene. Særlig relevant innsatsområder vil være rettet mot å styrke:

- *Bostedsattraktiviteten*. Livskraftige og robuste kystkommuner må være attraktive steder og regioner å bo, arbeide og leve i. Strategier for å styrke bostedsattraktiviteten krever sektorovergripende tiltak og samhandling mellom kommune, næringsliv og sivilsamfunn, og må innrettes både mot brede befolkningsgrupper og på enkelte områder mer målrettet mot strategisk viktige grupper.

- *Næringsutvikling og innovasjon*. Både tiltak for å styrke viktige etablerte bærekraftige næringer, og utvikling av nye arbeidsplasser og næringer, er helt nødvendig for sikre aktivitetsnivået i privat sektor. Et særlig utviklingsfokus bør rettes mot bærekraftig nærings-innovasjon og -utvikling basert på stedsbundne ressurser

og fortrinn. Om mulig med et betydelig innslag av lokalt/ regionalt eierskap som gir større sjanser for tålmodig eierskap og lokale ringvirkninger. Å utvikle flere arbeidsplasser som er attraktive for personer med tilhørighet til regionen og personer med høyere utdanning.

- *Kommunens rolle som samfunns- og næringsutvikler.* Gode kommunale velferdstjenester er naturligvis viktig for bostedsattraktivitet. Samtidig kan case-kommunens rolle som tilrettelegger og serviceinstitusjon for steds- og næringsutvikling styrkes. Styrkingen av kommunenes attraktivitet ikke bare som bosted, men også næringssted og besøkssted, vil kreve økt sektorovergrep og samhandling og mobilisering på tvers. Dette krever økte ressurser og tiltak for å styrke kommuneinstitusjonens rolle som utviklingsaktør og tilrettelegger for lokal og regional utvikling.

- *Regionalt samarbeid og integrasjon.* Videre utvikling av interkommunalt samarbeid vil kunne bedre tjenestekvalitet og planleggingskapasitet på enkelte områder for casekommunene. Bedre kommunikasjoner i regionen vil også kunne styrke casekommunene. Disse, som små distriktskommuner forøvrig, vil utsettes for økende konkurranse om arbeidskraft og kompetanse. En del av de eksportretta næringene vil kunne styrke konkurransevnen med bedre kommunikasjoner ut til regionale og nasjonale knutepunkt. Bedre kommunikasjoner vil muligens styrke case-kommunenes bostedsattraktivitet og muligheter for å beholde eksportrettet næringsutvikling, men vil samtidig kunne ha negative effekter for utviklingen i lokale servicenæringer.

4.3 Om generalisering

Rapporten beskriver og forklarer utviklingstrekk og livskraftighet i tre strategisk utvalgte kystkommuner i ulike fylker og landsdeler. I utvalget ligger det både begrensninger og visse muligheter for å generalisere funn og anbefalinger.

Utvalget må kunne betegnes som forholdsvis representativt for gruppen av små kystkommuner med en sterk forankring til marine og/eller maritime næringer, og som samtidig har hatt en bedre relativ utvikling i arbeidsplasser og/eller folketallet enn gjennomsnittet for hele kommunegruppen. Utvalget dekker

samtidig noe av variasjonen innenfor denne gruppen med hensyn til geografisk beliggenhet i ulike fylker og til dels landsdeler⁵⁹.

Utvalget er imidlertid mindre representativt for kommunegruppen som helhet når det gjelder andel nasjonale vekstnæringer (oppdrett, oppdrettsrelaterte tjenester, skipsutstyr, forretningstjenester) samt utfall i form av vekstrater i folketall og/eller arbeidsplasser det siste tiåret. Casekommunene har slik sett vært mer ”suksessfulle” enn kommunegruppen som helhet og flertallet av små kystkommuner. De fleste små kystkommunene har nok også manglet større nøkkelbedrifter med konkurransekraft i nasjonale og internasjonale vekstbransjer og –markeder slik casekommunene har hatt. Casekommunene har ved siden av å ha større vekstbedrifter innenfor marine og maritime næringer, samtidig utviklet en ganske betydelig allsidighet i næringsmiljøet med hensyn til ulike bransjer som nok mange andre små kystkommuner mangler. De fleste av landets små kystkommuner finnes i Nord-Norge, hvorav særlig mange i Troms og Finnmark har vært ganske ensidig avhengige av tradisjonelle sjømatnæringer. Sammen med mer begrensede alternative næringsmuligheter har disse blitt sterkere rammet av strukturrasjonalisering i sjømatnæringene.

Hovedformålet med denne studien har vært å trekke ut likheter og ulikheter i betingelser og årsaksfaktorer bak befolknings- og arbeidsplassutviklingen, demografisk og økonomisk livskraft, i ”relativt suksessfulle” små kystkommuner i ulike fylker. Dette er ikke først og fremst en årsaksanalyse av hvorfor enkelte små kystkommuner har klart seg mye bedre enn de som har klart seg mye dårligere. En slik analyse ville krevd kontrasterende case der også kystkommuner med en mye dårligere utvikling var med. Når dette er sagt gir studien innsikt i hva som har styrket befolknings- og arbeidsplassutviklingen i casekommunene, og samtidig noe av variasjonsbredden som finnes blant slike kystkommuner når det gjelder grader og former for ”relativ suksess” og livskraft.

Casekommunenes strukturer og utviklingstrekk er også sammenliknet med gjennomsnittet for kommunegruppen som helhet (ekstern komparasjon) med basis i kvantitative mål og sentrale indikatorer (demografi, næring, offentlig sektor). Her ble

---

⁵⁹I utvalget inngår både ett case fra Vestland med sterkest spesialisering mot maritime næringer (skipsutstørs-industri og rederi) og to case fra Nord-Norge med sterkest spesialisering mot marine næringer (fiske og sjømatindustri).

casekommunenes gunstigere utvikling enn gjennomsnittet forklart med en kombinasjon av strukturfordeler og relativ konkurransestyrke (begge deler når det gjaldt demografi og næring) foruten spesiell offentlig sektorvekst.

Casekommunene har blitt mer inngående sammenliknet med hverandre (intern komparasjon) med basis både i kvantitative og kvalitative data og casestudier. Dette har gitt en dypere innsikt i viktige betingelser og drivkrefter bak deres demografiske og økonomiske utvikling de senere årene. Studien beskriver hvordan demografisk og økonomisk livskraft skapes gjennom et samspill mellom attraktive tettsteder for bosetting og tilflytting, et næringsmiljø med fornyelsesevne og lokalsamfunnsansvar, offensiv utbygging av velferdstjenester samt lokal samhandling og ressursmobilisering. Ut i fra caseutvalgets grad av representativitet mener vi at en del av de generelle forholdene som belyses i studien som rammebetingelser, faktorer bak livskraft og ”suksess”, samt utfordringer, vil ha betydelig relevans for mange mindre kommuner i distriktene.

Analysene viser imidlertid at casekommunene både har vært litt ”dyktige” og litt ”heldige”. De har alle hatt fordel av å ha en-to litt større nøkkelbedrifter med konkurransevne og vekstkraft. Disse nøkkelbedriftene har hatt ulik historisk utspring og utvikling (lokalt utviklet vs. kommet utenfra), men har til felles at de har gitt betydelig positive ringvirkninger for annet næringsliv, arbeidsplasser og folketallet i kommunene. Noe av grunnlaget for nøkkelbedriftenes vekstkraft har vært knyttet til lokale fortrinn og kapabiliteter (naturressurser, fysiske anlegg, entreprenører, kompetanse), opparbeidede nettverksressurser (kunnskaps- og innovasjonsnettverk regionalt og nasjonalt) og verdikjeder koplet til nasjonale og internasjonale vekstmarkeder. Dette gjelder oppdrettsnæringen og relatert virksomheter (Skjervøy, Lurøy og Sandøy), og maritime industrier og tjenester (Sandøy). Lokalisering av slike nøkkelbedrifter er imidlertid ikke noe alle småkommuner enkelt kan skaffe seg gjennom egen næringspolitikk. Slike forutsetninger lar seg rett og slett ikke etablere eller overføre på en enkel måte. For de fleste småkommuner er det mer realistisk å satse på å stimulere til nyetableringer av relaterte bedrifter med basis i områdespesifikke ressurser, og fortrinnsvis også med et visst innslag av lokale/regionale eiere og samarbeid.

Når vi har sett nærmere på noen av de mest ”suksessfulle” små kystkommunene målt i utviklingen i arbeidsplasser og folketall, er det samtidig viktig å understreke at de fleste små kystkommunene har en svakere utvikling enn de fleste større kystkommunene. I gjennomsnitt har små kystkommuner mindre demografisk og økonomisk vekstkraft enn gjennomsnittet for større kystkommuner. Små kommuner i distriktene vil tendensielt ha strukturelle ulemper som ”vekstmiljøer” sammenliknet med større sentrale kommuner.

De fleste kommunale planer har mål og forventninger om vekst i folketall og arbeidsplasser. Dette er imidlertid lite realistisk for mange små kommuner i kystdistriktene, som risikerer fortsatt nedgang i folketallet. Det eneste som kan motvirke dette er imidlertid økt arbeidsinnvandring fra utlandet og vekst av arbeidsplasser særlig i offentlig sektor. Enkelte vil kunne opprettholde og utvikle nye arbeidsplasser i privat sektor, men de fleste vil nok ha fortsatt nedgang. Omfang og nivå på dette vil imidlertid påvirkes av ulike typer nasjonal sektorpolitikk m.m.

I små kystkommuner i distriktene vil det å utvikle demografisk, økonomisk og kulturell livskraft og bostedsattraktivitet være viktigere enn akkurat nivået på en ”kvantitativ vekst” målt i folketall og arbeidsplasser. Det er et mer relevant mål å forsøke å opprettholde folketallet gjennom egen fornyelse og tilførsel utenfra. Uten tilstrekkelig livskraft og bostedsattraktivitet risikeres det imidlertid at man vil få nedadgående spiraler som gir langvarige reduksjoner i arbeidsplasser og folketall.

Lokale og regionale tiltaksområder for å styrke casekommunenes stabilitet og robusthet på sikt (kapittel 4.2.) har relevans for små og mellomstore kommuner i distriktene generelt. De angitte tiltaksområdene er foran omtalt på et generelt nivå, men den konkrete utformingen og innretningen vil naturligvis måtte variere og tilpasses ulike lokale og regionale kontekster.

I studien har vi ikke analysert arbeidsinnvandringens dypere betydning for casekommunenes økonomiske og sosiale liv, eller drøftet implikasjoner for småsamfunnenes livskraft og robusthet på lengre sikt. Dette innebærer at studien ikke har analysert om arbeidsinnvandringen har ført til dårligere lønns- og arbeidsvilkår i lokalt næringsliv og slik sett bidratt til å undergrave langsiktig robusthet for lokalsamfunnet. Dette innebærer også at vi heller

ikke vet om arbeidsinnvandringen har bidratt til å svekke den lokale rekrutteringen i casekommunene gjennom nedadgående jobbkvalitet eller utstenging gjennom fortrenning.

De empiriske funnene i studien utfordrer i liten grad begreper og teoretisk analyseramme som ble omtalt innledningsvis i rapporten. De empiriske analysene har vist at småsamfunn kan ha en betydelig innovasjonsevne og livskraft. Innovative bedrifter og entreprenører, gode velferdstjenester, attraktive stedskvaliteter, lokal og regional samhandlingsevne, er forhold som gjør at enkelte småsamfunn klarer å redusere eller overvinne enkelte avstands- og størrelsesulemper når det gjelder å være nyskapende og livskraftige. De fleste små kystsamfunn har imidlertid betydelig utfordringer med å opprettholde folketall og arbeidsplasser.

Litteratur

- Aasbrenn, K. red. (1995): Livskraftige uttynningsamfunn – en nordisk antologi. NordRefo 1995:3.
- Aarsæther, N., Nyseth, T. (2011): Liv laga ? – Stedsutvikling og stedstrategier i nord. Kap.3 i Jentoft, S. m.fl.: Hvor går Nord-Norge ? Orkana Akademisk.
- Andersen, S.S. (2013): Casestudier. Forskningsstrategi, generalisering og forklaring. Fagbokforlaget.
- Aschehoug og Gyldendal (2006): Store norske leksikon. Oslo: Kunnskapsforlaget
- Berg og Lysgård (2004): ”Ruralitet og urbanitet – bygd og by” i Plan 2/2004: 18-25)
- Berg, G. N. (2009): Bostedsvalg – et spørsmål om sted, mobilitet, bygd og by og hjem(me). I Gunnerud Berg m.fl. (red.): Mennesker og steder i samspill. Tapir Akademisk forlag
- Borch; O.J. og A.Førde (red.) (2010): Innovative bygdmiljø. Ildsjeler og nyskappingsarbeid. Fagbokforlaget.
- Finstad, N. Aarsæther, N. (2003): Utviklingskommunen. Kommuneforlaget.
- Flyvebjerg, B.(2006): Five Misunderstandings About Case-StudyResearch. Qualitative inquiry. Volume 12, number 2, April 2012, Sage Publications.
- Gundersen, F. og Juvkam, D. (2012): Bo- og arbeidsmarkedsregioner i Norge. NIBR-rapport kommer.
- Gundersen, F. og K. Onsager (2011): Regional innovasjon og næringsutvikling. NIBR-rapport 2011:12.
- Hanson, J. og O. Wicken (red): Rik på natur. Innovasjon i en ressursbasert kunnskapsøkonomi. Fagbokforlaget.

- Lindkvist, B. og Antelo, A. P. (2007): Restructuring a Peripheral Coastal Community: The Case of a Galician Fishing Town. *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 31.2 p 368-383
- Lovundseminaret (2011): Rapport fra det 3.dje Lovundseminaret 17-18 juni 2011. Finnblåsa forlag.
- Massey, D. (2007): *World City*. Cambridge Polity.
- Moen, S.E. (2011): Kommunen som samfunnsutvikler – drivere og hindringer for nærings- og sysselsettingsarbeid. *Fafo-rapport 2011:30*.
- Nygaard (2012): ”Hvordan står det til med boligmarkedet i distriktene?” i *Plan 1/2012* s. 18-22).
- Nygaard (2012): ”Hvordan står det til med boligmarkedet i distriktene?” i *Plan 1/2012* s. 18-22). Oslo: Universitetsforlaget.
- Onsager, K (2009): “By- og småstedsregionene i Innlandet - kompetanse, innovasjon og utvikling“. Kapittel 2 i Johnstad og Hauge (red.) (2009): *Samhandling og innovasjon*. Oplandske bokforlag.
- Onsager, K. Gundersen F., Schmidt L., Sørli K., Vestby, GM.: ”Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Sandøy kommune”. *NIBR-rapport 2012: NIBR-rapport 2011:24*.
- Onsager, K, Gundersen, F, Schmidt, L, Sørli K og Vestby, F.: *Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Skjervøy kommune*. *NIBR-rapport 2012:23*
- Ringholm, T. Arsæther, N., Nygaard, V., Selle P. (2009): *Kommunen som samfunnsutvikler*. *Norutrap nr.8/2009*.
- Reve, T. og A. Sasson (2011): ”Et kunnskapsbasert Norge”. Universitetsforlaget.
- Schmidt, L., Gundersen, F., Onsager, K., Stokke, K.B. og K. Sørli (2011): *Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Lurøy kommune, med hovedvekt på Lovund* *NIBR-rapport 2011:30*

- Schmidt, L. og J. Guttu, F. Gundersen (2007): Fargerikt samfunn i et arktisk klima: En studie av steds- og næringsutvikling i Vardø. NIBR-rapport 2007:03, Oslo.
- Skogheim, R og Vestby, G.M. (2010): Kulturarv og stedsidentitet. Kulturarvens betydning for identitetsbygging, profilering og næringsutvikling. NIBR-rapport 2010:12
- Stokke, K.B., F. Gundersen, K. Sørli og E. Vindenes (2008): Steds- og næringsutvikling på Lovund – fra krise til suksess. NIBR-rapport 2008:5
- Søholt, S, Aasland, A., Onsager, K., Vestby, GM (2012): - "Derfor blir vi her"- innvandrere i Distrikts-Norge". NIBR-rapport 2012:5
- Sørli, K, Aure, M. Langset B. (2012): "Hvorfor flytte? Hvorfor bli boende? - Bo- og flyttemotiver de første årene på 2000-tallet". NIBR-rapport 2012:22.
- Teigen H. (2004): Kollektivt entreprenørskap - et alternativ også for framtida? I Arbo og Gammelsæther (red.): Innovasjonspolitikken scenografi - Nye perspektiver på næringsutvikling. Tapir forlag.
- Vareide, K., L. Kobro og H. Storm (2013): Anvendelse av programteori for attraktivitet. TF-notat nr.12, 2013.
- Vea 2009, J. (2009): To kulturer. En sammenliknende undersøkelse av den vestnorsk og nordnorske kystsamfunnet med hovedvekt på det 19. og 20. århundre. Høyskoleforlaget.
- Vestby, G.M. og Skogheim, R. (2010): Florø i fokus – sosiokulturelle stedsanalyse for byutvikling og profilering. NIBR rapport 2010:6
- Vestby, GM (2005): *Byenes attraktivitet- byutvikling som grunnlag for profilering og markedsføring* NIBR-rapport 2005:13 (kap. 4: Byenes ønske om å være attraktive for bosetting. Kap 7: Næringslivet som attraktivitetsdimensjon)
- Vestby, GM, F. Gundersen og R. Skogheim (2006): *Kongsberg – en attraktiv by å bo i?* En surveyundersøkelse blant innpendlere til Kongsbergindustrien. Av NIBR-notat 2006: 128

Vedlegg 1

Tabeller og figurer

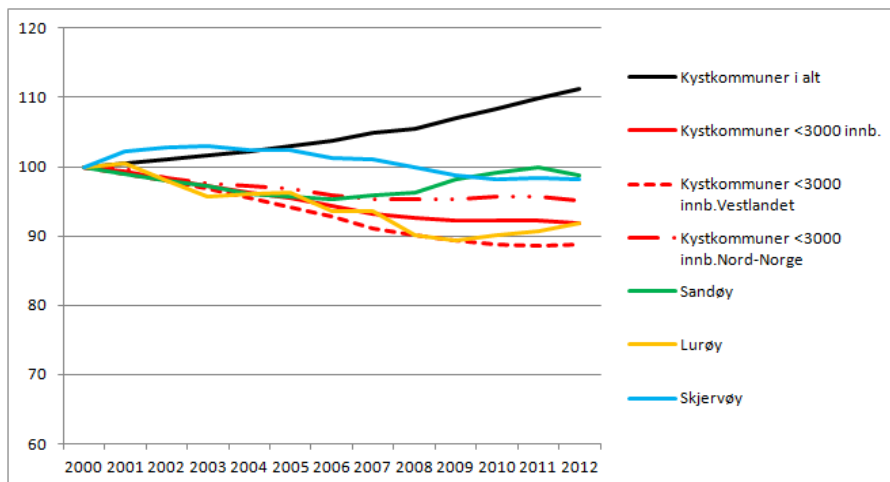
Tabell v1 Folketall og endringskomponenter for klasser av kystkommuner og casekommunene 2000-2011.
(Datakilde:SSB)

	Folketallet		Sum endringskomponenter 2000-11*		
	2011	Prosent endring 2000-11	Fødsels-overskudd	Netto-innflytting	Folketilvekst
Landet	4 920 305	10	4,2	6,6	10,8
Kystkommuner i alt	3 665 938	11	5,1	6,4	11,5
Kystkommuner >100.000 innb.	1 271 918	16	8,1	8,8	16,8
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.	463 128	15	5,5	9,8	15,3
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.	1 217 206	11	4,6	6,8	11,4
Kystkommuner med 3.000-10.000 innb.	553 445	2	1,7	1,5	3,3
Kystkommuner <3000 innb.	160 241	-8	-3,2	-4,7	-8,0
Casekommunene:	6129	-3,8	-1,0	-2,8	-3,8
Sandøy (MR)	1332	0,0	-2,9	1,8	-1,2
Lurøy (N)	1912	-9,3	-2,6	-6,1	-8,2
Skjervøy (T)	2885	-1,7	1,0	-2,6	-1,8
Små kystkommuner (<3000 innb.) i casekommunenes fylker:					
Kystkommuner <3000 innb.i Møre og Romsdal (MR)	20196	-6,9	-1,8	-3,2	-6,7
Kystkommuner <3000 innb.i Nordland (N)	40676	-11,1	-5,1	-6,9	-12,0
Kystkommuner <3000 innb.i Troms (T)	24264	-8,9	-4,7	-4,5	-9,0

Tabell v2 Demografiske komponenter for casekommunene, grupper av kystkommuner og landet 2000-2011 (SSB).

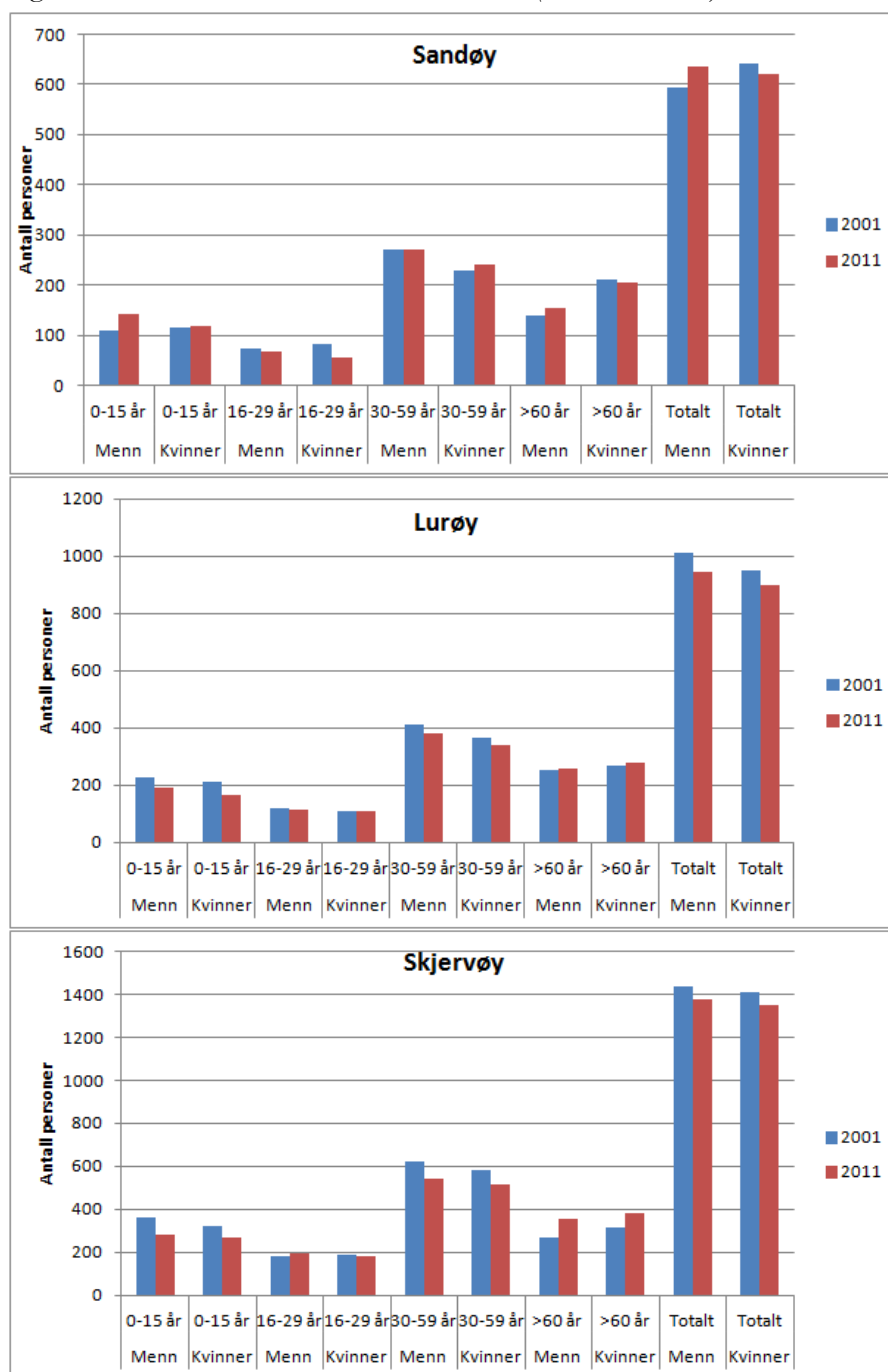
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2000-11
Endring i folketal (2000=100)													
Landet	100	101	101	102	102	103	104	105	106	107	108	110	10
Kystkommuner i alt	100	100	101	102	102	103	104	105	106	108	109	111	11
Kystkommuner >100.000 innb.	100	100	101	102	103	104	106	108	110	112	114	116	16
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.	100	101	102	103	104	105	106	108	110	111	113	115	15
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.	100	101	101	102	103	103	104	105	107	108	109	111	11
Kystkommuner med 3.000-10.000 innb.	100	100	100	100	100	100	100	100	100	101	102	102	2
Kystkommuner <3000 innb.	100	99	98	97	96	95	94	93	93	92	92	92	-8
Casekommunene	100	101	100	99	99	99	97	97	96	96	96	96	-4
Sandøy	100	99	98	97	96	96	95	96	96	98	99	100	0
Lurøy	100	100	98	96	96	96	94	93	90	89	90	91	-9
Skjervøy	100	102	103	103	102	102	101	101	100	99	98	98	-2
Kystkommuner <3000 innb. i Møre og Romsd	100	99	96	96	95	95	94	93	92	93	93	93	-7
Kystkommuner <3000 innb. i Nordland	100	99	97	96	95	94	92	91	90	89	89	89	-11
Kystkommuner <3000 innb. i Troms	100	99	99	98	98	96	96	94	93	92	92	91	-9
Folketilvekst (% av folketallet hvert år)													
Landet	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6	0,7	0,9	1,2	1,3	1,2	1,3	1,3	10,8
Kystkommuner i alt	0,5	0,5	0,6	0,6	0,7	0,8	1,0	1,3	1,4	1,3	1,4	1,4	11,5
Kystkommuner >100.000 innb.	0,4	0,8	1,0	0,9	1,3	1,4	1,6	1,9	2,2	1,8	1,8	1,8	16,8
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.	1,1	1,0	1,0	0,9	0,9	1,2	1,4	1,5	1,7	1,5	1,5	1,5	15,3
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.	0,8	0,5	0,7	0,6	0,7	0,8	1,0	1,2	1,3	1,2	1,2	1,3	11,4
Kystkommuner med 3.000-10.000 innb.	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	-0,2	0,4	0,5	0,8	0,8	0,8	0,8	3,3
Kystkommuner <3000 innb.	-0,6	-1,3	-0,9	-0,9	-0,9	-1,2	-1,2	-0,5	-0,5	-0,1	0,0	0,2	-8,0
Casekommunene	0,9	-0,7	-0,8	-0,4	0,0	-1,5	0,0	-1,6	-0,4	0,2	0,5	0,0	-3,8
Sandøy	-1,1	-1,0	-0,8	-1,2	-0,4	-0,3	0,5	0,4	2,0	1,0	0,9	-1,3	-1,2
Lurøy	0,4	-2,4	-2,4	0,4	0,2	-2,8	-0,1	-3,6	-0,8	0,9	0,6	1,3	-8,2
Skjervøy	2,1	0,6	0,2	-0,6	0,0	-1,1	-0,2	-1,1	-1,3	-0,6	0,1	-0,2	-1,8
Kystkommuner <3000 innb. i Møre og Romsd	-0,6	-3,2	-0,6	-1,1	-0,1	-0,9	-0,8	-0,6	0,5	0,4	-0,1	0,3	-6,7
Kystkommuner <3000 innb. i Nordland	-1,3	-1,4	-1,2	-1,1	-1,2	-1,7	-1,6	-1,1	-0,6	-0,6	0,2	-0,3	-11,0
Kystkommuner <3000 innb. i Troms	-0,9	-0,4	-0,4	-0,9	-1,3	-0,8	-1,7	-1,1	-1,0	-0,4	-0,3	0,3	-9,0
Fødselsoverskudd (% av folketallet hvert år)													
Landet	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	4,2
Kystkommuner i alt	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	5,1
Kystkommuner >100.000 innb.	0,5	0,5	0,5	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	8,1
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	5,5
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	4,6
Kystkommuner med 3.000-10.000 innb.	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	1,7
Kystkommuner <3000 innb.	-0,2	-0,2	-0,3	-0,2	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	-0,2	-0,3	-3,2
Casekommunene	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,3	0,0	-0,2	-0,4	-0,3	0,3	-0,1	-1,0
Sandøy	-0,6	-0,6	0,2	-0,1	-0,2	0,1	-0,5	-0,1	-0,5	0,2	-0,4	-0,4	-2,9
Lurøy	0,0	-0,4	-0,6	0,1	0,1	-1,0	-0,2	-0,3	-0,7	-0,3	0,5	0,2	-2,6
Skjervøy	0,4	0,6	0,4	-0,1	0,0	0,0	0,2	-0,2	-0,2	-0,4	0,5	-0,2	1,0
Kystkommuner <3000 innb. i Møre og Romsd	-0,1	-0,1	-0,3	-0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,3	-0,1	-0,2	-0,3	-1,8
Kystkommuner <3000 innb. i Nordland	-0,4	-0,4	-0,5	-0,4	-0,3	-0,5	-0,4	-0,4	-0,5	-0,5	-0,3	-0,5	-5,1
Kystkommuner <3000 innb. i Troms	-0,1	-0,4	-0,3	-0,5	-0,5	-0,4	-0,4	-0,4	-0,5	-0,5	-0,3	-0,4	-4,7
Nettoflytting (% av folketallet hvert år)													
Landet	0,2	0,2	0,4	0,2	0,3	0,4	0,5	0,8	0,9	0,8	0,9	1,0	6,6
Kystkommuner i alt	0,1	0,1	0,3	0,2	0,3	0,4	0,5	0,9	1,0	0,8	0,9	0,9	6,4
Kystkommuner >100.000 innb.	-0,2	0,3	0,5	0,3	0,6	0,7	0,9	1,1	1,4	1,0	1,0	1,1	8,8
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.	0,6	0,6	0,7	0,6	0,5	0,8	0,9	1,1	1,1	0,9	1,0	1,1	9,8
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.	0,3	0,1	0,4	0,3	0,3	0,5	0,6	0,9	0,9	0,7	0,8	0,9	6,8
Kystkommuner med 3.000-10.000 innb.	-0,1	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3	0,3	0,4	0,6	0,7	0,6	1,5
Kystkommuner <3000 innb.	-0,5	-0,9	-0,6	-0,7	-0,7	-0,8	-1,0	-0,3	-0,2	0,2	0,2	0,5	-4,7
Casekommunene	0,8	-0,7	-0,9	-0,4	0,0	-1,2	0,0	-1,3	0,0	0,4	0,2	0,2	-2,8
Sandøy	-0,5	-0,4	-0,9	-1,2	-0,2	-0,4	0,9	0,5	2,6	0,8	1,4	-0,9	1,8
Lurøy	0,4	-1,9	-2,0	0,3	-0,1	-1,8	0,1	-3,4	-0,2	1,2	0,2	1,2	-6,1
Skjervøy	1,7	0,0	-0,2	-0,6	0,0	-1,1	-0,4	-0,8	-1,0	-0,2	-0,3	0,1	-2,6
Kystkommuner <3000 innb. i Møre og Romsd	-0,4	-1,4	-0,4	-1,0	-0,1	-0,8	-0,6	-0,5	0,8	0,6	0,1	0,6	-3,2
Kystkommuner <3000 innb. i Nordland	-1,0	-1,0	-0,7	-0,7	-0,9	-1,1	-1,2	-0,7	-0,1	-0,1	0,5	0,2	-6,9
Kystkommuner <3000 innb. i Troms	-0,7	0,0	-0,1	-0,4	-0,8	-0,5	-1,3	-0,9	-0,5	0,1	-0,3	0,7	-4,5

Figur v1 *Prosentpoeng utvikling i folketallet i casekommunene og grupper av kystkommuner 2000-2011 (2000=100)*

Tabell v3. Aldersspesifikke befolkningsstrukturer og utviklingstrekk i casekommunene og landet 2001-2011 (Datakilder: SSB)

		Antall personer			Prosent fordelt			Lokaliseringskvotient	
		2001	2011	Endring	2001	2011	Endring	2001	2011
Sandøy	0-15 år	226	263	37	18	21	2,6	0,8	0,9
	16-29 år	159	124	-35	13	10	-3,0	0,6	0,5
	30-59 år	500	513	13	41	41	0,3	0,9	0,9
	>60 år	349	357	8	28	28	0,1	3,2	2,4
	Totalt	1 234	1 257	23	100	100	0,0	1,0	1,0
Lurøy	0-15 år	439	356	-83	22	19	-3,1	0,9	0,9
	16-29 år	227	227	0	12	12	0,8	0,6	0,6
	30-59 år	776	720	-56	40	39	-0,5	0,8	0,9
	>60 år	517	536	19	26	29	2,8	3,0	2,4
	Totalt	1 959	1 839	-120	100	100	0,0	1,0	1,0
Skjervøy	0-15 år	687	549	-138	24	20	-4,0	1,0	0,9
	16-29 år	369	383	14	13	14	1,1	0,6	0,7
	30-59 år	1 208	1 061	-147	42	39	-3,5	0,9	0,9
	>60 år	581	731	150	20	27	6,4	2,3	2,2
	Totalt	2 845	2 724	-121	100	100	0,0	1	1
Landet	0-15 år	952 638	988 568	35 930	24	22	-1,6	1	1
	16-29 år	800 763	910 588	109 825	20	20	0,4	1	1
	30-59 år	1 893 720	2 028 041	134 321	47	45	-1,9	1	1
	>60 år	355 441	533 770	178 329	9	12	3,1	1	1
	Totalt	4 002 562	4 460 967	458 405	100	100	0,0	1	1

Figur v2 *Aldersstrukturer i casekommunene (Datakilde:SSB)*

Tabell v4 Demografiske endringskomponenter i casekommunene 1988-2011.

	1988-99	2000-2011
Sandøy		
Levendefødte	183	164
Døde	220	202
Fødselsoverskudd	-37	-38
Innflyttinger	382	505
Utflyttinger	561	483
Nettoinnflytting	-179	22
Folketilvekst	-220	-17
Lurøy		
Levendefødte	341	260
Døde	378	313
Fødselsoverskudd	-37	-53
Innflyttinger	993	1008
Utflyttinger	1192	1134
Nettoinnflytting	-199	-126
Folketilvekst	-236	-170
Skjervøy		
Levendefødte	531	375
Døde	391	346
Fødselsoverskudd	140	29
Innflyttinger	1511	1604
Utflyttinger	1852	1681
Nettoinnflytting	-341	-77
Folketilvekst	-200	-54

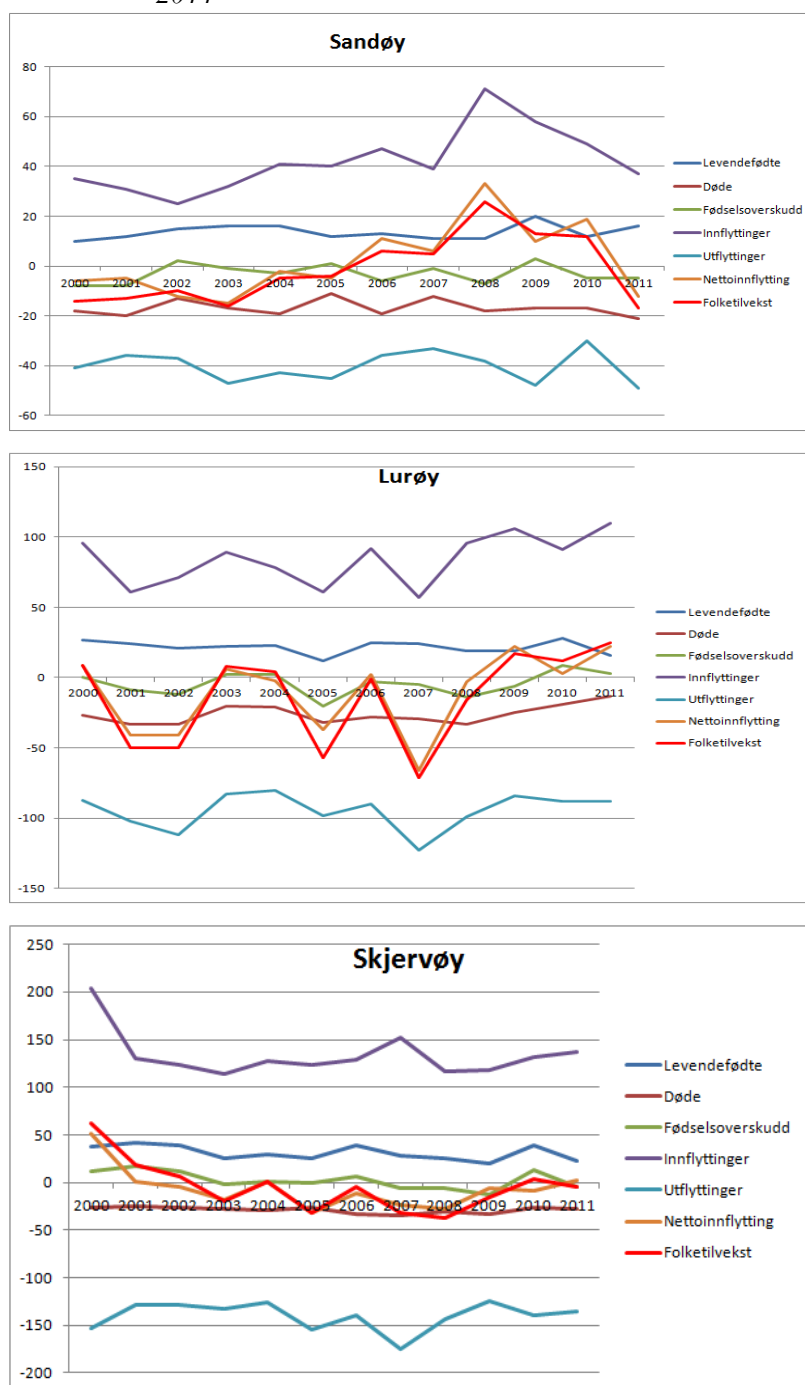
(Datakilde:SSB)

Tabell v5 Bofaste, tilbakeflyttere, fraflyttere, tilflytting og videreflyttere.

Folketallet for de 15 årskullene som er fulgt gjennom voksenlivet fra 15 og oppover.			
SANDØY	Menn	Kvinner	Totalt
Folketall, 15-årstrinnet	400	413	813
Folketall, 25-54 år	253	222	475
Flyttetap	-147	-191	-338
Bofaste	148 (37%)	80 (19%)	228 (28%)
Tilbakeflyttere	40 (10%)	56 (14%)	96 (12%)
Fraflyttede	212 (53%)	277 (67%)	489 (60%)
Tilflyttere	65	86	151
Videreflyttere	115	133	248
LURØY	Menn	Kvinner	Totalt
Folketall, 15-årstrinnet	363	349	712
Folketall, 40-54 år	198	172	370
Flyttetap	-165	-177	-342
Bofaste	74 (20%)	40 (11%)	114 (16%)
Tilbakeflyttere	65 (18%)	55 (16%)	120 (17%)
Fraflyttede	224 (62%)	254 (73%)	478 (67%)
Tilflyttere	59	77	136
Videreflyttere	160	235	395
SKJERVØY	Menn	Kvinner	Totalt
Folketall, 15-årstrinnet	360	412	772
Folketall, 25-39 år	290	272	562
Flyttetap	-70	-140	-210
Bofaste	174 (48%)	126 (30%)	300 (39%)
Tilbakeflyttere	36 (10%)	73 (18%)	109 (14%)
Fraflyttede	150 (42%)	213 (52%)	363 (47%)
Tilflyttere	80	73	153
Videreflyttere	112	163	275

(Datakilde: SSB/NIBR)

Figur v3 Demografiske endringskomponenter i casekommunene 2000-2011

Datakilde:SSB)

Tabell v6. Nærings- og sektorstrukturer og endringer i casekommunene, grupper av kystkommuner og landet 2000-11
(Datakilde:SSB/NIBR).

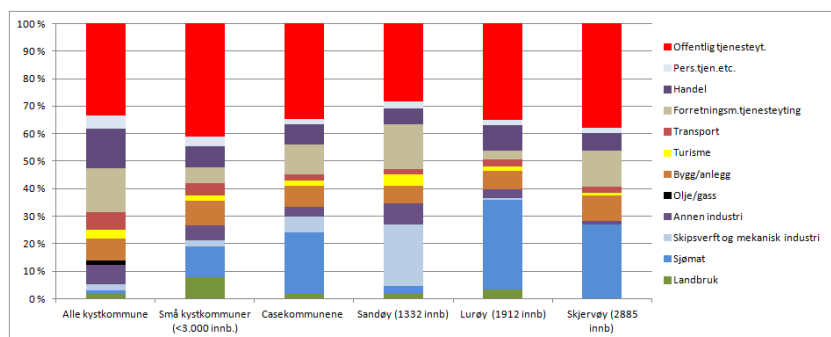
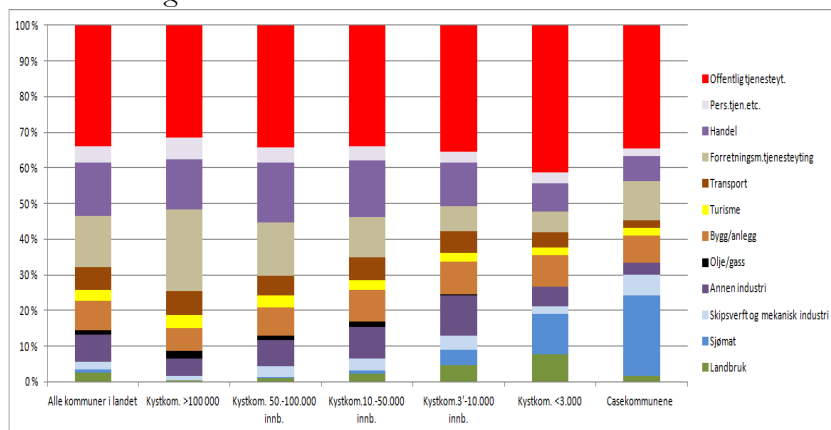
	Antall kommuner	1.MARINE NÆRINGER				2.MARITIME NÆRINGER				3. Andre næringer										Privat sektor totalt (1+2+3)	Offentlig sektor	TOTALT	
		TOTALT	Fiske	Oppdrett	Fiske-industri	TOTALT	Sjøsvert	Mekansk industri	Sjefart	MARINE+MARITIME TOTALT	TOTALT	Oljegass	Perlesiv	Landbruk	Annen industri	Byggenæring	Landtransport	Forenningssag	Utenomsyning				Handel
Antall arbeidsplasser 2011:																							
Landet totalt	431	24 481	7 374	7 417	9 690	81 180	28 312	28 762	24 106	105 661	1 551 357	29 808	80 533	62 344	189 030	202 433	133 429	363 040	375 522	115 219	1 657 018	847 419	2 504 437
Alle kystkommuner	264	24 062	7 293	7 222	9 547	71 077	26 228	20 951	23 898	95 139	1 211 430	29 742	64 159	33 417	139 703	152 036	99 999	313 783	286 235	92 358	1 306 569	654 172	1 960 741
Kystkommuner >100.000 innb.	5	518	97	234	187	20 016	6 524	3 645	9 846	20 534	564 469	17 908	32 286	2 385	41 819	56 028	47 667	193 870	122 032	50 475	585 002	270 032	855 035
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.	7	867	439	105	323	8 848	2 527	4 702	1 619	9 715	10 291	2 729	8 410	2 857	17 878	19 198	11 510	36 192	41 262	10 475	160 007	83 011	243 018
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.	59	5 218	1 520	1 440	2 158	25 437	10 784	7 912	7 841	31 655	340 196	8 414	16 536	12 598	50 473	49 034	28 508	63 117	89 615	21 743	371 651	151 296	523 148
Kystkommuner med 3.000-10.000 innb.	33	3 986	2 628	2 857	4 501	13 863	5 365	4 320	3 978	23 649	126 774	666	5 506	10 809	25 872	21 903	9 858	16 764	28 114	7 482	150 423	82 339	232 763
Kystkommuner <3000 innb.	100	7 472	2 509	2 586	2 377	2 113	1 028	471	614	9 595	29 700	25	1 362	5 167	3 661	5 873	2 356	3 840	5 213	2 203	39 286	27 492	66 778
Casekommunene	3	659	238	265	156	177	24	140	12	836	1 069	1	96	48	100	226	51	318	207	62	1 905	1 008	2 913
Sandøy	1	17	16	1	0	162	20	140	2	179	329	0	55	45	12	116	40	19			508	201	709
Lurey	1	288	59	96	133	7	4	0	3	295	278	0	15	29	30	58	18	28	81	19	573	307	880
Skjervøy	1	354	163	168	23	7	0	0	7	361	462	1	12	4	16	123	21	174	86	25	823	500	1 323
Næringsbesialisering (lokaliseringskvotienter 2011):																							
Alle kystkommuner		1,3	1,3	1,2	1,3	1,1	1,2	0,9	1,3	1,2	1,0	1,3	1,0	0,7	0,9	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Kystkommuner >100.000 innb.		0,1	0,0	0,1	0,1	0,7	0,7	0,4	1,2	0,6	1,1	1,8	1,2	0,1	0,6	0,8	1,0	1,6	1,0	1,3	1,0	0,9	1,0
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.		0,4	0,6	0,1	0,3	1,1	0,9	1,7	0,7	0,9	1,0	0,9	1,1	0,4	1,0	1,0	0,9	1,0	1,1	0,9	1,0	1,0	1,0
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.		0,9	1,0	0,9	1,0	1,4	1,7	1,2	1,4	1,3	1,0	1,3	0,9	0,9	1,2	1,1	1,0	0,8	1,1	0,8	1,0	1,0	1,0
Kystkommuner <3000 innb.		4,4	3,8	4,1	5,0	1,8	2,0	1,6	1,8	2,4	0,9	0,2	0,7	1,8	1,5	1,2	0,8	0,5	0,8	0,7	1,0	1,0	1,0
Casekommunene		11,4	12,8	13,1	9,2	1,0	1,4	0,6	1,0	3,4	0,7	0,0	0,6	3,1	0,7	1,1	0,7	0,4	0,5	0,7	0,9	1,2	1,0
Sandøy		23,1	27,7	30,7	13,8	1,9	0,7	4,2	0,4	6,8	0,6	0,0	0,6	0,7	0,8	1,0	0,3	0,8	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0
Lurey		2,5	7,7	0,5	0,0	7,1	2,5	17,2	0,3	6,0	0,7	0,0	1,3	0,3	1,0	0,8	0,3	1,1	0,4	0,6	1,1	0,8	1,0
Skjervøy		33,5	22,8	36,8	39,1	0,2	0,4	0,0	0,4	8,0	0,5	0,0	0,5	1,3	0,4	0,8	0,4	0,2	0,6	0,5	1,0	1,0	1,0
Landet totalt		27,4	41,8	42,9	4,4	0,2	0,0	0,0	0,6	6,5	0,6	0,1	0,3	0,1	0,2	1,2	0,3	0,9	0,4	0,4	0,9	1,1	1,0
Absolutte endringer 2000-2011:																							
Landet totalt		-8 266	-5 279	1 544	-4 531	750	-350	2 212	-1 111	-7 516	135 666	9 130	-3 219	-13 336	-47 530	37 559	-7 997	105 021	33 292	22 746	128 150	141 480	269 630
Alle kystkommuner		-8 294	-5 245	1 471	-4 520	686	-1 374	3 303	-1 243	-7 608	105 787	9 072	-1 810	-7 963	-36 247	27 605	-14 376	89 842	20 521	18 363	98 179	114 080	212 259
Kystkommuner >100.000 innb.		-395	-24	30	-401	-871	1 584	396	-2 851	-1 265	49 316	4 703	838	-317	-14 479	9 697	-12 833	48 616	2 713	10 398	48 051	35 587	83 637
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.		-873	-241	-38	-594	1 635	125	2 022	-512	762	16 388	2 487	-300	24	-6 903	3 096	-542	12 406	3 610	2 510	17 150	19 913	37 063
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.		-1 429	-1 239	363	-653	-1 946	-3 798	824	1 028	-3 375	33 954	1 249	-618	-2 816	-9 738	9 697	37	20 779	11 032	4 331	30 579	40 671	71 250
Kystkommuner <3000 innb.		-2 894	-1 829	459	-1 524	1 790	639	196	954	-1 104	7 012	609	-768	-3 607	-4 118	4 370	-674	6 553	3 493	1 164	5 908	15 390	21 299
Casekommunene		-2 703	-1 913	658	-1 449	78	76	-196	137	-2 625	-883	24	-162	-1 247	-1 010	745	-364	1 487	-327	30	-3 508	2 518	-990
Sandøy		-107	-131	136	-113	-47	-35	12	-24	-163	168	1	-8	-17	19	51	-57	210	0	-28	15	245	260
Lurey		-43	-29	-14	0	-11	8	13	-32	-54	129	0	3	-4	31	18	-7	94	-1	-7	74	23	37
Skjervøy		-77	-62	116	-132	-29	-36	0	6	-106	10	1	-5	-4	-25	21	-39	102	-26	-16	-96	136	-39
Relative endringer 2000-2011:																							
Landet totalt		-25,2	-41,7	26,3	-31,9	0,9	-1,2	8,3	-4,4	-6,6	9,6	44,2	-3,8	-17,6	-20,1	22,8	-5,7	40,7	9,7	24,6	8,4	20,0	12,1
Alle kystkommuner		-25,6	-41,8	25,6	-32,1	1,0	-5,0	16,7	-4,9	-7,4	9,6	43,9	-1,6	-18,2	-20,6	22,2	-12,6	40,1	7,7	24,8	8,1	21,1	12,1
Kystkommuner >100.000 innb.		-43,2	-19,7	14,5	-68,2	-4,2	32,1	12,2	-22,5	-5,8	9,6	35,6	2,6	-11,7	-25,7	20,9	-21,2	33,5	2,3	25,9	8,9	15,2	10,8
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.		-60,2	-35,4	-26,7	-64,8	22,7	5,2	75,4	-24,0	8,5	12,2	1028,3	-3,4	0,9	-27,9	19,2	-4,5	52,2	9,6	31,6	12,0	31,6	18,0
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.		-21,5	-43,3	33,7	-20,4	-6,9	-26,0	11,8	15,1	-9,6	11,1	17,4	-3,6	-18,3	-16,2	24,7	0,1	49,1	14,0	24,9	9,0	27,0	14,5
Kystkommuner <3000 innb.		-22,5	-41,0	19,1	-25,3	16,1	13,5	4,8	31,6	-4,5	5,9	168,5	-12,2	-25,4	-13,7	24,9	-6,4	64,2	14,2	18,2	4,1	23,0	10,1
Casekommunene		-26,6	-43,3	34,1	-37,9	3,8	7,9	-22,3	28,9	-21,5	-2,9	156,7	-10,6	-19,4	-21,6	14,5	-13,4	63,2	-5,9	-1,3	-8,2	10,1	-1,5
Sandøy		-13,9	-35,4	106,2	-41,9	-20,9	-59,0	9,4	-66,2	-16,5	18,7	0,0	-12,7	-26,0	17,8	29,4	-52,5	194,0	0,2	-31,0	0,8	32,1	9,8
Lurey		-71,6	-64,4	-39,3	BDIV09	-6,5	67,4	9,9	-33,8	-23,2	64,1	0,0	13,3	-22,2	136,7	74,2	-37,2	425,0	-1,5	-28,6	17,2	12,7	15,9
Skjervøy		-17,9	-27,4	223,9	-85,3	-79,7	-100,0	0,0	1027,0	-22,7	2,1	0,0	-28,4	-52,1	-60,5	21,0	-64,7	140,1	-23,3	-38,7	-10,5	37,3	3,1

NIBR-rapport 2013:12

Tabell v7. Nærings- og sektorstrukturer i casekommunene, grupper av kystkommuner og landet 2000 og 2011 (arbeidsplasser prosentfordelt) (Datakilde:SSB/NIBR).

	1.MARINE NÆRINGER				2.MARITIME NÆRINGER				3 ANDRE NÆRINGER											Privat sektor totalt (1+2+3)	Offentlig sektor	TOTALT
	MARINE TOTALT	Fiske	Oppdrett	Fiske-industri	MARITIME TOTALT	Skipsverft	Mekanisk industri	Sjøfart	MARINE+ MARITIME TOTALT	TOTALT	Oljebass	Reiseliv	Landbruk	Annen industri	Byggløst	Landtransport	Forretningsmessig tjenesteyting	Handel	Andre næringer for øvrig			
Andel sysselsatte 2000																						
Landet totalt	1	1	0	1	4	1	1	1	5	63	1	4	3	11	7	6	12	16	4	68	32	100
Alle kystkommuner	2	1	0	1	4	2	1	1	6	63	1	4	2	10	7	7	13	15	4	69	31	100
Kystkommuner >100.000 innb.	0	0	0	0	3	1	0	2	3	67	2	4	0	7	6	8	19	15	5	70	30	100
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.	1	0	0	0	4	1	1	1	4	65	0	4	1	12	8	6	12	18	4	69	31	100
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.	1	1	0	1	6	3	1	1	7	62	1	3	3	12	8	6	9	16	4	69	31	100
Kystkommuner med 3.000-10.000 innb.	6	2	1	3	6	2	2	1	12	57	0	3	7	14	8	5	5	12	3	68	32	100
Kystkommuner <3000 innb.	15	7	3	6	3	1	1	1	18	45	0	2	9	7	8	4	3	8	3	63	37	100
Casekommunene	29	14	5	10	8	2	5	1	37	34	0	2	2	3	7	4	4	8	3	71	29	100
Sandøy	10	7	2	0	28	2	21	6	38	33	0	4	3	4	4	3	4	7	4	71	29	100
Lurøy	36	13	8	15	2	1	0	0	38	33	0	3	5	3	6	4	2	7	3	71	29	100
Skjervøy	34	17	4	12	3	3	0	0	36	35	0	1	1	3	8	5	6	9	3	72	28	100
Andel sysselsatte 2011																						
Landet totalt	1	0	0	0	3	1	1	1	4	62	1	3	2	8	8	5	14	15	5	66	34	100
Alle kystkommuner	1	0	0	0	4	1	1	1	5	62	2	3	2	7	8	5	16	15	5	67	33	100
Kystkommuner >100.000 innb.	0	0	0	0	2	1	0	1	2	66	2	4	0	5	7	6	23	14	6	68	32	100
Kystkommuner med 50.000-100.000 innb.	0	0	0	0	4	1	2	1	4	62	1	3	1	7	8	5	15	17	4	66	34	100
Kystkommuner med 10.000-50.000 innb.	1	0	0	0	5	2	1	1	6	60	1	3	2	9	9	5	11	16	4	66	34	100
Kystkommuner med 3.000-10.000 innb.	4	1	1	2	6	2	2	2	10	54	0	2	5	11	9	4	7	12	3	65	35	100
Kystkommuner <3000 innb.	11	4	4	4	3	2	1	1	14	44	0	2	8	5	9	4	6	8	3	59	41	100
Casekommunene	23	8	9	5	6	1	5	0	29	37	0	2	2	3	8	2	11	7	2	65	35	100
Sandøy	2	2	0	0	23	3	20	0	25	46	0	4	2	8	6	2	16	6	3	72	28	100
Lurøy	33	7	11	15	1	0	0	0	34	32	0	2	3	3	7	2	3	9	2	65	35	100
Skjervøy	27	12	13	2	1	0	0	1	27	35	0	1	0	1	9	2	13	6	2	62	38	100

Figur v4 *Nærings- og sektorstrukturer i ulike klasser av kystkommuner og casekommunene 2011*

(Datakilde:SSB)